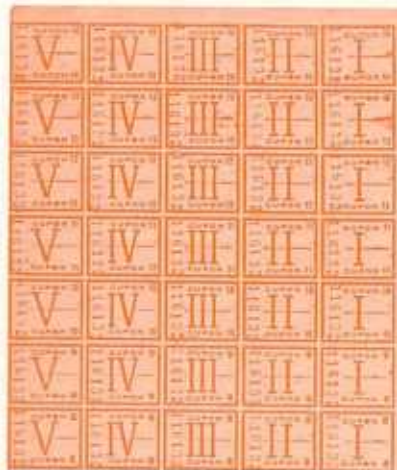

JOSEP RECASENS I LLORT

ELS ANYS DE L'ESTRAPERLO
A LA CONCA DE BARBERÀ (1940-1951)

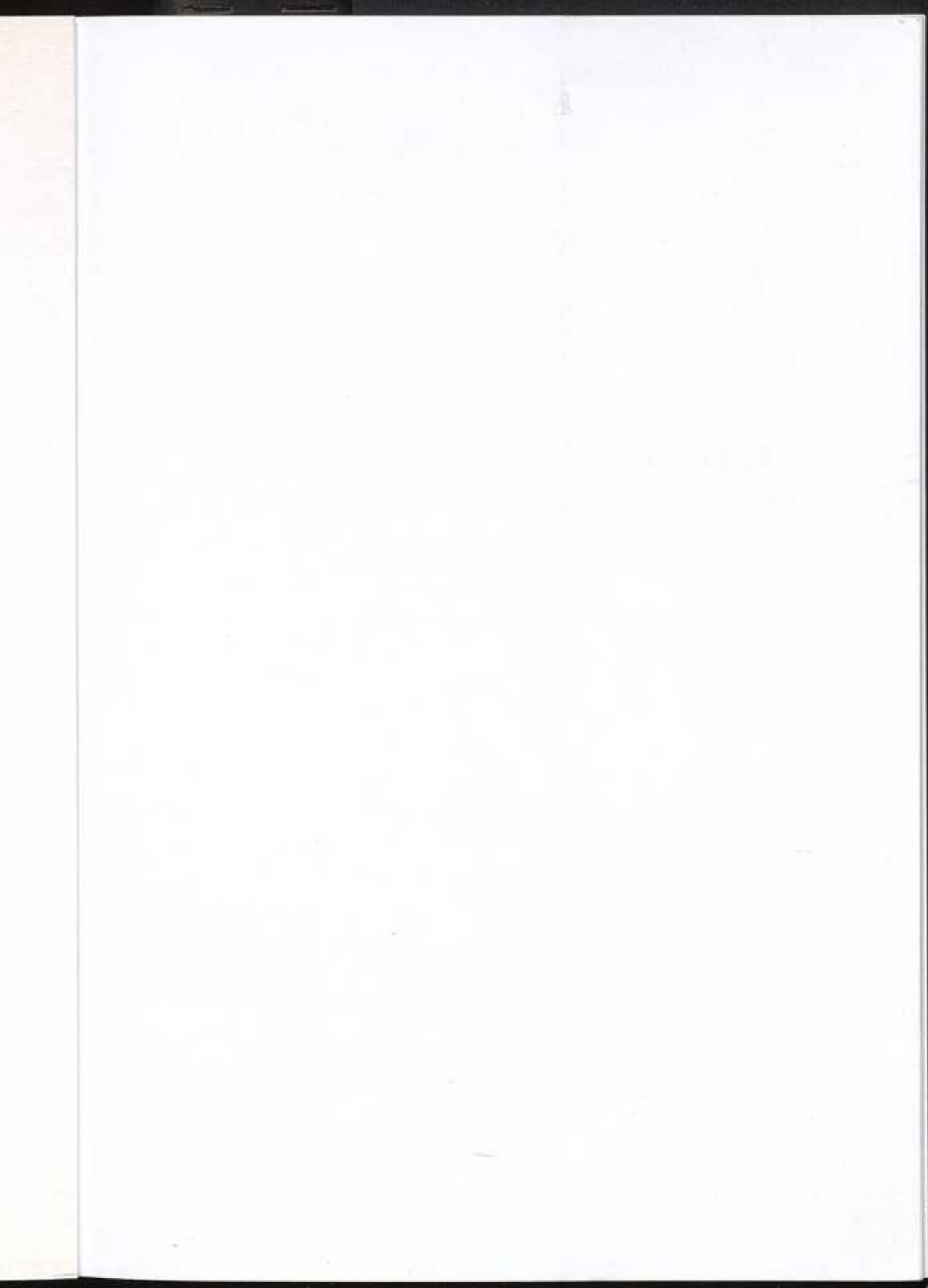
Política i societat

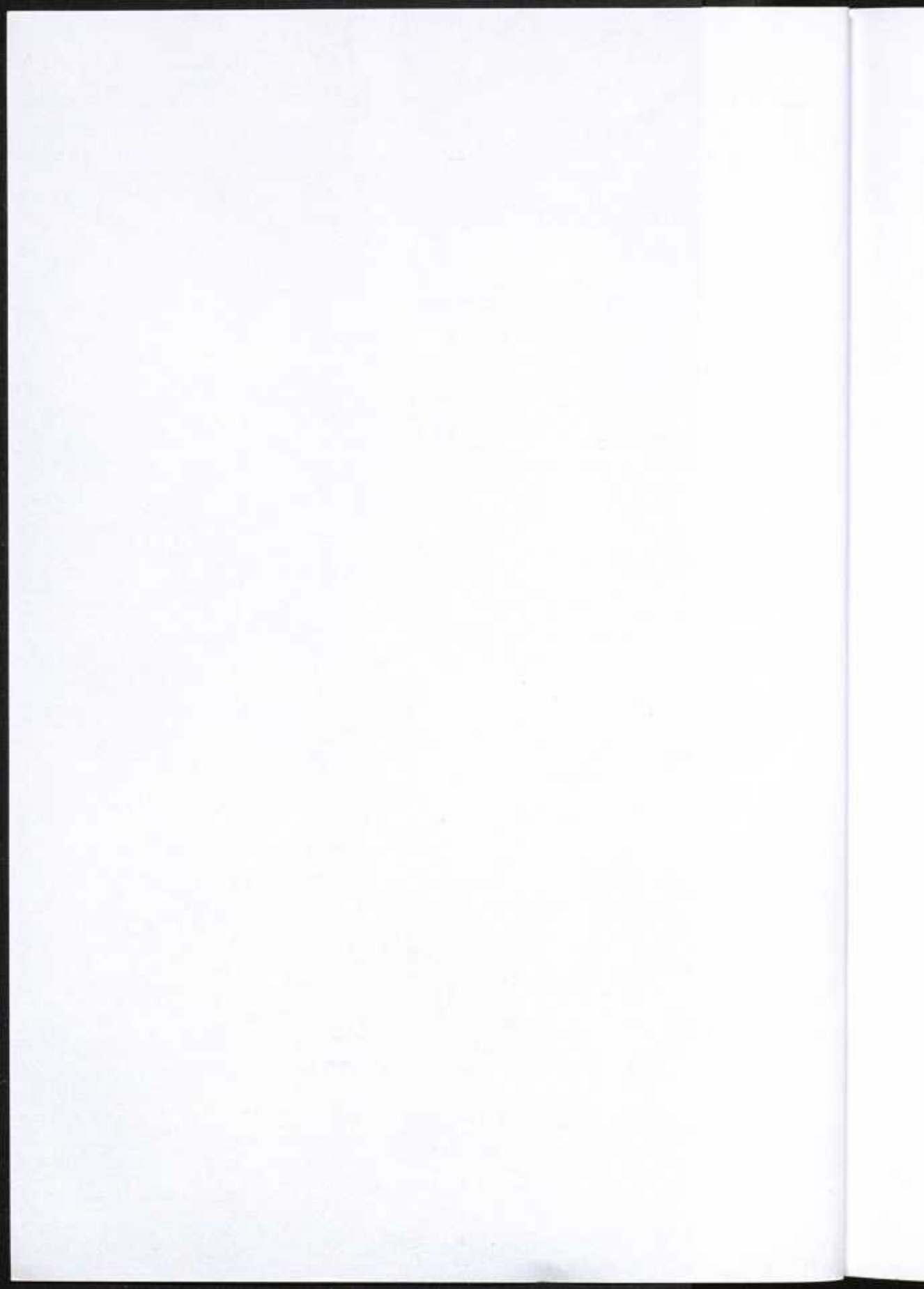

JOSEP RECASENS I LLORT

És de la Conca de Barberà. Ha dedicat la major part de la seva vida laboral al vessant pedagògic, a part de desenvolupar serveis i activitats de diversa índole.

Les publicacions que ha portat a terme en el decurs d'aquest temps han estat encaminades a la investigació històrica; entre les quals destaquen: *Blancafort, aproximació geogràfico-històrica* (1986), *Blancafort, aspecte social: 1800-1912* (1992), *Guia turística de la Conca de Barberà* (1996), *Blancafort a partir dels nous passats i presents* (2000), *La repressió franquista a la Conca de Barberà (1939-1945). Documents per al seu estudi* (2000), *L'anomenat "Año de la Victoria" a la Conca de Barberà en l'aspecte polític, sociocultural i econòmic* (2001, premi Aires de la Conca), *La repressió franquista a la ciutat de Reus (1939-1950)* (2003) i *La repressió franquista a la Ribera d'Ebre (1938-1945)* (2003). A més, en fase d'impressió, s'hi poden afegir *La repressió franquista a la ciutat de Tarragona* i *La repressió franquista a la comarca del Tarragonès*. Els treballs que realitza actualment són dedicats a la recerca d'aquests mateixos temes a la resta de les comarques de la província de Tarragona. D'altra banda, com a membre del Grup de Renovació Pedagògica MATESMI, ha portat a terme treballs sobre l'adaptació de l'euro en la vida pràctica.

**ELS ANYS DE L'ESTRAPERLO
A LA CONCA DE BARBERÀ (1940-1951)
POLÍTICA I SOCIETAT**

Josep Recasens i Lloret

It is a very good thing
to have a good book.

• Col·lecció Aires de la Conca – 7 •

**ELS ANYS DE L'ESTRAPERLO
A LA CONCA DE BARBERÀ (1940-1951)
POLÍTICA I SOCIETAT**

Josep Recasens i Llort

Cossetània
EDICIONS

*Aquest treball fou guanyador del VII Premi biennal Aires de la Conca,
de recerca comarcal, convocat pel Consell Comarcal de la Conca de Barberà
en col·laboració amb l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc. Comptà amb un jurat
format per les persones següents: Francesc Anglès i Garcia, Antoni Carreras i Casanovas,
Josep M. T. Grau i Pujol, Valentí Gual i Vilà, Enric Olivé i Serret, Josep M. Porta i Balanyà,
Josep M. Sans i Travé i Jordi Travé i Travé.*

Editat amb la col·laboració del

CONSELL COMARCAL
DE LA CONCA DE BARBERÀ

Primera edició: juliol del 2004

© Consell Comarcal de la Conca de Barberà

© Cossetània Edicions

© Josep Recasens i Llorc

Edita: Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Gràfiques Moncunill, SL

ISBN: 84-9791-015-X

Dipòsit legal: T-822-2004

ÍNDIX

PRESENTACIÓ	11
INTRODUCCIÓ	13
1. IMPLANTACIÓ D'UN NOU SISTEMA ECONÒMIC	17
2. LA CREACIÓ DE LA COMISARÍA DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES	23
3. DISPOSICIONS LEGISLATIVES ENVERS L'ACAPARAMENT, DEFRAUDACIÓ I OCULTACIÓ DE GÈNERES I ALIMENTS	25
4. LA CARTILLA DE RACIONAMENT	31
4.1 Implantació	31
4.2 Classes de llibretes	31
4.3 Els anomenats <i>cupons</i>	32
4.4 La ració tipus	32
4.5 Dies de venda dels articles racionats	33
4.6 Categories de persones, segons les llibretes	36
4.7 La taxa per l'impres	36
4.8 Anomalies detectades i possibles solucions	37
5. EL CONTROL DELS ALIMENTS BÀSICS	39
5.1 Intervenció dels preus	39
5.2 Aliments racionats	41
5.3 El control dels aliments	42
5.4 La formació dels preus dels aliments racionats	43
5.5 El transport: guies i classes	43
5.6 Els proveïdors	44
5.7 Els botiguers d'ultramarins	45
5.8 Responsabilitat de l'autoritat local	47
5.9 Preus oficials de venda dels aliments racionats	48
6. LES ACTIVITATS LABORALS	51
6.1 El sector primari	51
6.2 El sector secundari	53
6.3 El sector terciari	55
6.4 Capacitats de compra	57

7. EL PA I LA SEVA PROBLEMÀTICA	61
7.1 La implantació del <i>cupo</i>	61
7.2 Preu, producció i procedència del blat	62
7.3 La composició de la farina i l'elaboració del pa	64
7.4 El preu de la farina i el suposat negoci d'alguns forners	66
7.4.1 Preu de la farina	66
7.4.2 El suposat negoci dels forners	67
7.5 El preu del pa	68
8. L'OLI D'OLIVA I LA SEVA IMPORTÀNCIA	71
8.1 La distribució del conreu de l'olivera	71
8.2 Producció d'oli	71
8.3 Primeres necessitats	72
8.4 Reserva d'oli	72
8.5 La Junta de l'Olivera	73
8.6 Preus de venda	74
8.7 El racionament imposat	76
8.8 Preu de l'oli	77
8.9 El control que es volia exercir	77
9. EL DESTÍ DELS ARTICLES INTERVINGUTS	81
9.1 Normes a complir	81
9.2 Classes de gèneres decomissats	82
9.3 Destí que es dona als articles decomissats	82
9.4 Decomissos a determinades persones	84
9.5 Anomalies i alteracions dels gèneres confiscats	86
9.6 Inspeccions a botiguers i forners	88
9.7 Els preus dels articles decomissats	89
10. EL GOVERNADOR CIVIL, PERSONA VENERADA, TEMUDA I ODIADA	91
10.1 Origen	91
10.2 Funcions	91
10.3 L'obediència, pilar estructural del sistema	92
10.4 Nomenament i separació del càrrec	93
10.5 Drets i prerrogatives	94
10.6 Jefe Provincial del Movimiento	95
10.7 Governadors civils a la província de Tarragona en el temps de l'estraperlo	95
10.8 Comunicació amb el poble	96
10.9 Inflexible amb la llengua	98
10.10 La por de l'exterior	99
10.11 Actualització dels càrrecs oficials a la Conca	100
10.12 Concessió d'ajuts	102
11. LES RUTES DE L'ESTRAPERLO	105
11.1 Antecedents	105
11.2 Vies de comunicació	105
11.3 Els comerciants	106

11.4 Les rutes de la Conca	107
11.4.1 El tren	107
11.4.2 El blat i la farina	108
11.4.3 El pa	108
11.4.4 L'oli	108
11.4.5 El tabac	109
11.4.6 El cafè	109
11.4.7 Les patates	110
11.4.8 Altres	110
12. SANCIONS DERIVADES DE L'INCOMPLIMENT LEGISLATIU	111
12.1 La por no va existir	111
12.2 La gestió de l'Administració i les possibles sancions	111
12.3 Relació de persones expedientades	113
13. LA VIDA QUOTIDIANA DE LES PERSONES DE LA COMARCA EN AQUEST PERÍODE	137
13.1 Aspecte polític: el pensament únic	137
13.2 La influència religiosa	140
13.3 L'aspecte cultural	142
13.4 El lleure	143
13.4.1 El futbol	143
13.4.2 El cinema	144
13.4.3 La ràdio	145
13.4.4 Les festes populars	145
14. CONCLUSIONS	149
FONTS I BIBLIOGRAFIA	153

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

PRESENTACIÓ

El volum que teniu a les mans constitueix el número 7 de la col·lecció de monografies que promou el Consell Comarcal de la Conca de Barberà a partir dels treballs presentats als premis Aires de la Conca, de recerca sobre la nostra comarca.

Quan fa quinze anys es van crear els premis que han fet possible aquesta col·lecció, hom pensava ja en anar bastint un recull de volums que pogués ser d'interès per als lectors, els estudiosos o simplement els interessats en la història del nostre país.

Avui, quan aquesta col·lecció és una realitat palpable, volem manifestar el nostre agraïment a tots els qui al llarg dels anys han fet possible ambdós fets: la convocatòria dels premis Aires de la Conca i la publicació dels treballs guanyadors. Val a dir que res d'això hauria estat possible sense la col·laboració entre diverses institucions de la comarca. En primer lloc, amb l'Arxiu Comarcal de Montblanc, veritable impulsor d'ambdós esdeveniments. I, en segon terme, però no menys important, la col·laboració i el suport rebuts dels centres d'estudis de la comarca. També volem dir amb satisfacció que col·laboren amb els premis la Universitat Rovira i Virgili, el Departament de Cultura de la Generalitat i l'Arxiu Nacional de Catalunya. A tots ells, el nostre reconeixement.

I, per últim, volem expressar als autors i, especialment, al qui signa aquest volum, el nostre agraïment per l'esforç personal que significa en aquests moments fer recerca sobre la nostra comarca. Un esforç que esperem que els lectors d'aquest volum sabran valorar en la seva justa mesura i que els ciutadans de la Conca de Barberà mai deixarem d'agrair.

CONSELL COMARCAL DE LA CONCA DE BARBERÀ

INTRODUCCIÓ

A partir de 1939 es consolida a l'Estat espanyol una política econòmica, l'anomenada *autarquia*, dirigida pel poder polític, la finalitat de la qual va ser aconseguir l'autoproveïment a qualsevol nivell.

El discurs del règim legitimador del nacionalisme econòmic va insistir que la política dirigista i intervencionista anava encaminada a resoldre els desequilibris entre l'oferta i la demanda, amb caràcter temporal.

En un principi, l'autoabastament era alguna cosa més que una característica ideològica del nou estat. En aquell temps, pocs estats d'Europa podien assumir les incerteses d'una economia de mercat; el traç exclusiu de l'economia espanyola no consistia en el racionament dels articles que escassejaven ni en el control dels preus, sinó en la poca destresa de l'aparell que administrava l'esmentat control i que considerava l'autarquia com una política correcta i permanent per a un "estado imperial militar".

L'autarquia va ser una filosofia adequada a un règim totalitari que allunyava Espanya dels préstecs de l'exterior quan més necessitada es trobava d'aquests.

Les seves conseqüències portaren anys de fam i pobresa, com ho ratifica el mateix Franco de manera encoberta en el discurs que pronuncià el 18 de juliol de 1940: "No queremos una vida fácil, cómoda [...]. Queremos una vida dura, la vida difícil de un pueblo viril."¹

Durant tot l'any 1943 es va fer creure que les penúries econòmiques eren el resultat de la Segona Guerra Mundial i, per aquest motiu, es va insistir en la continuïtat del dirigisme estatal, malgrat haver finit el conflicte mundial i haver-se restablert els circuits internacionals del comerç.

No se'n va tenir prou, amb aquesta pauta, i l'any 1945 es va continuar dient que el boicot internacional contra el règim de Franco era el responsable que s'allargués l'autarquia i, per tant, s'haurien d'esperar aires nous —principis dels anys 50, quan ja s'havia esgotat el model econòmic— per obrir-se a l'exterior.

1. CARR, Raymond. *España 1808-1975*. Barcelona: Ariel, 1982, pàg. 703-707.

Potser hi caben altres explicacions a la política econòmica dels anys 40, es podria adduir que el nacionalisme econòmic era ideal per als governs totalitaris d'aquells temps, com ara Itàlia, Alemanya o Portugal; malgrat això, eren poques les nacions que ho practicaven.

Com s'ha apuntat abans, la idea autàrquica pretenia aconseguir l'autosuficiència econòmica, és a dir, la substitució total de les importacions per uns proveïments de dins el mateix Estat; en el fons era un intervencionisme del Govern que anava molt més enllà de la imposició de barreres duaneres, ja que la finalitat consistia a plantejar-se el control global del comerç exterior, amb la concessió de llicències d'importació segons per a qui, a més del control de les divises. En el desenvolupament de la política autàrquica hi van confluïr tant variables econòmiques com polítiques, per bé que aquestes últimes foren les determinants.

Amb el control de l'aparell governamental, es va tendir cap a una política ultranacionalista, concentrant tot el poder en mans del dictador i els que l'envoltaven.

Davant aquesta situació, va ser normal que aparegués l'anomenat *estraperlo* o *mercat negre*. El petit estraperlista, que practicava les exigències mínimes vitals per poder sobreviure, donà suport amb la seva actitud als sectors socials més importants i poderosos; aquests, sota l'ombra del poder, van trobar el camí desbrossat per crear grans fortunes en pocs anys.

Es pot afirmar que quasi tothom va practicar l'estraperlo. L'extensió del mercat negre va fer trontollar moltes vegades la dignitat humana; les comissions i sobres eren a l'ordre del dia, fins al punt que, mentre uns lluitaven per sobreviure, altres explicitaven la seva influència de poder en una manera d'actuar, fora de tota capacitat normal (els nous rics). Els decomissos que es portaren a terme no van ser més que la punta de l'iceberg d'un mercat que funcionà a l'ombra de les lleis, i per més que volgueren aturar-lo, no pogueren o no els va interessar fer-ho. El seu entramat social amb factors endògens i exògens porta a recordar una normal aparença de pau i tranquil·litat; així, mentre els uns es feien incondicionals al nou Govern, els altres patien la repressió, l'exili i moltes vegades la indiferència en l'àmbit local.

No crec que comerciar amb articles que no s'ajustaven a la legislació fos sancionats, perquè la mateixa Administració feia causa comuna amb la corrupció.

La lloable actitud de l'alcalde de Blancafort (militar retirat) es manifesta quan el 14 de novembre de 1946 demana ser retirat del seu càrrec i es justifica dient que és alcalde des de 1940 i es considera "estar gastado [...] debido a los asuntos ingratos para el público que un Alcalde ha de enfrentarse máximo cuando quiere acercarse a la Ley [...] es cuando los enemigos aparecen por doquier y ese es mi caso".²

Al llarg d'aquest treball, s'intentarà donar una visió de l'anomenat *estraperlo* i de les vivències de la gent a la Conca de Barberà entre els anys 1940 i 1951. Algunes persones, contravenint la legislació d'aquell temps, pagaren les conseqüències la majoria

2. ACMO. FMB, Correspondència, 1940 (rg. B-51).

de vegades amb la confiscació dels gèneres i altres amb les sancions econòmiques corresponents. Tant en uns casos com en els altres, era la supervivència d'una època plena de dificultats que estava en joc.

De la nombrosa gent de la comarca que he entrevistat a Montblanc, l'Espluga de Francolí, Solivella, Blancafort, Santa Coloma de Queralt..., han estat moltes les anècdotes que he escoltat, però com que no es precisaven en el temps ni se'n quantificava la magnitud, les he desestimat, encara que m'han proporcionat una determinada visió. Atès que la majoria dels protagonistes són morts, els seus familiars ho recorden d'una forma poc precisa. M'he hagut de cenyir a les fonts documentals que aporten una realitat més concreta, aquestes han sigut extretes principalment de l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc i de l'Arxiu Municipal de Sarraí; en la resta de pobles hi ha hagut dificultats per consultar les fonts.

De tot l'entramat, he tingut present el pa i l'oli, ja que en aquells moments eren la principal preocupació en tots els àmbits. Els expedients d'ocultació, contraban i defraudació de cafè, tabac, licors... van ser una minúcia de l'activitat repressiva envers els dèbils; en canvi, es va fer la vista grossa als poderosos, que circulaven per la Conca amb tota impunitat.

Abreviacions

AT	Abastecimientos y Transportes
c.	carrer
CAT	Comisaría de Abastecimientos y Transportes
CATA	Compañía Arrendataria de Tabacos
CGAT	Comisaría General de Abastecimientos y Transportes
cia.	companyia
CR	Comisaría de Recursos
doc.	document
DPAT	Delegación Provincial de Abastecimientos y Transportes
FET-JONS	Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista
FIR	Fichero Individual de Racionamiento
FPT	Fiscalía Provincial de Tasas
ha	hectàrea
INE	Instituto Nacional de Estadística
kg	quilogram
l	litre
núm.	número
OA	Oficinas de Abastecimiento
q	quintar
reg.	registre

SNAT	Servicio Nacional de Abastecimientos y Transportes
SNT	Servicio Nacional del Trigo
ss.	següents
ptes.	pessetes

1. IMPLANTACIÓ D'UN NOU SISTEMA ECONÒMIC

La sublevació del 18 de juliol de 1936, va comptar amb el suport de personatges significatius de la burgesia tradicional espanyola. L'ajut d'aquesta classe social a la revolta no és difícil d'entendre. En temps de la Segona República, s'havien capgirat substancialment les relacions de poder que havien sigut vigents durant tot el segle XIX. No es tractava només d'un problema ideològic o religiós. En el camp dels interessos econòmics, els grans propietaris agrícoles i industrials havien patit durant el període republicà l'amenaça d'expropiació per part de l'Estat i dels sindicats obrers, amb mesures que tendien a afavorir els treballadors en els conflictes socials. Això, que no era més que una política liberal i progressista, resultava per a les classes dirigents una agressió intolerable.³

Per tant, el bàndol guanyador esdevingué una dictadura militar totalitària que va descartar la possibilitat d'instaurar les idees de la monarquia alfonsina. La implantació d'un nou estat va implicar l'eliminació de tota organització que defensés la classe treballadora. La filosofia emergent exigia, sobretot, enfortir i apuntalar el poder personal de Franco a la prefectura de l'Estat.

Per la Llei de 8 d'agost de 1939, en reorganitzar-se l'Administració, i per fer oblidar la desastrosa situació en què es trobava la col·lectivitat nacional, inclosa la comarcal, es va estipular que "corresponde al Jefe del Estado la suprema potestad de dictar normas jurídicas de carácter general encaminadas al bienestar de los ciudadanos", desqualificant qualsevol programa o ajuda de l'exterior, però reconeixent que l'escassetat d'aliments era la responsable d'aquella situació.⁴

El nivell econòmic que s'intentarà consolidar, no tractarà solament de protegir la producció pròpia envers de la competència exterior, sinó que es procurarà posar en

3. NADAL, J.; MALUQUER, J.; SUDRIÀ, C.; CABANA, F. (eds.), *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, S. XX, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1988, pàg. 136-140.

4. MINISTERIO PARA LAS ADMINISTRACIONES PÚBLICAS, *Historia y evolución de la colonización agraria en España*, Vol. VII: *Política administrativa y económica de la colonización agraria. Análisis institucional y financiero (1936-1977)*, Madrid: Ministerio para las Administraciones Públicas, 1990, pàg. 63-64.

funcionament una política global per mitjà de la qual es confiarà aconseguir l'autosuficiència econòmica enfront de l'exterior, on es reflecteixi la influència del nacional-sindicalisme alemany i, sobretot, el feixisme de Mussolini, quan aquest deia que "la autodeterminación de los pueblos no se comprende si no está respaldada por la independencia de su economía respecto del mercado exterior".⁵

Els dirigents franquistes van considerar que l'autosuficiència econòmica era condició necessària per assolir la plena independència; enlluernats pels corrents d'aquella època i donant mostres d'ignorància econòmica, la van portar a la pràctica; el mateix Franco fou qui es va atrevir a afirmar: "España es un país privilegiado que puede bastarse a sí mismo, que tenemos todo lo que nos hace falta para vivir y nuestra producción es lo suficientemente abundante para asegurar nuestra propia existencia."⁶

El resultat d'aquesta política fou una profunda depressió econòmica, caracteritzada pel col·lapse total del comerç exterior.

Si no n'hi havia prou, en el bienni 1945-1946, els governants van haver de trampejar una sèrie d'adversitats que els van mantenir en un constant estat d'ansietat. Les desfavorables declaracions del pretendent Juan de Borbón (març de 1945); les condemnes polítiques de San Francisco (ONU, juny de 1945), Potsdam (Conferència interaliada, juliol-octubre de 1945), i finalment el refús d'admissió a l'Assemblea General de l'ONU (febrer de 1946), va comportar que el Govern es trobés neguitós.

Davant d'aquest deteriorament polític i econòmic —situació d'aïllament—, Franco no té cap més solució que tancar files a l'entorn de la seva persona; constitueix un gabinet de concentració (juliol de 1945) i a la vegada tracta de legitimar-se a l'exterior amb la creació de les Cortes Españolas, reforçant-se amb la promulgació del Fuero de los Españoles (juliol de 1945), la Ley del Referéndum (octubre de 1945), i la concentració multitudinària el desembre de 1946 a la Plaza de Oriente.⁷

Després de la Segona Guerra Mundial, Espanya es trobava dins del sistema autàrquic, sense beneficiar-se del Pla Marshall, perquè no interessava als sectors monopolistes de l'economia espanyola, on aquests mantenien poderosos interessos econòmics. Només l'Argentina, el 1947, va signar el conveni comercial que donà pas al Protocol Franco-Perón de 1948 per a la continuació de subministrament d'aliments a la Madre Patria, principalment blat i carn.

Fins l'any 1950, els nivells de renda no superaren els dels temps de la preguerra. No hi va haver intents seriosos per abandonar les directius econòmiques per més que s'havia canviat el Govern el 1946. S'haurà d'arribar al 1951 per introduir nous elements

5. TUÑÓN DE LARA, Manuel. *España bajo la dictadura franquista (1939-1974)*. Vol. X. Barcelona: Salvat, 1985, p. 23.

6. RECASENS, Josep. L'anomenat "Año de la Victoria" a la Conca de Barberà en l'aspecte polític, sociocultural i econòmic. Montblanc: Consell Comarcal de la Conca de Barberà, 2001, pàg. 117.

7. NADAL, J.; MALUQUER, J.; SUDRIÀ, C.; CABANA, F. (eds.). *Història econòmica...*, pàg. 66.

amb la signatura d'acords amb els americans en el terreny econòmic i el vistiplau a la via del capitalisme espanyol iniciat el 1939.⁸

D'altra banda, els intercanvis de productes dins el territori escaparen al control del mateix Govern i es generalitzà, entre la població, la pràctica d'un mercat clandestí conegut amb el nom d'*estraperlo*.⁹

Aquest fenomen sempre sorgeix en època d'escassetat de productes, provocat generalment per conflictes bèl·lics o situacions d'emergència que obligaven les autoritats públiques a un repartiment equitatiu dels béns escassos, aplicant mesures que tendeixin a controlar la producció i a racionar el consum. La intervenció de l'Estat es basa en la llibertat del mercat, que condueix, atesa la variabilitat de l'oferta, a una situació on els grups de rendes altes poden disposar dels béns escassos. S'ha de destacar que aquest tipus d'intervenció es fonamenta en una crida a la solidaritat social per vèncer una dificultat transitòria i que l'èxit que es pot obtenir no pot anar més enllà del moment en què aquesta situació d'emergència es produeix.¹⁰

Per tant, la persistència en moltes províncies dels abusos en les vendes d'articles de primera necessitat subjectes al règim de taxes feren augmentar els preus i l'especulació de certs aliments, principalment el pa i l'oli; la qual cosa ocasionà un dany irreparable als pobles, on les famílies amb pocs recursos es veien abocades a la gana.

Al llarg dels quasi dotze anys que durà el control de preus, la majoria de ciutadans es van trobar fora de la llei; els pagesos amagant productes de tota classe o venent-los a compradors que venien a altes hores de la nit dels llocs més impensats de la província a la mateixa casa del venedor. L'*estraperlo* es va convertir durant molts anys en una constant de la vida espanyola.¹¹

Segons els estudiosos d'aquest temps, la renda dels espanyols va caure a l'entorn d'un 23%, mentre que els preus van sofrir un augment del 25%, la regressió de l'economia es va mantenir fins al 1951; altres indiquen que els ingressos per habitant s'havien reduït a una cinquena part respecte de 1936. París Eguilaz, secretari del Consell d'Economia d'Espanya durant molts anys, feia arribar a Franco el 20 de setembre de 1940 un informe sobre les mancances de la política econòmica, on esmentava les crítiques i queixes dels propietaris agrícoles, el greu problema del *cupó* de blat, l'escassetat de pa, la importació d'adobs, l'augment del cost de la vida, les protestes de la població contra la política de subministrament —la majoria de les persones havien de suportar vendes clandestines a alts preus—, les irregularitats en la distribució, la situació dels productors que havien de realitzar nombrosos tràmits per poder vendre les seves mercaderies i sofrien greus perjudicis moltes vegades —mentre que certs grups

8. TUÑÓN DE LARA, Manuel. *España...*, pàg. 23-25.

9. Consulteu la *Gran enciclopèdia catalana*.

10. GARCÍA DELGADO, José Luis (cur.). *El primer franquismo. España durante la Segunda Guerra Mundial. V Coloquio sobre Historia Contemporánea de España*. Madrid: Siglo XXI, 1989.

11. MARTÍ GÓMEZ, J. *La España del estraperlo (1936-1952)*. Barcelona: Planeta, 1995, pàg. 270.

de negociants s'estaven enriuint en proporcions desmesurades—; en aquest informe, arribava a la conclusió que “la renta española a precios constantes, había descendido al nivel de 1914, pero como la población era mayor, la renta por habitante [...] provocó un retroceso económico sin precedentes”.¹²

Raymond Carr, puntualitza que “en los años de hambre del decenio de los cuarenta, todo el esfuerzo esencial del nuevo régimen se acentuó en producir pan, elemento esencial, en cantidad bastante”.¹³

Carlos Barciela, un dels estudiosos de l'estraperlo, arriba a conclusions de la causa del mercat negre en la dècada 1940-1950. Els seus raonaments són els que hi ha a continuació.

— En relació amb les quantitats estraperlades, el blat i l'oli van superar el mateix mercat oficial.

— Els preus a què es vengueren els productes “estraperlats” van sobrepassar per terme mitjà en dues o tres vegades els preus oficials.

— La qualitat dels productes, junt amb la demanda constant, va tendir a deteriorar-se i els consumidors adquirien moltes vegades productes de qualitat ínfima a preus abusius.

— L'ocultació de productes per vendre'ls després al mercat negre va portar les autoritats a un difícil control; incapaces de posar ordre a tal situació, només les sancions van frenar en alguns casos el deteriorament.¹⁴

L'estraperlo deixà de ser una manera egoista de sobreviure, per esdevenir en molts casos un sistema d'enriquiment a l'esquena de la misèria dels ciutadans. A partir de 1939, al costat del petit estraperlista, aparegueren organitzacions mafioses, a vegades amb el consentiment de les autoritats destinades a aconseguir fortunes que afectaren no solament els aliments bàsics, sinó també tots els sectors industrials.¹⁵

L'aïllament polític va portar l'aïllament econòmic, amb un intercanvi precari dels productes comercials i amb la necessitat d'instrumentar un programa econòmic autòcton, capaç de mobilitzar al màxim els recursos econòmics, de manera que s'instaurà un model que comptava amb cert suport doctrinal —procedent del nacionalisme econòmic— i a la vegada afavorit per l'existència de tot un dispositiu intervencionista heretat de la postguerra. El ministre de Comerç, Suanzes, i el de Treball, Girón, que volien impregnar les masses treballadores dels ideals de la política doctrinal, van crear per aquest motiu la Secretaria General para la Ordenación Económico-Social, amb la finalitat de coordinar els diversos ministeris i propugnar un esperit intervencionista.

Avortada la reforma agrària republicana, es volia portar a terme un ressorgiment de l'agricultura amb un repartiment equitatiu de la terra; les condicions econòmiques

12. MINISTERIO DE TRABAJO Y SEGURIDAD SOCIAL, *Historia de la acción social pública de España. Beneficencia y previsión. Informes*, Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1990.

13. CARR, Raymond, *España 1808-1975...*, pàg. 704.

14. MARTÍ GÓMEZ, J., *La España del estraperlo...*, pàg. 272-275.

15. GUILLAMET, Joan, *Tots hem fet l'estraperlo*, Barcelona: Dima Ed., 1968, pàg. 16.

i humanes ho feren inviable, molts recels dels mateixos polítics amb interessos agraris van fer que no reeixís la nova reestructuració agrària.¹⁶

D'altra banda, el general Franco sobre política econòmica tenia unes idees elementals, fixes, i algunes d'aquestes equivocades. La seva actitud era la d'un nacionalista que no entenia els mecanismes del mercat ni els beneficis de la llibertat econòmica. En conseqüència, els seus principis de política econòmica es basaren en una espècie de règim intervencionista complementat en l'aspecte social per la influència de la Falange.¹⁷

Referent al sector agrari, aquest presentava una especificitat molt acusada, a la situació catastròfica; les causes que ho provocaven eren diverses i decisives, ja que els factors climatològics durant uns quants anys, amb minves de collites, s'afegiren a una baixa de producció, on els cultius de les terres, a part de la secada, estaven mancades dels necessaris adobs químics. En els primers anys del règim, aquest es va dirigir a enaltir l'agricultura a causa, en part, del problema de l'alimentació, que la va considerar primordial i en part perquè contemplava el pagès com l'encarnació dels valors de la Cruzada Nacional en contra del proletariat urbà que només portava maldecaps.¹⁸

Altres factors imbricats en la producció agrària, com ara la pèssima distribució —com he dit abans— de la propietat de la terra, van portar com a conseqüència els latifundis —encara existents— i un atur laboral forçós. Sort en tinguérem de l'Argentina, que anava proveint-nos de blat.

Els pagesos van haver de suportar la confiscació de molts productes; havien d'entregar a preus oficials determinades quantitats de cereals, mitjançant l'anomenat *cupo*. Si el que es necessitava era una reforma agrària, Franco manifestà el 1943, davant el Consell Nacional, que "toda reforma del agro es por sí obra dilatada, ya que requiere la adaptación al campo de un nuevo sistema que pueda llevarse sin alteraciones y sin quiebras para la economía..."¹⁹

Fer caure tot el pes de l'alimentació en els agricultors va ser una càrrega massa grossa, i no fou estrany que a finals de la dècada, els pagesos cansats d'aportacions forçoses es rebel·lessin i les autoritats haguessin de mirar cap a un altre costat.

El sistema d'intervenció, malgrat l'objectivitat aparent, no va afectar de la mateixa manera ni a tots els productes ni a tots els agricultors. El rigorós control exercit sobre el blat va fer que els percentatges per amagar-lo fossin menors en comparació a altres productes (cafè, tabac...); amb tot, el seu derivat el pa, junt amb l'oli, van ser els reis de l'estraperlo en el món rural de la Conca.

Les entregues de blat obligatòries a baix preu als principis dels anys 40 van provocar una certa por i un lliurament sense dir ni piu, però al final del decenni, la implantació

16. MINISTERIO PARA LAS ADMINISTRACIONES PÚBLICAS. *Historia y evolución...*, pàg. 68-103.

17. MARTÍN, Ricardo (dir.). *Historia de España*. Vol. XIV: *La guerra civil y el régimen del general Franco*. Barcelona: Salvat, 1988, pàg. 2745.

18. MARTÍN, Ricardo (dir.). *Historia de España...*, pàg. 2745.

19. MINISTERIO PARA LAS ADMINISTRACIONES PÚBLICAS. *Historia y evolución...*, pàg. 64.

de mesures punitives per part de la Fiscalfa Provincial de Tasas (FPT) va fer que molts pagesos desobeïssin les ordres dictades pel governador civil, i aquest acabés imposant multes en un principi, que més tard foren suspeses, perquè era tot el sector que es prestava a la desobediència.

La intervenció va proporcionar mecanismes d'acumulació; per una part es va donar una quantitat mínima de racionament a baix preu, suportant la pèrdua del poder adquisitiu amb càrrec al sector agrari, i per l'altra, aquells productors que participaren en el mercat negre van acumular grans fortunes, malgrat que no els concedissin ni adobs ni maquinària.

L'any 1951, va haver-hi una substancial renovació del Govern espanyol i una collita excepcional de blat, que gairebé es va acostar a nivells de renda de la preguerra, aquests motius donaren lloc al fet que minvés la intervenció del Govern en la distribució dels aliments, i el 1952 se suprimís l'anomenat *racionament* amb l'esperança d'albirar uns temps millors.²⁰

20. TUÑÓN DE LARA, Manuel. *España...*, pàg. 26-40.

2. LA CREACIÓ DE LA COMISARÍA DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES

Davant la magnitud dels problemes que plantejava la incorporació a l'Espanya nacional d'àmplies àrees de la zona roja que es van reintegrar al bàndol guanyador, van tenir una rellevància cabdal els aspectes relacionats amb el subministrament d'aliments a tots els pobles alliberats; funció que portà a terme en aquells moments el Servicio Nacional de Abastecimientos y Transportes (SNAT), que depenia del ministeri d'Indústria i Comerç, creat el 30 de gener de 1938.²¹ Per donar-hi més relleu, amb data 10 de març de 1939,²² se suprimeix el SNAT, i el 28 d'abril del mateix any, es crea la Comisaría de Abastecimientos y Transportes (CAT), organisme successor de l'anterior, que havia desplegat la seva activitat en el període bèl·lic.²³

La seva missió era intentar posar "ordre al desordre" que es preveia venir, i a la vegada mantenir en funcionament la seva organització central, tenint cura de determinar les funcions que corresponguessin als òrgans provincials i locals. L'allau de disposicions que es publicaren, totes tenien la mateixa finalitat, subministrar a la població els aliments indispensables a uns preus fixats, que en l'últim extrem, tindrien els alcaldes com a responsables del seu compliment. Aquests es transformaren en administradors de les disposicions legislatives i a la vegada fiscalitzadors de les accions portades a terme pels seus veïns. Entre els diversos articles, que sumen un total de tretze, destaquen el vuitè i l'onzè, on s'expressava taxativament les competències que tenien els delegats provincials i els alcaldes.

Respecte al delegat provincial:

- Confeccionar les estadístiques de les necessitats de consum i vigilància de preus en l'àmbit provincial.
- Recopilar les dades estadístiques de producció i existències.

21. Aranzadi, Ley de Administración Central del Estado, núm. 91 (any 1938).

22. Aranzadi, Creación de la Comisaría General de Abastecimientos y Transportes, núm. 280 (any 1939).

23. Aranzadi, Organización y funciones de la Comisaría General de Abastecimientos y Transportes, núm. 497 (any 1939).

– Proposar a la Comisaría General de Abastecimientos y Transportes (CGAT) les mesures més convenients per a l'abastament d'aliments en l'àmbit provincial.

– Concedir permisos (guies) per a la mobilització i trànsit interprovincial de determinades mercaderies.

– Proposar a la CGAT els preus provisionals que regiran en els articles de consum dins la província, sempre que no ho hagués fet l'organisme competent.

Respecte a l'alcalde:

– Control de les *cartilles de racionament*.

– El dia 5 de cada mes, enviar la relació d'aliments existents del seu municipi a la CAT i verificar la comanda corresponent per a aquell mateix període.

Les autoritats, davant la penúria de certs aliments de primera necessitat, van haver d'imposar mesures punitives per frenar el que avui anomenem *especulació*.

L'article onzè es va fer ressó d'aquest fet i va explicitar que la CGAT podia imposar sancions als infractors fins a un límit de 100.000 ptes. —les superiors eren per al ministre d'Indústria i Comerç— i els delegats provincials fins a 10.000 ptes. amb el corresponent decomís de la mercaderia; en casos d'extrema gravetat, es podia confiscar el gènere i clausurar l'establiment o centre de producció, amb el repartiment de les existències, la privació de llibertat als culpables i el traspàs de les possibles responsabilitats als tribunals competents; això sí, sempre escoltant l'infractor.²⁴

Mitjançant una circular de 2 de maig de 1939, la CAT prohibia qualsevol alça de preus superior al juliol de 1936 i aplicava la màxima severitat als infractors mentre el producte no fos degudament autoritzat.²⁵

Per un decret de 23 de setembre de 1939, se suprimí la figura del delegat provincial de la CAT i passaren les competències al governador civil amb la finalitat d'"evitar la multiplicidad y la dispersión de actividades en el ejercicio del poder", puntualitzant que els motius anteriors havien produït imponderables inconvenients.²⁶

24. Aranzadi, Organización y funciones de la Comisaría General de Abastecimientos y Transportes, núm. 497 (any 1939).

25. BOPT, núm. 77 (any 1939).

26. MARTÍ GÓMEZ, J. *La España del estraperlo...*, pàg. 127.

3. DISPOSICIONS LEGISLATIVES ENVERS L'ACAPARAMENT, DEFRAUDACIÓ I OCULTACIÓ DE GÈNERES I ALIMENTS

L'intent de restablir una sèrie de controls directes a les activitats de producció i distribució van donar com a resultat un asfixiant embolic legislatiu, on les diferències entre la legislació que es pretenia imposar i la realitat del país eren abismals. L'aparent duresa de les normes repressives de pràctiques relacionades amb el mercat negre, podien arribar a límits exagerats.

Les sancions que es preveïen abans de la creació de la CAT no van comportar la finalitat que es perseguia, malgrat la legislació existent i la persistència en moltes províncies dels abusos en la venda d'articles de primera necessitat. L'augment de l'especulació, que era la causa de la greu desconsideració al proveïment d'aliments a les poblacions, repercutí en les famílies d'escàs suport econòmic. L'Estat, per tallar de soca-rel aquestes anomalies, creà la FPT per la llei de 30 de setembre de 1940, admetent en un principi denúncies de la població. Quin motiu el movia a donar aquest pas? Els intercanvis de productes escapaven de la regulació de la CAT, que no podia controlar la pràctica d'un mercat clandestí entre la població. La llei establerta, en l'exposició de motius, volia tallar els abusos que es portaven a terme en les vendes d'articles de primera necessitat "sujetos al régimen de tasas, y al aumento de precios y la especulación en esta materia con daño grave al abastecimiento de la población y los hogares humildes españoles que exigen medidas de rigor que corten de una vez estas criminales maniobras",²⁷

La FPT va estendre la seva competència per sancionar totes les infraccions que en matèria de proveïments no solament li corresponia per la llei de creació, sinó en virtut de múltiples disposicions legislatives dictades amb posterioritat, que van ratificar i ampliar la seva competència, proposant les sancions necessàries d'acord amb la legislació establerta per a tal fi.

A cada capital de província es creà la corresponent delegació, que podia imposar multes de 1.000 a 500.000 ptes.; els denunciants rebien el 40% de la sanció imposada

27. MINISTERIO PARA LAS ADMINISTRACIONES PÚBLICAS. *Historia y evolución...*, pàg. 64.

i la resta s'entregava a la FPT. Les pessetes que comportaven la sanció, s'ingressaven a la hisenda pública i l'import de la multa no podia ser inferior al valor de la mercaderia confiscada. Si l'infractor era insolvent passava a la presó provincial si era dona i, si era home, ingressava a un batalló de treballadors, on redimia la sanció a raó de 10 ptes. per dia, durant el límit d'un any.

El governador civil —màxima autoritat de la demarcació— podia destinar el 10% de les multes i mercaderies confiscades i venudes al fons benèfic de cada província si ho creia convenient.²⁸

Criteris que s'havien de seguir per imposar multes:

a) Circular sense guia per transportar gènere, ja sigui blat, oli, farina, entre altres, d'un lloc a altre.

b) Subornar els agents de l'autoritat.

Referent a aquest punt, és molt difícil esbrinar la situació. Les lleis eren una cosa i la realitat una altra. Si les altes esferes es van deixar comprar, quin agent de l'autoritat no era còmplice d'una situació il·legal? De les moltes persones amb qui he parlat, la majoria feren estraperlo amb la col·laboració dels agents. Voler demostrar el compliment estricte de la llei, des de qualsevol punt humà, és impossible. La gran majoria van fer el que van poder, i el que no practicà l'estraperlo és perquè no li fou possible.

Tot i les sancions, es donà poder l'11 d'octubre de 1940 a la FPT perquè l'inculpat pogués presentar el recurs en el termini corresponent, previ pagament de la sanció imposada, més el 50% de l'import. En cas que el recurs li fos favorable, se li retornava el gènere i els diners. En cas d'insolvència, ja sabia el que l'esperava.²⁹

A l'hora de la veritat, els que denunciaven eren les forces de seguretat que per decret de 2 de novembre de 1940 s'havien fusionat amb el cos de carrabiners.

Per estimular el control i no veure's compromesa la Guàrdia Civil a fer causa comuna amb els estraperlistes, es va especificar com s'havia de distribuir l'import de les multes: 40% per a caporals, Guàrdia Civil...; 40% per al col·legi d'orfes del cos, i 20% per al fons anomenat *Multas*, d'acord amb el decret de 3 de juny de 1924.

Franco mai va remunerar decorosament els seus funcionaris; per tant, els ingressos que es podien aportar de les sancions, el que corresponia a caps, oficials i suboficials, s'ingressava directament a un fons comú del col·legi d'orfes. El que corresponia a la Guàrdia Civil, anava a parar a un fons anomenat *Masita*.³⁰

Amb la previsió que la corrupció podia arribar a les "altes esferes", encara que ja estaven legislades les sancions que poguessin correspondre als defraudadors, per la llei de 4 de gener de 1941, es tornà a remarcar que aquells que no sentien cap interès pel benestar comú i que per afany de lucre deixaven de complir les normes dictades,

28. Aranzadi, Creación Fiscalía de Tasas, núm. 1629 (any 1940).

29. Aranzadi, Reglamento Fiscalía de Tasas, núm. 1694 (any 1940).

30. Aranzadi, Percepción de cantidades por multas de Contrabando y Defraudación, núm. 1878 (any 1940).

independentment de les sancions penals que els pogués correspondre, serien sancionats en la quantia i forma que establia la Llei de 30 de setembre de 1940; la sanció s'estenia als funcionaris estatals que exercien càrrecs i a les persones naturals o jurídiques que intervenien en l'execució o fiscalització dels productes.³¹

L'obsessió del Govern era perseguir l'acapament i l'ocultació del gènere, ja que intuïen que si fallaven aquests ressorts i es falsejaven les declaracions era impossible repartir equitativament els aliments a la població. Tot això comportava tenir un coneixement exacte de les disponibilitats i l'única forma de posar ordre a aquell desgavell era endurir les sancions que preveia la llei abans esmentada, i aplicar-la en el seu grau màxim. Per aquest motiu, per la Llei de 24 de juny de 1941, les penes que es derivaren de les sancions passaren a la jurisdicció militar, a la vegada que es considerava delictes de rebel·lió l'acapament i ocultació d'aliments, acte seguit es tramitaven els expedients corresponents amb caràcter sumariíssim.³²

Encara que les advertències als defraudadors eren insistents, les irregularitats es succeïren sense por; era tan gros el frau comès que el mateix Govern tornà a recordar per mitjà de la circular de 5 de juliol del mateix any, que l'especulació provocava escassetat, i la venda a preus abusius distorsionava el mercat; per aquest motiu la FPT advertia que instruiria els corresponents expedients.³³

Amb data de l'11 de juliol de 1941, es reorganitza la CGAT, i Tàrragona queda situada en la cinquena zona i, al mateix temps, el governador civil és nomenat delegat de proveïments i els alcaldes esdevenen responsables finals del consum i racionament dels aliments que arriben a les seves localitats.

Quan es fa entrar en joc els alcaldes, per una ordre de 23 de juliol del mateix any, els comuniquen que quan hi hagi un decomís es posarà el gènere a disposició de l'autoritat local, aquesta el valorarà, el vendrà i entregará l'import a la FPT.³⁴ Segons una circular de 14 d'octubre, també del mateix any, tant la Delegación Provincial de Abastecimientos y Transportes (DPAT) com el Servicio Nacional del Trigo (SNT), han de comunicar que sempre que es produeixin confiscacions, provinents de decomisos, hauran de donar coneixement del gènere confiscat al servei de què depenguin i el posaran a disposició de la FPT. L'autoritat local tenia la potestat de vendre el gènere confiscat a preu oficial a qui creia convenient, i ingressava l'import a l'organisme esmentat; si el gènere intervingut eren cereals es posava en contacte amb el SNT i aquest en decidia el destí.³⁵

31. Aranzadi, Abastos. Sanciones por desobediencia, núm. 21 (any 1941).

32. Aranzadi, Fiscalía de Tasas. Sanciones especiales para el acaparamiento y ocultación, núm. 1112 (any 1941).

33. Aranzadi, Acaparamiento, núm. 1170 (any 1941).

34. Aranzadi, Contrabando y Defraudación. Cumplimiento Decreto 28 de marzo, núm. 1333 (any 1941).

35. Aranzadi, Comisaría General Abastecimientos y Transportes. Carne. Sacrificio, núm. 1780 (any 1941).

S'ha de tenir present que els anys immediats a l'acabament de la guerra foren anys molt difícils econòmicament i proveir-se d'aliments, principalment a les ciutats, era del tot important. Per tant, el Govern no tenia més remei que dictar decrets i lleis per trampejar el temporal econòmic, alhora que cada vegada augmentaven les sancions.

Per la Llei de 16 d'octubre de 1941, s'advertia els que amagaven queviures per vendre'ls després a preus abusius o no autoritzats, destinats a l'alimentació humana o de bestiar, i que per disposició del Govern, estaven subjectes a intervenció o taxa, ja que eren articles indispensables d'ús i consum, els aplicarien les multes en el seu grau màxim. Amb tot, donà un termini prudencial per regularitzar la situació.³⁶

Remarcava una vegada més el que s'entenia per acaparament: la tinença anormal de mercaderies, quant a quantitat i emmagatzematge, que amb el temps permetia la venda clandestina a preus abusius i provocava una pujada de preus.³⁷

Amb la sèrie de decrets i lleis publicades, es trobaven a la presó moltes persones pels delictes d'acaparament i ocultació, que en ser jutjats pel codi de justícia militar, convivien amb els presos polítics (principalment dones). Tant els uns com els altres, sortiren en llibertat condicional (presó atenuada), però per motius ben diferents. Per una ordre de 6 de desembre de 1941, s'establí en el cas de presos per acaparament i venda abusiva de preus, l'estada màxima a la presó seria de 100 dies; els majors de 60 anys no hi ingressarien, i els altres presoners per aquests conceptes, no redimirien condemna pel treball realitzat dins la presó, sinó que serien portats a camps de treball.³⁸

Per una circular de 4 de març de 1942, s'autoritzà la CAT per poder posar sancions fins a 10.000 ptes. a les farineres que es retardessin en el subministrament de contingents.³⁹

L'any 1943, la sèrie de decrets que van aparèixer donaven la impressió que la situació estava controlada, però tot era fictici, perquè per les fronteres es produïa un nombrós contraban de gènere i provocava un injustificat encariment dels articles de primera necessitat, que les autoritats no podien controlar. Per poder vigilar aquestes situacions, per una ordre de 26 de juny de 1943, les aprehensions que es portaren a terme, si fins aquells moments passaven a la jurisdicció militar, van passar a partir d'aquella ordre a la jurisdicció civil i seria la FPT la que aplicaria la sanció pecuniària corresponent i, en cas necessari, es portaria a terme la confiscació, el decomís o la clausura de l'establiment comercial.⁴⁰

No serà fins al 1946 —la situació econòmica encara era tensa— quan es va promulgar un Decret Llei de 24 de setembre del mateix any que feia referència a l'enriquiment dels responsables per delictes d'acaparament. El Govern en el seu raonament

36. Aranzadi, Abastos. Plazos para declaración de artículos, núm. 1864 (any 1941).

37. Aranzadi, Fiscalía de Tasas. Acaparamiento, núm. 1792 (any 1941).

38. Aranzadi, Acaparamiento. Precios, elevación abusiva, núm. 2097 (any 1941).

39. ACO. FMP, Correspondència, 1942 (rg. Pil-8).

40. Aranzadi, Delitos de Abastecimiento, núm. 925 (any 1943).

explicitava que, fidel al propòsit de perseguir a aquells que es van enriquir en la venda dels productes fonamentals, va adoptar, amb caràcter transitori, per investigar, immobilitzar i confiscar en benefici de l'Estat aquelles fortunes que es presumia que eren de procedència il·lícita, en mans de persones que s'havien fet creditors de delictes contra el règim legal de proveir la societat.

Com que la mesura era greu, es tractava de restituir a la comunitat social el que se n'havia extret indegudament, que a la vegada serviria d'exemple a tots aquells que tenien l'esperança de prosseguir en aquestes intencions.

Per tant, sempre que es tingués una denúncia fundada contra el règim legal de proveïments, el jutge podia acordar la investigació i la immobilització dels béns del denunciat; com també podia autoritzar les disponibilitats parcials d'aquests béns, que considerava apropiats per atendre les necessitats del denunciat i de la seva família.

Si la sentència dictada era condemnatòria, portava implícitament el comprovar els béns que tenia l'inculpat abans de l'1 d'abril de 1939 i els que tenia en aquells moments. A criteri del jutge es procedia a declarar la confiscació de la diferència a favor de l'Estat.⁴¹

Amb aquest seguit de lleis i decrets s'anaren capejant uns anys, per uns, plens de dificultats, i per altres —els més agosarats, els més influents—, per amassar grans fortunes, deixant els escrúpols de racó.

L'any 1952, quan la majoria d'articles es declararen no intervinguts, el Govern, per mitjà d'una circular de 22 de febrer del mateix any, condonà les penes imposades per la CGAT, juntament amb les del SNT.⁴²

41. Aranzadi, Delitos de Abastecimiento. Investigación de fortunas, núm. 1520 (any 1946).

42. Aranzadi, Abastos. Condonación de sanciones, núm. 294 (any 1952).

4. LA CARTILLA DE RACIONAMENT

4.1 Implantació

La necessitat d'assegurar a la població el normal proveïment i el desig d'impedir que prosperés la tendència a l'acaparament d'algunes mercaderies va fer que es posés en pràctica la implantació d'un sistema de racionament per a determinats productes alimentaris. Va ser el mecanisme que serví per regular el control de queviures al veïnat.

Amb data 14 de maig de 1939, i a proposta de la CGAT, s'implantà un règim de racionament per a tot el territori nacional.

Com que els recursos eren limitats, a causa de la política autàrquica portada a terme, es fixà per a cada article la ració tipus que corresponia a l'home adult, a la dona i als infants.

La DPAT, sota les ordres del governador civil, vigilava l'organització amb l'ajut del delegat local, és a dir, l'alcalde.

Per poder controlar el nombre de *cartilles de racionament*, es va confeccionar el cens de cada municipi, mitjançant declaració jurada del cap de casa i inscrivint en aquesta llibreta tots els membres de la família; el mateix procediment es va portar a terme en convents, hospitals, hospicis...⁴³ Els alcaldes s'hagueren de preocupar que tots els veïns tinguessin la seva pròpia llibreta, si volien accedir al racionament.⁴⁴

4.2 Classes de llibretes

Es van establir dues classes d'aquestes llibretes: una per a la carn i l'altra per a la resta d'aliments.

43. Aranzadi, Racionamiento, núm. 564 (any 1939).

44. BOPT, núm. 241 (any 1939).

En cadascuna, a part de la numeració corresponent, hi constaven les dades següents:

- nom i cognoms del cap de casa
- domicili
- nombre de persones que conviuen amb el cap de casa
- botiga o comerç on habitualment s'anava a comprar els aliments

A la cartilla de la carn, s'hi especificava la ració diària que podia comprar la unitat familiar.

4.3 Els anomenats *cupons*

Cada cartilla contenia una sèrie de cupons que corresponien als diversos aliments que es necessitaven.

Aquelles persones que no desitjaven un aliment determinat es treien els cupons corresponents i, en teoria, es cremaven. Ho confirma l'acta del 20 de juliol de 1946, quan l'alcalde de les Piles de Gaià, Salvador Malet Bória, crema els cupons de pa de 348 cartilles.⁴⁵

Els que necessitaven comprar queviures anaven a la botiga on estaven inscrits i, per la compra del que necessitaven, se sostreien els tiquets corresponents, després de pagar prèviament a preu oficial el gènere adquirit. Els botiguers remetien aquests cupons a l'ajuntament, que els enviava a la DPAT, junt amb els malmesos i els que sobraven.

L'ajuntament portava una fitxa registre de cada llibreta anomenada *fichero individual de racionamiento* (FIR), a fi i efecte de poder controlar el que es repartia a cada família.⁴⁶

Aquest control anava relacionat amb el nombre de persones empadronades que s'enviava a la CGAT en els dos darrers mesos de l'any, per comprovar que el nombre de cartilles s'ajustés amb el de peticions.

Es recordava sempre que "las mencionadas relaciones sean confeccionadas con la máxima atención, ya que cualquier error podría causar la eliminación [...] del censo del racionamiento".⁴⁷

4.4 La ració tipus

Amb data del 28 de juny de 1939 es fixà la ració mínima, a fi i efecte de regular la distribució d'aliments, en cas que en faltessin.

45. ACMO. FMP, Correspondència, 1941 (rg. Pil-9).

46. ACMO. FMC, Correspondència, 1941 (rg. C-26).

47. ACMO. FMLL, Correspondència, 1943-43 (rg. LL-14).

bacallà	75 g	oli	50 g
cafè	10 g	pa	400 g
cansalada	25 g	patates	250 g
carn	125 g	peix fresc	200 g
llegums (arròs, cigrons, fesols, lleties)	100 g	sucre	30 g

Fins als catorze anys d'edat, a hom li corresponia el 60% de l'home adult o el 80% en el cas de les dones.⁴⁸

El que en teoria es legislava a vegades no corresponia a la pràctica, perquè molts productes a què segons la cartilla es tenia dret no eren a l'abast dels ciutadans.

Per fer-nos una idea del que feia falta a una família, el governador civil, amb data del 21 d'agost de 1941, envia una circular als alcaldes per saber el càlcul de necessitats d'una família composta per quatre membres.

Entre les respostes emeses pels diversos pobles de la comarca, se n'han triat dues de característiques diferents, Montblanc i les Piles de Gaià, en les quals es pot observar la diferència de necessitats segons una o altra població (vegeu els dos documents de les pàgines següents).

La finalitat que s'esgrimeix no és altra que tractar d'organitzar l'economia del país i tenir un coneixement exacte de les necessitats familiars en alimentació, vestit i calçat.

Les autoritats tractaven de regular el poc que hi havia, ja que eren conscients del mercat negre que existia. El ministre de Comerç, Arburúa, reconeixia que "durante algunos años existieron en el interior para las mercancías principales dos precios diferentes, según se tratase de las tasas y racionamiento y el mercado negro".⁴⁹

4.5 Dies de venda dels articles racionats

Per primera vegada es va establir quins eren els productes racionats: arròs, cansalada, carn, cigrons, fesols, lleties, oli, pa, patates i sucre.

La carn, el pa i la cansalada es venien diàriament. El repartiment dels altres aliments es portava a terme durant la setmana de la forma següent:

oli i patates	els dilluns i els dijous
arròs i lleties	els dimarts i els divendres
fesols, cigrons i sucre	els dimecres i els dissabtes

Es podia vendre per persona: d'oli, 175 g; de patates, 875 g; d'arròs, lleties i cigrons, 750 g, i de sucre, 105 g.⁵⁰

48. RECASENS, Josep. *L'anomenat "Año de la Victoria"*..., pàg. 132.

49. MARTÍ GÓMEZ, J. *La España del estraperlo*..., pàg. 128.

50. BOPT, núm. 241 (any 1939).

Ayuntamiento de Las Piles

Prov. de Tarragona

ESTUDIO de las necesidades de una familia tipo de cuatro personas, con especificación de las costumbres en la alimentación, vestidos y calzado más frecuente en esta provincia.

Modelo Impreso P. Segura - Tarragona

Consumo diario

DESAYUNO

	CANTIDAD
Leche <u>asequios</u>	4.
Café <u>salicorno</u>	100 gramos
Harina	800 gramos
Pan	
Frutas	
Patatas	
Mantequilla	
Suculento <u>Bechua alabida</u>	1 litro

COMIDA

Legumbres secas	50 gramos
Aceite	50 gramos
Huevos	
Arroz	200 gramos
Grasas animales	
Carne	400 gramos
Pescado fresco	
Conservas de pescado	
Salazones	50 gramos
Puerros	100 gramos
Frutas	1 kilo
Patatas	
Bonitos	
Bebidas alcohólicas	1 litro

MERIENDA

Leche	
Café	
Azúcar <u>salicorno</u>	100 gramos
Pan	800 gramos
Conservas <u>asequios</u>	4.
Frutas	400 gramos
Bebida <u>vino</u>	1 litro

CENA

CANTIDAD

Legumbres secas	400 gramos
Aceite	100 gramos
Huevos	4.
Arroz	
Grasas animales	
Carne	
Pescado fresco	
Conservas de pescado	
Salazones	100 gramos
Puerros	
Frutas	
Patatas	1 kilo
Bonitos	
Bebidas alcohólicas	1 litro

Consumo anual

CALZADOS

MATERIAL

CANTIDAD

Botas con suela de ...	ca	
Botas con suela de ...		
Zapatos	cuero	4 pares
Alpargatas	cartón	32 pares
Sandalias		
Alforras		

VESTIDOS

Sombreros		
Botas		
Gorras	algodón	2 piezas
Trajes de vestir		4 in.
Trajes de trabajo		4 in.
Ropa interior		28 in.
Prendas de abrigo		4 piezas

Las Piles

a 21 de Octubre

de 1941.

Necessitats d'una família de quatre membre de les Piles, segons l'Ajuntament, 1941.

4.6 Categories de persones, segons les llibretes

La categoria de les persones era regulada pels suposats ingressos mensuals i el nombre de membres de cada família.

<i>Nombre de persones</i>	<i>1a categoria Ingressos</i>	<i>2a categoria Ingressos</i>	<i>3a categoria Ingressos</i>
2	450 ptes.	–	220 ptes.
3	645 ptes.	–	315 ptes.
4	840 ptes.	–	410 ptes.
5	1.010 ptes.	–	494 ptes.
6	1.180 ptes.	–	577 ptes.
7	1.350 ptes.	–	660 ptes.
8	1.520 ptes.	–	750 ptes.

S'han considerat fins a 8 membres d'una mateixa família.⁵¹

4.7 La taxa per l'imprès

Des de l'any 1939 fins al 1942, les cartilles foren col·lectives, una per família, i gratuïtes. A partir de 1943, es posaren en circulació les individuals i es taxaren a un preu segons les categories. Aquestes es regulaven pels ingressos que se suposava que tenia la família, d'acord amb un barem establert i portat a la pràctica per a cada ajuntament. L'import apareix en pessetes.

<i>Anys</i>	<i>1943</i>	<i>1944</i>	<i>1945</i>	<i>1946</i>	<i>1947</i>	<i>1948</i>	<i>1949</i>	<i>1950</i>	<i>1951</i>
1a categoria	2,00	3,00	–	–	3,00	1,80	1,50	1,60	1,60
2a categoria	1,00	1,50	–	–	1,50	1,40	1,20	1,30	1,30
3a categoria	0,25	0,25	–	–	0,25	0,75	0,75	0,85	0,85
Infantils	0,25	0,25	–	–	0,25	0,25	0,25	0,85	0,85

Fonts: ACO. Fons municipals de la Conca de Barberà

Quan s'acabaven els cupons d'una llibreta, l'ajuntament respectiu, amb l'entrega de l'exhaurida, en proporcionava una altra després del pagament previ de la categoria corresponent.⁵²

51. ACO. FMSE, Administració General, 1939 (rg. SE-6).

52. ACO. FMSE, Correspondència, 1947 (rg. SE-12).

4.8 Anomalies detectades i possibles solucions

Perquè no quedés res a l'atzar, es va enviar a cada ajuntament la legislació que s'havia de dur a terme en la classificació de les categories de cartilles. Es remarcava el que havien de fer els alcaldes com a delegats locals de Abastecimientos y Transportes (AT), els caps locals de la FET y de las JONS, els flequers, els botiguers i els particulars. Es volia aconseguir un control exhaustiu, ja que hi havia pobles, com ara les Piles de Gaià, on totes les cartilles eren de tercera categoria.⁵³

El món de la picaresca també va afectar la qüestió del nombre d'aquestes cartilles. Per una circular de 20 de març de 1944, el governador civil recordava que una persona només en podia tenir una per al racionament —tant si viu sola com en família—, emesa per les Oficinas de Abastecimiento (OA) d'on residia habitualment; cometia una greu infracció la persona que en tenia més d'una, ja fos en la mateixa població o en una altra —com més cartilles, més racionament—, i advertia que les anomalies passaven a la FPT perquè imposés les sancions corresponents.

El 1949 es donà un cas curiós quan es dugué a terme el control mensual de mortalitat per part de l'Instituto Nacional de Estadística (INE) i es va comprovar que només es van registrar a la província unes 400 defuncions —un percentatge molt baix—; la causa fou que molts familiars no donaven de baixa del cens els seus difunts.⁵⁴

Quan es posaren en pràctica les cartilles de racionament, l'any 1940, s'havia advertit els alcaldes que extremessin les diligències i comprovessin si cada persona inscrita estava a la categoria que li corresponia. Amb data del 21 de gener de 1941, l'alcalde de Blancafort comunicava al governador civil que era molt difícil esbrinar-ho, perquè els pagesos tenien ingressos variables i, per tant, no era fàcil saber si hi podia haver falsedat; amb tot, reconeixia que, segons el coneixement que ell tenia del poble, pensava que les declaracions dels ingressos familiars s'ajustaven a la realitat.⁵⁵

Al detectar que la majoria de famílies eren inscrites a la tercera categoria per poder rebre més racionament, amb data del 27 de maig de 1946, el governador civil Francisco Labadie es dirigeix als alcaldes recomanant-los que extremin la vigilància en la classificació per categories: "Os recomiendo como falangistas y como camaradas, que seáis inflexibles y justos, sobre todo con aquellos que tienen posición económica desahogada e intentan colocarse en la categoría que no les corresponde [...]. Poned atención con los payeses ricos que intentan ocultar sus bienes causando con ello un daño a los más humildes."⁵⁶

Al comprovar que hi havia falsedat en les declaracions, per una circular del 12 de febrer de 1947, amb to enèrgic, i al veure el fracàs d'inscripcions en les primeres categories, deia que "la Comisaría General de Abastecimientos está dispuesta a recurrir

53. ACO. FMP, Correspondència, 1946 (rg. Pil-9).

54. ACO. FMLL, Correspondència, 1949 (rg. LL-16).

55. ACO. FMB, Correspondència, 1941 (rg. B-52).

56. ACO. FMP, Correspondència, 1946 (rg. Pil-9).

a todos los procedimientos para que una orden de tanta importancia sea cumplida [...] llegándose de ser preciso a inspecciones directas que realizarán funcionarios especializados en la localidades donde el resultado de la revisión no alcance la eficacia indispensable", i que es duria a terme l'obertura d'expedients a "fin de exigir la oportuna responsabilidad por negligencia o incompetencia a los no responsables de la no ejecución o ejecución defectuosa".⁵⁷ Es remarcava que si en la primera categoria no s'assolia una xifra acceptable de les quantitats assignades, en la segona es reduirien les xifres al 40% del que s'havia establert en un principi. Per tant, es requeria als alcaldes que revisessin els de tercera categoria i que passessin a la segona els que creguessin convenients, amb la condició que fossin el 40%, i sense tocar els de la primera.⁵⁸

A la fi del mateix any, el governador civil comunica als alcaldes que ha quedat decebut, perquè no ha aconseguit inscriure gaires ciutadans en la categoria que els corresponia, ja que si en la primera categoria s'havia aconseguit un nombre acceptable, respecte a la segona, no arribava al percentatge que es va proposar; per tant, es feia necessària una revisió a fons de les declaracions d'ingressos i dels components familiars i donava un termini de quinze dies perquè en passessin molts de la tercera categoria a la segona.⁵⁹

A punt d'acabar-se el racionament, l'autoritat provincial puntualitza que hi ha un nombre important de persones residents a la província que no es troben inscrites en el Censo de Racionamiento perquè "falseando datos sobre su residencia efectiva y con la colaboración en alguna de las ocasiones, del encargado de extender los boletines de baja de su localidad, han logrado su inclusión en el Censo de otros municipios que por su condición de urbanos o industriales tienen asignados unos módulos de racionamiento [...] superiores".⁶⁰

A partir de l'1 de gener de 1945, a part de la cartilla de racionament, es creà la Tarjeta de Abastecimiento, que no era més que l'acreditació de la persona i reemplaçava la cèdula personal. Més endavant, a l'acabament del període de racionament, va donar lloc al document nacional d'identitat.⁶¹

57. AMSA, Correspondència, 1946 (rg. 496).

58. AMSA, Correspondència, 1946 (rg. 496).

59. AMSA, Correspondència, 1947 (rg. 499).

60. ACO. FMLL, Correspondència, 1951 (rg. LL-156).

61. BOE, Circular 30 octubre, 1944.

5. EL CONTROL DELS ALIMENTS BÀSICS

5.1 Intervenció dels preus

La vida econòmica d'aquell moment exigia, segons les autoritats, mesures de rigor, per evitar l'augment dels preus que alteraven la normalitat econòmica, ja que es pensava que acabaria amb la desfeta de tots els sectors.

La carestia d'articles d'importació exigia una política de taxes per evitar qualsevol classe d'especulació i, a la vegada, feia possible la vida dels grans sectors de consum, per prevenir en tot moment alteracions de preus, perquè a la llarga es pensava que es desplaçaria la producció a unes posicions que anirien en contra dels interessos generals del poble.

Els teòrics del Govern creien que per controlar els aliments era necessari el racionament i que l'èxit passava per conèixer amb la màxima exactitud el volum de productes disponibles. Per portar a terme una intervenció total del mercat, era imprescindible que els articles objecte d'intervenció complissin una sèrie de requisits:

- a. ser articles de primera necessitat i de consum general;
- b. estar inclosos en el monopoli de la compra, distribució i venda dels productes per part de l'Estat, i
- c. disposar d'un mecanisme administratiu capaç de garantir el subministrament regular dels articles racionats.

Si es complien aquestes suposades qüestions, el racionament podia tenir èxit en el proveïment de cereals, sucre, arròs i oli, entre altres.⁶²

Per evitar que això passés es creà la Junta Superior de Precios, encarregada de fixar les directrius dels preus i establir una correlació entre ells. La seva missió era unificar-los i fixar-los en tots els processos de producció, principalment en els dels articles alimentaris de primera necessitat, d'ús i de vestir, materials de la construcció i dels que en cada cas determinés el Govern.⁶³

62. MARTÍ GÓMEZ, J. *La España del estraperlo...*, pàg. 82.

63. Aranzadi, *Creación Junta Superior de Precios*, núm. 1919 (any 1941).

Les autoritats fixaren els preus en funció de l'evolució dels costos i de consideracions polítiques o estratègiques sostingudes per l'economia general. Els preus eren sempre per sota del que haguessin resultat en el mercat lliure. Per tant, calia un control de la producció i la distribució, per tal d'evitar la comercialització paral·lela a preus més elevats.

Els efectes d'aquests controls s'havien de valorar en funció del tipus del producte intervingut i de la situació del moment.

La política d'intervenció va provocar una situació caòtica i perjudicial gairebé per a tothom. Els efectes d'aquesta actuació foren immediats i extremadament negatius. Els pagesos més dèbils econòmicament que no podien defugir el control dels organismes oficials van fer el que van poder al comprovar que els costos de la corrupció eren massa elevats. Alguns van intentar de vendre pel seu compte, altres reduir la producció per evitar d'aquesta manera que els intermediaris aconseguissin els beneficis a l'esquena dels consumidors; però a alguns els expedientaren per abús de preu. Aquest fou el cas de Josep Cos Ferran, de Senan, a qui, el 9 de novembre de 1940, la CGAT el requereix per haver venut a preus abusius diverses saques de farina.⁶⁴

El mateix racionament portava aparellat l'expandiment del mercat negre; era pràcticament impossible que les quantitats fixades de distribució de primeres matèries coincidissin amb les necessitats dels consumidors, no ja en quantitat —que era l'objectiu precisament del racionament—, sinó en qualitat.

El racionament provocà la necessitat d'adquirir quantitats addicionals de diversos articles al marge del mercat legal i afavorí l'aparició de productes disposats a satisfer aquesta demanda a preus superiors als oficials. El sistema acusava els acaparadors de ser els responsables de la gana i de l'escassetat d'aliments. "Principalmente por estas ocultaciones y acaparamientos tenemos que seguir con el régimen de restricción del pan, no pudiendo aumentar el suministro a las cartillas de tercera categoría a más de 200 gramos como sería nuestro deseo", deia José Olivares Navarro, director tècnic de Recursos i Distribució, l'any 1941.⁶⁵

L'any 1947, Franco carregava contra els pagesos i els feia responsables de l'escassetat d'aliments.⁶⁶

Por eso pido al campo español que en todas las medidas, medidas necesarias, medidas indispensables, colaboren para cortar este régimen de carestía, para que este espíritu de codicia no entre en el campo [...], que extirpemos ese afán de riqueza rápida que va contra la fraternidad cristiana, contra el sentido católico de nuestro pueblo, y que, al fin y a la postre, han de pagar a la hora de la muerte.

Segons l'opinió de Carlos Barciela, la causa fonamental de l'estraperlo va ser la mateixa intervenció de l'Estat, la qual considerava inadequada, i l'acusà d'agreujar

64. ACMO. FMSE, Correspondència, 1930-1944 (rg. SE-11).

65. MONTERO DÍAZ, Julio, *Historia contemporánea de España (siglo XX)*. Barcelona: Ariel, 2000.

66. BARCELIA, Carlos, *Esperanza bujo el franquismo*. Barcelona: Crítica, 2000, pàg. 192-205.

les dificultats i els problemes que teòricament pretenia resoldre, fins a arribar al convenciment que la incompetència en qüestions econòmiques de la major part dels dirigents en va ser el factor clau. Així s'explica el mal disseny de la intervenció i el resultat nefast de l'actuació. Si afegim, segons l'opinió del professor Joan Velarde, que els dirigents tenien molta incultura en aquestes qüestions, el resultat no podia ser més decebedor.

La creença que l'economia del país podia funcionar a còpia de disciplina militar i amb la confiança que les mesures repressives eren l'única resposta a la indisciplina econòmica va inspirar un sistema d'intervenció embrollat i complicat, que, a més d'ineficac, va ser maligne per a l'economia.

Davant l'escassetat dels productes de primera necessitat, es van concretar altres mesures, totes encaminades a controlar les activitats econòmiques. En molts casos, amb la intervenció dels preus hi anava aparellada l'actuació referent a la distribució, la qual generava problemes addicionals; els agents econòmics buscaven constantment escletxes per poder evitar les disposicions reguladores. D'altra banda, les mateixes mesures d'intervenció generaven noves tensions que provocaren la incorporació de nous grups al mercat negre. Sobre l'extensió i profunditat que va aconseguir aquest mercat, encara hi ha bon nombre de persones que recorden les seves experiències, des de la simple barra de pa fins a carros i camions carregats de blat, oli o ciment, passant per una varietat de productes impossibles d'enumerar.⁶⁷

Finalment, el consum per càpita de tots els productes alimentaris va baixar, encara que resulta molt difícil saber en quina proporció, com a resultat de les ocultacions d'aquests productes.

5.2 Aliments racionats

La implantació de la targeta de racionament definia els articles bàsics que necessitava la població. Els que enumerava la circular de la CAT de 13 d'agost de 1942:⁶⁸

arròs	farina de blat	pasta (sopa)
bacallà	fesols	patates
cafè	llenties	sabó
cansalada	llet	sucre
carn	oli d'oliva	xocolata
cigrons	pa	

La pasta de sopa se servia cada mes en la quantitat de 100 g a totes les cartilles inscrites en el racionament.⁶⁹

67. NADAL, J.; MALUQUER, J.; SUDRIÀ, C.; CABANA, F. (eds.). *Història econòmica...*, pàg. 161-162.

68. *Aranzadi*, Guia de artículos intervenidos, núm. 1347 (any 1942).

69. A.C.M.O. FMV, Correspondència (rg. 2253).

Aquests productes es podien comprar a preus oficials quan n'hi havia, però en quantitats minses i controlades.

5.3 El control dels aliments

Malgrat els esforços que feia l'Administració, hi havia manca d'alguns aliments bàsics, que cada vegada eren més cars. La Secretaria General, el 1940, va publicar una nota el contingut de la qual ho diu tot:⁷⁰

En materia de abastos hay quienes pretenden que las tasas sólo sirven para [...] ocultar los productos o que desaparezcan del mercado y dedicarse a la venta clandestina, con perjuicio de los compradores, que se ven impotentes para luchar con la escasez y carestía de los artículos de primera necesidad. Contra el que trate de desacreditar la política del gobierno y establecer la inmoralidad como norma del comercio, ha de reaccionar vigorosamente F.E.T. y de las J.O.N.S. ya que las cosechas recientes francamente buenas, no justifican en modo alguno el actual estado de cosas que los malvados quieren imponer.

Els consumidors demanaven més productes a preus oficials, mentre que alguns productors van optar per produir béns alternatius no sotmesos a regulació o reduir el cultiu de productes regulats, per no fer l'entrega del contingent o per realitzar vendes clandestines. Les autoritats no van tenir més remei que regular i taxar els preus amb la particularitat que es va implantar un muntatge per vigilar i sancionar les infraccions i, a la vegada, exigir aliments bàsics. A Sarrià, el 31 de maig de 1941, es demanen 4.000 kg de patates per proveir la ciutat de Tarragona;⁷¹ i el 31 d'octubre del mateix any, les Piles ha de lliurar 10.000 kg destinats a la ciutat de Reus.⁷²

Una conseqüència d'aquesta escassetat d'aliments fou que el 3 de novembre del mateix any es prohibís la venda d'entrepans de farina de blat. Solament se'n podrien vendre el diumenge, juntament amb tota classe de "pastelería, bollería y cualquier artículo que requiere harina".⁷³

D'altra banda, per poder controlar l'existència dels queviures racionats de cada població, la CGT, el desembre de 1943, emet una circular en què demana als ajuntaments que en els cinc primers dies de cada mes, facin una declaració d'existències, per saber el que tenen de romanent i poder així fer les provisions corresponents.⁷⁴

70. VIZCAÍNO CASAS, Fernando. *La España de la posguerra, 1939-1953*, Barcelona: Planeta, 1975, pàg. 55.

71. AMSA, Correspondència, 1947 (rg. 497).

72. ACO. FMP, Correspondència, 1945 (rg. Pil-7).

73. MARTÍ GÓMEZ, J. *La España del estraperlo...*, pàg. 97.

74. ACO. FMV, Correspondència, 1943 (rg. 2302).

5.4 Formació dels preus dels aliments racionats

Amb data del 29 de juliol de 1941, s'informà que per aconseguir el manteniment inalterable dels preus era necessari suprimir amb caràcter transitori la modalitat de compra per subhasta pública, fins que la situació restés normalitzada.

Si no es comprava per aquest procediment, calia fer constar el preu que tenia estipulat en origen i el preu final de venda al públic.⁷⁵

Quan el producte arribava a la població, ja havia passat per una sèrie de mans. Per evitar especulacions, la Junta Provincial de Precios fixava el preu de cada província, d'acord amb la següent fórmula:⁷⁶

$$Pb + A + c + t + d + m + bm \text{ de } (Pb + A + c + t + d) = Pd$$

$$Pd + g + b \text{ de } (Pd + g) + a = Vp$$

Pb preu base en el lloc productor (fossin productes agrícoles o comercials)

A arbitris municipals de sortida del poble d'origen (si n'hi ha)

c increment del preu des del magatzem fins al mitjà de locomoció emprat

t cost de la classe de transport fins al magatzem de majorista

d descàrrega en el magatzem del majorista, sempre que no es vengui al detall

m minves oficials dels productes que les sofrien, calculades sobre el valor del preu base

bm de (Pb + A + c + t + d) **benefici del majorista**

Pd preu del majorista al detallista

g despeses de cada mercaderia fins al lloc de destí

b de (Pd + g) **benefici del detallista**

a arbitris municipals (si n'hi ha)

Vp preu de venda al públic

5.5 El transport: guies i classes

La guia era el document que expedia la autoritat provincial o local, per regular el transport de la mercaderia autoritzada d'un lloc a l'altre.

Hi constava el mitjà, el producte, la quantitat, l'emissor i el receptor, els llocs de partida i arribada i, per evitar malentesos, era escrita a mà i no eren admeses "tachaduras, raspados o enmiendas".⁷⁷ Només servia per a una sola vegada i per a un gènere determinat.

75. Aranzadi, Subastas de mercancías sujetas a tasa o racionamiento, núm. 1328 (any 1941).

76. Aranzadi, Constitución Juntas Provinciales de Precios, núm. 46 (any 1942).

77. AHT. FH. any 1942.

Viatjar sense la corresponent guia equivalia a exposar-se que es decomissés la mercaderia i, de retruc, haver de pagar una multa.

Hi havia dues classes de guies:

a. la que es feia servir de forma habitual, expedida per l'autoritat local o provincial, que autoritzava a transportar el gènere declarat, i

b. les específiques del transport de gèneres intervinguts; aquestes guies eren controlades per la Comissaria de Recursos (CR).

De les dues classes de guies se'n portava un estricte control i cada quinze dies se'n havia d'enviar la relació a la DAPT, perquè no hi hagués duplicitat.

Si ens atenem a la normativa, semblava que ningú podia circular sense el permís corresponent. El que en el paper era un control estricte, però en la realitat s'esfumava. Molts comerciants la van usar per transportar més gènere del que era autoritzat i, segons la vigilància que s'exercia i com es pagava, es transitava a altes hores de la nit amb tota impunitat.

La guia solament va servir per a aquells pagesos que havien de vendre part dels seus productes, i portar la quota de blat que els pertocava al SNT d'un lloc determinat o anar als molins a fer la farina per al consum propi.

5.6 Els proveïdors

Els diversos aliments que es necessitaven eren servits per uns proveïdors autoritzats, solvents econòmicament i addictes al règim.

A Montblanc, existia el magatzem comarcal de Francesc Gaya i el de l'Ibo C. Farré, que distribuïen queviures als diversos pobles de la Conca.⁷⁸ Altres de fora en proporcionaven de forma continuada. Heus ací una mostra.

El sucre, extret de la remolatxa, el compraven a la Puebla de Híjar (Terol), a la sucrera Bajo Aragón.⁷⁹

L'oli se servia principalment des de Tortosa (Olis Bau, Joan Panisello, J. Ballester) i des de Reus (Olis Sabater).

El cafè era servit des de Valls (Joan Cusidó, Lluís Roig, Josep Maria Oliva), des de Tarragona (Francesc Rossell) o des de Montblanc (Josep Civit).

El sabó provenia per regla general de Reus (Joan Pujol, Josep Mangrané).

La llet la servia, entre altres, Productos Lácteos, SA, de Manlleu.

El bacallà provenia de Tarragona (Sangar & Cia SL).

Les patates, més d'una vegada les va servir Barrull Hnos SL, de Reus, quan no n'hi havia dels pagesos.

78. ACO. FMM, Correspondència (rg. 947).

79. ACO. FMM, Correspondència, 1947 (rg. 946).

La majoria d'aquests articles, arribaven a l'estació de tren de Montblanc i es portaven al magatzem comarcal, a excepció de la farina, on les mateixes farineres de la Conca: Mateu (Montblanc), Torres (Barberà de la Conca), Veciana (Vimbodí), Silvano Roselló SA (Santa Coloma de Queralt), Lladó (la Riba, fora de la Conca), la portaven als forners.

Els proveïdors rebien la comanda dels respectius ajuntaments, i aquests anaven a buscar els queviures al magatzem comarcal. En un principi fou a Valls i, per aquest motiu, als aliments racionats els carregaven els ports i resultaven una mica més cars. Per evitar aquest encariment, amb data 14 de març de 1941, es demana al governador civil si les mercaderies es poden anar a buscar al magatzem comarcal de Montblanc.⁸⁰

L'ajuntament rebia l'ordre d'anar a buscar els aliments al lloc que se li indicava, amb uns dies de temps; en cas que no es recollissin, tornaven al lloc d'origen.⁸¹

5.7 Els botiguers d'ultramarins

Les botigues dels pobles, d'acord amb els ajuntaments respectius, eren les encarregades de vendre els aliments racionats; els comerciants que en volien vendre eren obligats a pagar cada mes la quota sindical al Gremio de Alimentación; en cas contrari, els retiraven el permís. La FPT era l'encarregada d'autoritzar la llicència de venda.

A la vegada que la CAT comunicava al poble la quantitat d'aliments destinats a racionament, també ho comunicava a la Guàrdia Civil⁸² perquè vigilés que no hi hagués alteracions en els preus. El botiguer havia de posar el preu de venda a cada article; per la no col·laboració, s'exposava a rebre fortes sancions, segons la circular número 387 de 1940.⁸³

Anys més tard, concretament el 27 de febrer de 1947, el governador civil adreça una circular, de caràcter reservat, als alcaldes de la Conca, en la qual els fa avinent l'estranyesa del comportament dels botiguers, en el sentit que a la capital tarragonina ha hagut d'imposar sancions i, en canvi, no ha rebut cap anomalia de funcionament dels pobles de la comarca. "Es muy extraño que esta irregularidad únicamente haya sido cometida en la Capital y que, contrariamente, en los pueblos todo haya sido exactitud y normalidad en el sentido expresado, lo que induce a creer en una labor completamente falta de interés por parte de quienes en las poblaciones ha sido confiado el trabajo."⁸⁴

80. ACO. FMV, Correspondència, 1941 (rg. 2253).

81. ACO. FMV, Correspondència, 1941 (rg. 2253).

82. ACO. FMPI, Correspondència, 1940 (rg. 2182).

83. AMSA, Correspondència, 1948 (rg. 498).

84. ACO. FMLL, Correspondència, 1946-47 (rg. LL-15).

Les persones posseïdors de la llibreta de racionament anaven als establiments a adquirir les quantitats que necessitaven a preus oficials. Els botiguers eren els encarregats de guardar els cupons tallats i portar-los a l'ajuntament; aquest contrastava la quantitat venuda i les existències que els quedaven. No cal dir que la coincidència botiguer/ajuntament era pura casualitat. En cas que el client necessités més quantitat de la que li corresponia, era moltes vegades el mateix botiguer qui li proporcionava a preu d'estraperlo.

La picaresca donava lloc a casos inversemblants; tant era així que més d'una vegada el governador civil "ha tenido necesidad de levantar actas [...] contra tenderos y panaderos [...] a lo que se ha observado falsedad en las liquidaciones".⁸⁵

Quan hi havia escassetat d'aliments de primera necessitat, moltes persones es dirigien a l'alcalde per demanar-li més racionament. Segons les disposicions de la FPT, els alcaldes no podien alterar el preu ni el subministrament, ja que cada mes havien de donar comptes del que s'havia consumit amb l'import corresponent.

Amb tot, als botiguers sempre els sobrava queviures, ja que algunes persones no anaven a comprar els que els corresponien.

El control sobre el paper era exhaustiu, fins al punt que l'Ajuntament de Senan, el 21 d'octubre de 1947, demana fer panells per Tots Sants, però com que no tenen sucre, comuniquen a la CAT que els en proporcionï; els contesten que si n'hi ha en alguna botiga del poble poden comprar-lo, després de servir-ne al capellà.

El mateix succeeix a Vilaverd, on, per commemorar el 18 de juliol de l'any 1947, l'Ajuntament va voler fer una Comida de Hermandad i, el 14 del mateix mes, demana autorització per comprar els següents articles: 3 kg de cafè; 16 kg d'arròs i 3 kg de sucre, a Gaya-Farré de Montblanc, i 6 kg d'oli, a Olis Sabater de Reus.

Es va estipular la quantitat a distribuir per persona (ració): arròs, 50 g; oli, 50 g; sucre, 20 g, i pa de 3a categoria.⁸⁶

A Montblanc, per commemorar la Fiesta de la Exaltación del Trabajo (18 de juliol), en el mateix any, per mitjà de l'alcalde Josep Maria Abelló, es concedeix als empleats del Banc de Valls (ell, hi treballava) amb caràcter extraordinari: 90 kg de sabó, 2,8 kg de sucre, 28 litres d'oli i 40 kg de patates.⁸⁷

L'any 1948, el governador civil comunica al delegat local de proveïments i transports de Montblanc que ha autoritzar celebrar també el 18 de juliol amb un dinar a les següents empreses: Banc de Valls (sucursal de Montblanc), 8 racions; Silvano Roselló Civit de Santa Coloma de Queralt, 41 racions, i Hispano Igualadina SA, 10 racions.

Els comuniquen que per demanar els queviures necessaris, no cal que ho demanin als botiguers, sinó als proveïdors de costum, o sigui: les patates, a Crepa, número 2 de Reus; l'oli, a Sabater de Reus, i la resta, a Gaya-Farré de Montblanc.⁸⁸

85. ACO. FMM, Correspondència, 1947 (rg. 946).

86. ACO. FMV, Correspondència, 1947 (rg. 2258).

87. ACO. FMM, Correspondència, 1947 (rg. 962).

88. ACO. FMM, Correspondència, 1948 (rg. 961).

5.8 Responsabilitat de l'autoritat local

Per posar ordre a l'allau d'informació sobre aspectes relacionats amb els decomisos, ja l'any 1941 el Ministeri d'Indústria i Comerç havia remès una circular a les entitats que en depenien, que exigia als alcaldes, secretaris d'ajuntament, caps locals de la FET y de las JONS i altres representants d'ordre, que complissin les disposicions vigents⁸⁹ i no alteressin el preu dels aliments racionats ni els mòduls existents.⁹⁰

A la DPAT no li quadraven els números i, el 10 de gener de 1941, comunica als ajuntaments que hi ha una diferència entre el total d'habitants censats de cada poble i el total de llibretes de racionament. Es demana la relació de tots els botiguers matriculats amb el nombre de racions que tenen inscrites per tal que s'ajusti al total de racions de les cartilles.⁹¹

Per una circular del 20 de març de 1946, al comprovar que les disposicions punitives potser eren massa severes i que l'acaparament arribava a cotes elevades, s'intenta relaxar la situació i s'aplica una mena d'amnistia dirigida als diversos elements que provocaven la manca de gènere al mercat oficial.

- Als pagesos, si tenien existències de cereals, blat principalment, superiors als que fixava la llei, els invitaven a fer una declaració davant la FPT, rectificant la que havien fet.

- Als forners que tinguessin més quantitat de farina de la que els corresponia, que no podien justificar per la seva procedència, els oferien també la declaració oportuna.

- Igualment succeï amb els botiguers que comerciaven amb articles intervinguts i que disposaven de quantitats marginals; els invità a fer una declaració d'existències a la FPT.

- De la mateixa manera, les persones o entitats que, a través del comerç clandestí, havien adquirit mercaderies, podien fer per una sola vegada una declaració com les anteriors.

Tots, una vegada haguessin formalitzat la declaració i entrega a l'organisme corresponent, quedaven exempts de tota responsabilitat.⁹²

Finalment, hi havia un estament de la societat que tenia dificultats per poder viure: els funcionaris. Amb el seu escàs sou, aquests moltes vegades s'havien dirigit a l'autoritat provincial perquè poder adquirir de racionament més queviures dels que els corresponien. Amb data del 2 de juliol de 1947, el governador civil adreça una circular als alcaldes, on entre altres coses diu:⁹³

Recibo constantes escritos de funcionarios que están desempeñando su cometido en pueblos de esta provincia exponiendo la difícil situación por la que atraviesa en orden a su avituallamiento y suplicando se les conceda racionamientos especiales o supletorios.

89. ACO. FMV, Correspondència, 1941 (rg. 2253).

90. ACO. FMVALLF, Correspondència, 1867-1949.

91. ACO. FMV, Correspondència, 1941 (rg. 2253).

92. Aranzadi, Declaración existencias de productos ilegales, núm. 465 (any 1946).

93. ACO. FMM, Correspondència, 1947 (rg. 946).

No obstante reconocer la razón que les asiste y estar en mi ánimo en poder atenderles, me veo en la imposibilidad material de hacerlo por no permitírmelo las disponibilidades de los artículos que para el abastecimiento me son asignadas por la Superioridad.

Es también evidente que los Alcaldes - Delegados de Abastecimientos no pueden en forma alguna alterar los tipos de ración que les son fijados para el abastecimiento de todos los vecinos de su jurisdicción para favorecer a este pequeño sector social, pero es también cierto que teniendo en cuenta que en sus respectivas localidades se cosechan artículos de los que la Ley concede una reserva a los productores, podrían recabar con cargo a las mismas y previo pago de su importe, su ayuda mediante una aportación voluntaria para auxiliar la situación alimenticia del Cura Párroco, Secretario, Maestros, Alguaciles, etc., etc.

5.9 Preus oficials de venda dels aliments racionats

A continuació hi ha la relació d'aliments racionats i venuts a les botigues de la Conca, en pessetes.

Anys	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
<i>arròs</i>	0,85	1,40	1,40	2,80	2,80	2,80	2,90	3	3,50	3,50	3,50	7	8
<i>bacallà</i>	3,10	3,30	3,50	3,50	8,80	8	9	7,50	10,50	10,90	9,50	12,50	16
<i>café</i>	12,80	19	20	21	24	23	25,50	26	36	38	38	45	53
<i>café torref.</i>	6,10	6,50	8	8	8	8	9,50	10	11	11	11	18	19
<i>cansalada</i>	3,70	5,20	6,30	7	8,50	10	10,15	10,15	14,50	14,50	17	17	18
<i>carn</i>	8	8,20	12	9	15	16	25	45	35	26	24	32	40
<i>cigrons</i>	2,45	2,70	2,50	3	3,20	2,85	4,24	4,40	5,50	7	6	6	8
<i>farina blat</i> (3a cat.)	0,70	0,89	1,10	1,45	1,45	1,34	1,81	1,81	2,20	2,51	3,70	4	3,30
<i>fesols</i>	2,80	2,20	2,40	2,80	2,80	2,75	2,75	4,65	6	6,50	9	11	9
<i>llenties</i>	1,80	2	2,25	2,25	2,40	2,30	2,30	4	5	5	8	11	6,75
<i>llet cond.</i> (pot)	2	2,05	2,80	2,90	3	3,10	4	6	6	5,75	5,75	7,20	10
<i>oli d'oliva</i> (valor l)	3	3,40	3,40	3,50	4,21	4,60	5,40	5,40	6,40	8	9,20	10,20	12
<i>pasta</i> (sopa)	1,75	1,90	2,80	3	3,10	4	4	4,60	5	7	9	10	8,50
<i>patates</i>	0,80	1,50	0,85	0,55	1,09	1,20	1,30	1,20	1,40	1,40	1,60	1,70	1,30
<i>sabó</i>	1,25	3	2,64	3	3,50	3,50	4	4	4,50	5,50	5,50	6,05	6,50
<i>sucre</i>	2	2,40	2,75	2,80	3	3,50	4	5	6,50	7	7	7	10
<i>xocolata</i> (pols)	7,50	7	8,25	8,75	8,50	8,65	10	10	10	10,50	11	11	venda lliure

NOTA:⁹⁴

No s'inclou el pa perquè es tractarà més endavant.

S'han arrodonit els preus a quilos, excepte la llet. La majoria d'aliments es venien en grams.

L'oli, els ajuntaments el compraven a quilos i el venien a litres.

El preu de les patates anava en relació amb la producció.

De llet, n'hi havia en ampolles i en pols.

De carn, se'n proporcionava de congelada.

Els aliments més sol·licitats eren: arròs, oli, sabó i sucre, a excepció del pa.

No sempre hi va haver gènere de racionament.

94, ACOMO. Diversos fons municipals de la Conca de Barberà, dipositats a l'ACMO.

6. LES ACTIVITATS LABORALS

El nou ordre franquista va determinar unes noves condicions de treball i de vida per a la majoria de la població.

La qualitat de vida de les classes treballadores va estar condicionada durant els anys quaranta pels salaris minsos, per l'escassetat provocada per la política econòmica, pel mercat negre i per l'empitjorament de problemes com ara els relacionats amb la higiene, la salut, l'habitatge i l'escolarització.

Les millores laborals aconseguides en el període republicà van desaparèixer i a la vegada es van imposar condicions extremadament regressives. El treball dels menors de 14 anys, malgrat mantenir-se la prohibició legal, es va estendre fins al punt de ser una de les imatges més colpidores del retrocés de les condicions de vida dels treballadors.

Per a un millor coneixement d'aquella època, hem intentat reflectir la situació laboral agrupant les activitats per sectors.

6.1 Sector primari

Si durant el període 1936-1939 es portà a terme l'apropiació de finques rústiques; al finir la conflagració, moltes d'aquestes tornaren als seus propietaris i, com que la majoria estaven mal conreades, per posar-les en funcionament, es necessità mà d'obra.

Els pagesos propietaris, la majoria, necessitaven el treball dels membres de tota la família. Per tant, si volien sortir d'aquell ensurt, era necessari el conreu amb les eines més elementals que posseïen. La mula o el matxo eren el principal suport del cultiu, que, junt amb el carro (llantes de ferro), eren els elements més empleats.

Al no haver-hi en un principi adobs, es va realitzar una agricultura alternativa; si a més afegim la famosa quota que s'havia d'entregar de diversos cereals, no era estrany que el pagès visqués anguiat.

Als primers anys, cal afegir-hi unes dolentes condicions climàtiques, que no van afavorir les collites. El pagès es veia empès cap al mercat negre per poder comercialitzar

els seus productes, a pesar de la forta intervenció que exercia el Govern. L'horitzó no es va aclarir fins a la fi de l'estraperlo; amb recol·leccions més abundants —ja es van proporcionar adobs— i controls menys severos, es va poder sortir d'aquell atzucac. La venda de productes a preus cars va ser una de les maneres de poder sobreviure.

Aquelles persones que no aconseguien prou ingressos de la terra no van tenir més remei que anar a treballar per altri. Eren els anomenats *jornalers*. Per regla general, el seu treball no tenia un horari fix i la majoria de vegades treballaven de sol a sol. La retribució anava d'acord amb les necessitats de l'amo que els contractava. En algunes èpoques de l'any, a més de la retribució monetària, s'hi afegia el vi (botella de dos litres). El jornal baix feia que passessin dificultats per sobreviure, ja que moltes vegades la retribució quedava per sota dels límits de subsistència. S'ha de tenir present que la dona no s'havia incorporat al món del treball i els fills abandonaven l'escola per ajudar la família. Molts pagesos subsistiren perquè, a més del ingressos reduïts de la terra, la muller s'encarregava de l'aviram que tenien al corral de la mateixa casa. Amb penes i treballs van anar trampejant aquest període de conseqüències nefastes.

Saber el que es pagava de jornal a la comarca ha estat difícil de quantificar, atès que no era el mateix en cada poble. Per establir un criteri, hem consultat tres poblacions diferents: Montblanc, Pira i Solivella, i n'hem fet la mitjana.

Anys	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
<i>jornaler</i>													
<i>ptes./dia</i>	6	7	8	12	15	20	20	20	20	25	25	30	31

Font: ACO. Fons municipals de la Conca de Barberà

Aquells pagesos que anaven a treballar pel proïsme, per regla general, llauraven o portaven gènere amb el carro.

L'any 1939 el jornal d'una mula amb carro era de 18 ptes.; aquesta mateixa feina feta l'any 1942 era de 80 ptes.⁹⁵ i l'any 1949, de 75 ptes.

El jornal de llaurar d'una mula solia ser el triple del d'un jornal·ler; l'any 1951 era de 90 ptes.,⁹⁶ i una mula, l'any 1942, costava unes 1.000 ptes.⁹⁷

L'ordre del 14 d'octubre de 1937, referent als jornal·lers del camp, establia que el contracte entre propietari i treballador podia ser verbal o per escrit; però tant en un cas com en l'altre, en darrer terme es feia d'acord els costums de cada lloc, això sí, fixant un jornal de 8 ptes. per dia per als majors de 18 anys, i de 6 ptes., per als menors d'edat. Amb tot, una cosa foren les promeses i l'altra la realitat.⁹⁸

95. AMSA, Correspondència, 1942 (rg. 497).

96. ACO. Expedients diversos, 1951.

97. ACO. FMV, Correspondència, 1942 (rg. 2252).

98. BOPT, núm. 197 (any 1939).

6.2 Sector secundari

Les condicions de vida de la classe obrera havien millorat de forma considerable abans de l'esclat de la guerra; posteriorment, els treballadors van perdre els drets socials que amb tants esforços havien aconseguit. El nou Estat aixecà una organització sindical sobre la base d'una unió política de tots els sindicats predominants, però amb una escassa aportació del món obrer. La finalitat que es volia aconseguir era encabir els treballadors en una mateixa organització anomenada Delegación Nacional de Sindicatos i evitar crear noves institucions.

Per tant, es van destruir els sindicats obrers i s'imposà el *sindicalismo vertical*, en el qual als treballadors els era negat tot tipus de participació en les qüestions que els afectaven. Les noves disposicions assenyalaven com a principi el deure d'obediència als superiors; la disciplina va ser un element rector de les noves relacions amo-patró.

La necessitat d'augmentar uns salaris insuficients donà gran importància, després de la jornada laboral, a realitzar hores extres per compensar el migrat jornal que es cobrava. L'increment del cost de la vida havia convertit en impossible poder viure del sou diari.⁹⁹

A l'entorn del món rural de la Conca es reafirmaren uns oficis relacionats amb l'agricultura que es feien imprescindibles per ajudar el pagès. Els carreters, ferrers, basters, boters, etc. eren els encarregats de proporcionar els elements necessaris perquè els pagesos poguessin portar a terme les feines agrícoles. Aquestes persones estaven al servei del pagès la major part del dia. Moltes vegades els seus llocs de treball eren apropiats —una vegada closa la jornada laboral— per intercanviar opinions o parlar del moment actual, sota l'atenta mirada del propietari, que difícilment interrompia el seu treball i sense prendre part en les seves discussions.

També cal esmentar els oficis relacionats amb la vida del poble: paletes, pintors, fusters, electricistes, serrallers... Sovint, a banda de fer el jornal habitual de 8 hores, per complir els encàrrecs i arrodonir el sou no els quedava cap més remei que fer hores extraordinàries. Es començaren a posar a la pràctica a partir de 1940.

Els paletes, els més sol·licitats, eren els que treballaven més hores a la setmana; fins i tot els dissabtes. Per establir un criteri s'han consultat els preus dels jornals dels pobles esmentats anteriorment i s'ha establert la mitjana del que cobraven.

Anys	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
paleta													
ptes./dia	14	22	22	25	30	30	30	32	40	45	45	50	50

Font: ACMO. Fons municipals de la Conca de Barberà.

99. *Història de Catalunya*. Vol. VIII, Barcelona: Edicions 62, 1992, pàg. 322-324.

L'import que cobraven els paletes per hora extra era: 2 ptes., l'any 1940; 4 ptes., l'any 1943; 5 ptes., l'any 1947, i 6 ptes., els anys 1948, 1949 i 1950.¹⁰⁰

Si ens fixem més en el detall tenim el jornal que es cobrava per les vuit hores de treball, a cadascun d'aquests pobles:

<i>Any</i>	<i>Paleta</i>	<i>Manobre</i>	<i>Població</i>
1939	12 ptes.	8 ptes.	Montblanc ¹⁰¹
1940	24 ptes.	18 ptes.	Montblanc ¹⁰²
1941	20 ptes.	11 ptes.	Montblanc ¹⁰³
1942	18 ptes.	12 ptes.	Solivella ¹⁰⁴
1943	25 ptes.	15 ptes.	Montblanc ¹⁰⁵
1944	30 ptes.	23 ptes.	Montblanc ¹⁰⁶
1945	30 ptes.	23 ptes.	Pira ¹⁰⁷
1946	35 ptes.	25 ptes.	Pira ¹⁰⁸
1947	40 ptes.	25 ptes.	Pira ¹⁰⁹
1948	40 ptes.	25 ptes.	Pira ¹¹⁰
1949	30 ptes.	20-25 ptes.	Montblanc ¹¹¹
1950	50 ptes.	30-35 ptes.	Solivella ¹¹²

Els jornals dels altres oficis eren:¹¹³

<i>Any</i>	<i>Ofici</i>	<i>Jornal/dia</i>	<i>Hores/extres</i>
1939	pintor	14 ptes.	
1944	serraller	30 ptes.	3,30 ptes.
1950	lampista	32 ptes.	

Amb penes i treballs s'anaren reconstruint els pobles de la comarca amb els recursos molt limitats per part de la gent i dels ajuntaments respectius.

100. ACO. Expedients diversos.

101. ACO. FMM, Comptes Generals d'Ingressos i Despeses, 1939 (rg. 94).

102. ACO. FMM, 1940 (rg. 94).

103. ACO. FMM, 1941 (rg. 94).

104. ACO. FMSO, Pressupostos, 1942 (rg. 2652).

105. ACO. FMM, Comptes Generals d'Ingressos i Despeses, 1943 (rg. 94).

106. ACO. FMM, Comptes Generals d'Ingressos i Despeses, 1943 (rg. 94).

107. ACO. FMPI, Comptes Generals i Manaments, 1945 (rg. 2101).

108. ACO. FMPI, 1946 (rg. 2102).

109. ACO. FMPI, 1947 (rg. 2103).

110. ACO. FMPI, 1947 (rg. 2103).

111. ACO. FMM, Hisenda, 1949 (rg. 117).

112. ACO. FMSO, Pressupostos, 1950 (rg. 2652).

113. ACO. FMM, Hisenda, 1950 (rg. 94).

6.3 Sector terciari

Aquest sector, format majoritàriament per funcionaris i empleats, era el menys nombrós i va ser un dels més perjudicats, ja que depenia fonamentalment del seu sou. La majoria d'aquestes persones, després de la jornada laboral, es dedicaven a realitzar altres feines, amb la finalitat de completar el salari.

Sembla que molts tenien certa preferència per adquirir aliments decomissats, ja que a alguns treballadors, gràcies als càrrecs que posseïen o a l'amistat i complaença de les autoritats, els era fàcil adquirir-los.

Per poder copsar la situació d'aquestes persones en aquells anys, podem considerar els sous anuals (en pessetes) d'una part d'aquest sector, la dels funcionaris municipals dels pobles següents.¹¹⁴

	Anys	Conesa	Montblanc	Pira	Solivella
<i>Metge</i>	1940	1.500	1.750	1.500	1.500
	1944	—	4.500	—	—
	1948	—	6.500	—	—
	1951	—	7.337,50	—	—
<i>Manescal</i>	1940	—	3.750	1.200	1.300
	1944	555,33	4.500	1.780	2.149,96
	1948	736,26	3.960	1.800	2.296
	1951	885,94	5.987	1.952	2.988
<i>Secretari ajuntament</i>	1940	3.000	6.600	3.200	5.500
	1944	4.800	11.200	5.000	7.500
	1948	7.500	16.100	7.000	16.324
	1951	9.000	18.000	6.000	18.000
<i>Llevadora</i>	1940	—	1.050	420	450
	1944	1.050	1.350	1.050	1.050
	1948	1.950	2.150,10	1.050	2.100
	1951	—	1.950	1.650	1.800
<i>Agutzil</i>	1940	300	3.500	400	1.825
	1944	650	5.600	400	2.555
	1948	700	7.350	700	3.300
	1951	1.500	7.875	1.700	3.000

114. ACO. FMC, Hisenda, rg. C-74, C-78; FMSO, Hisenda, rg. 2256; FMPI, Hisenda, rg. 2153; FMM, Hisenda, rg. 456, 457, 458.

NOTA:

Els metges solament van cobrar dels ajuntaments fins a l'any 1940; més endavant, cada municipi, si volia els seus serveis, havia de fer-se càrrec dels honoraris. Per aquest motiu, cada família pagava una quota en relació amb les persones que formaven la llar familiar i els signes externs de riquesa que se li pressuposaven, era la *conducta mèdica*: la *igual*.

El repartiment de quotes era moltes vegades font de discòrdies, tot i que van formar-se diferents categories. Una junta era l'encarregada de fixar-les i a la vegada d'establir els serveis que li pertocava efectuar al facultatiu.

Els manescals, amb el sou que els pagava l'ajuntament, hi anava inclosa la revisió de la matança dels porcs. També cobraven una quota particular per vigilar les malalties dels animals de treball (mula, matxo...).

Les llevadores eren les encarregades d'assistir el part. No tots els municipis tenien aquest servei, per aquest motiu, les que eren particulars i es requeria el seu servei cobraven per part entre 250 i 300 ptes., amb l'obligació de cuidar la criatura nascuda fins al dia que mare i nadó anaven a l'església. En els pobles en què s'havia establert aquest servei, s'acostumava a donar una quantitat que oscil·lava a l'entorn de les 25 ptes. (any 1944), com era el cas de Montblanc, o de 100 ptes., a Solivella.

L'agutzil era el funcionari que a toc de trompeta alertava els veïns de les notícies referents al municipi que sortien de l'ajuntament. En alguns pobles feia altres serveis (enterraments, neteja dels carrers...).

Encara que els càrrecs municipals no eren remunerats (alcalde, regidors...), es presenta el cas curiós de l'alcalde de Montblanc, Jaume Viñas Buyó, que, entre els anys 1940 i 1942, va percebre una gratificació mensual de 245,13 ptes.; el seu successor, Josep Maria Abelló Barrios, cobrava 250 ptes., l'any 1943, i va acabar el 1950, amb 400 ptes. mensuals —quantitat semblant a la que cobraven els empleats municipals.

El clergat també pidolava a l'ajuntament, fins al punt que el plebà de Montblanc va aconseguir una assignació mensual de 250 ptes., igual que els rectors de Solivella i Blancafort.¹¹⁵

A continuació, es relaciona el que cobraven cada mes, en pessetes, els guàrdies i la brigada municipal de Montblanc. L'agutzil cobrava el mateix que un guàrdia municipal.

Anys	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
ptes./mes	250	250	300	375	400	400	400	412,5	468	525	525	562,5	562,5

Font: ACO. Fons Arxiu Municipal de Montblanc

Els sous dels treballadors municipals anaven en relació amb els ingressos i les despeses dels pressupostos de cada ajuntament. Si tenim present que la principal partida de despeses era la dels funcionaris i que aquestes despeses s'havien de cobrir en

115. ACO. FMM, Pressupostos municipals 1940-1950, rg. 456, 457, 458.

teoria amb les aportacions de l'Estat, del tot insuficients, els municipis no tenien cap més remei que traspasar als veïns els diners que faltaven per completar els pressupostos; eren el famosos *consums* o *impost d'utilitats*.

De la mateixa manera que la quota del metge, la majoria de conques no estaven d'acord en el repartiment que es portava a terme.

A continuació es mostren els pressupostos municipals dels municipis abans esmentats, en pessetes, amb l'aportació que feien l'Estat i els veïns.¹¹⁶

	<i>Any</i>	<i>Total</i>	<i>Aportació Estat</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Veïns</i>	<i>Percentatge</i>
<i>Conesa</i>	1940	14.583,75	1.217,50	8,34	12.931,25	88,60
	1944	21.368,34	4.020	18,80	16.796,34	78,60
	1948	29.243,37	5.235,75	17,91	21.202,62	75,50
	1951	44.002,96	5.535,75	12,58	27.362,21	62,18
<i>Montblanc</i>	1940	221.812,08	18.270,63	8,23	172.161,85	77,61
	1944	340.000	62.200	18,29	189.308,68	55,67
	1948	534.000	60.000	11,23	198.737,30	37,21
	1951	608.551,40	57.500	9,44	248.383,80	40,81
<i>Pira</i>	1940	12.506,50	933,15	7,46	10.192,15	81,49
	1944	16.433,81	900	5,47	12.352,61	75,16
	1948	30.138	2.450	8,12	18.749	62,21
	1951	66.614	2.845	4,27	23.683	35,55
<i>Solivella</i>	1940	56.856,64	1.525	2,68	54.573,64	95,98
	1944	67.687,94	7.525	11,11	58.104,94	85,84
	1948	115.217,55	7.283	6,32	62.840,70	54,54
	1951	134.189,71	47.022,78	35,04	76.508,93	57,01

6.4 Capacitat de compra

A la vista de les dades anteriors és complex avaluar el poder adquisitiu dels salaris. Amb el seu valor i el cost de la vida, la majoria de la gent es veia obligada a adquirir aliments al mercat negre, quan s'acabaven els del racionament. Ponderar els preus oficials amb els de l'estraperlo no és fàcil. Una realitat extrema d'aquell temps era el que podia comprar un jornalero amb el que guanyava, llevat dels pagesos i d'alguns oficis. Per aquest motiu, els aliments, la gent necessitada, no els compraven a quilos sinó a grams (100, 200, 400...), atès el preu inviable d'alguns d'aquests productes.

116. ACMO, FMC, Hisenda, rg. C-74; FMM, Pressupostos, rg. 456, 457, 458; FMPI, Pressupostos, rg. 2153; FMSO, Pressupostos, rg. 2652, 2656, 2659.

Any 1940	200 g de carn	1,70 ptes.
Any 1949	1 kg de fesols	6,50 ptes.
	250 g de carn	20 ptes.
Any 1950	1 kg d'arròs	7 ptes.
Any 1951	1 kg pasta de sopa	9 ptes.
	1 kg de carn	20 ptes. ¹¹⁷

Hem de tenir present que el racionament no garantia l'abastament de la població i no era estrany que la gent s'espavilés. Els dies de mercat, les mestresses de casa anaven, la majoria de vegades, des dels pobles de la comarca, normalment a peu, als mercats de Montblanc, l'Espluga de Francolí i Santa Coloma de Queralt a malvendre els aliments més preuats: ous, conills, gallines, pollastres..., a canvi de ganyims, congre, badejo..., considerats en aquell temps d'inferior qualitat; la carn i el peix, en un primer període, només era per als privilegiats econòmicament.

La penúria alimentària va fer que molta gent s'acostumés menjar pa de moresc, ja que si en volia de blanc, l'havia d'adquirir a preus impensables.

Per pal·liar la fam, l'Auxilio Social distribuïa menjar a la gent necessitada. La falta d'alimentació va donar lloc a l'aparició de la tuberculosi en algunes localitats de la Conca.¹¹⁸

S'ha de fer constar que des de 1939 fins a 1951 els salaris nominals van créixer de manera lenta; segons dades oficials, els salaris reglamentats del 1951 s'havien multiplicat per 2,7 en relació amb el 1936. Altres fonts indiquen un increment superior gràcies als complements salarials establerts davant la insuficiència absoluta dels jornals, que es traduïrien en uns increments dels salaris nominals que multiplicarien per entre 3 i 4,6 els del 1936. Amb tot, els salaris reals es van mantenir molt baixos i sempre per sota dels assolits abans de la guerra, fins al punt que el 1950 se situaven a l'entorn del 50% dels de la preguerra.

En les àrees urbanes, els anys quaranta van ser anys de fam, mentre que a la Conca l'alimentació va estar mínimament assegurada.¹¹⁹

Per poder comparar el que es guanyava en aquells temps, amb relació als temps actuals, es porta a consideració el valor d'1 PTA dels anys de l'estraperlo amb l'equivalència feta l'any 2000.

117. ACMO, FMC, Hisenda, rg. C-74; FMM, Pressupostos, rg. 456, 457, 458; FMPI, Pressupostos, rg. 2153; FMSO, Pressupostos, rg. 2652, 2656, 2659.

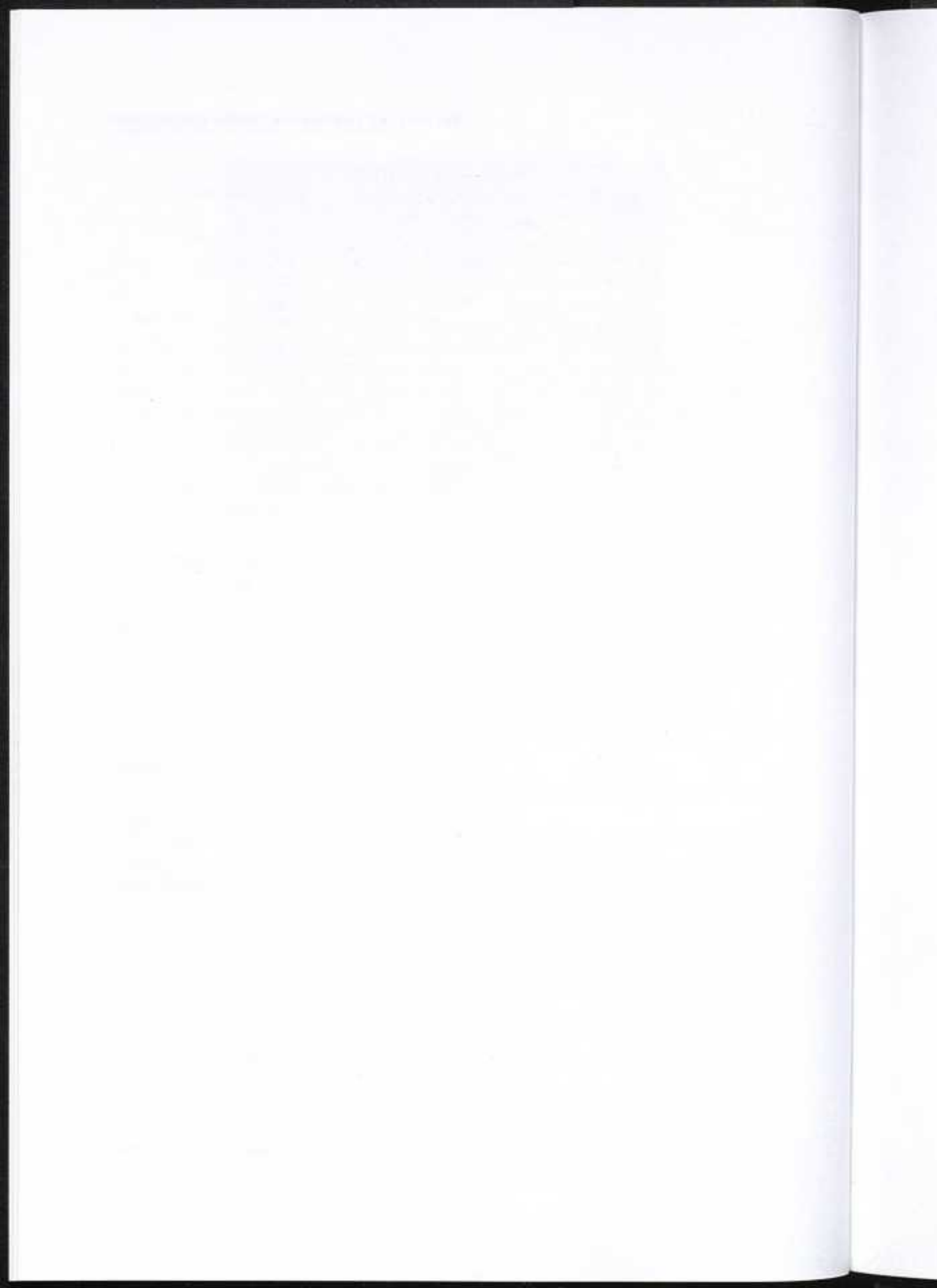
118. MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere, "Patria, justicia y pan", *Nivell de vida i condicions de treball a Catalunya, 1939-1951*. Barcelona: La Magrana, 1985.

119. ARNABAT, Ramon; MARÍN, Martí (eds.), *Franquisme i transició democràtica a les terres de parla catalana. Actes del 2n Congrés de la CCEPC*. Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana / Institut d'Estudis Balearics / Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs / Cossetània Edicions, 2001, pàg. 200-250.

<i>Anys T</i>	<i>Pessetes de l'any 2000 que equivalen a 1 PTA de l'any T</i>	<i>Euros</i>
1940	132,33	0,80
1941	101,84	0,61
1942	95,28	0,57
1943	95,84	0,58
1944	91,76	0,55
1945	85,77	0,52
1946	65,37	0,35
1947	55,57	0,33
1948	52,04	0,31
1949	49,37	0,30
1950	44,54	0,27
1951	40,70	0,24 ¹²⁰

NOTA: Multiplicant el jornal de l'any T pel valor de l'any corresponent, s'obté el valor de compra, a temps actual de l'any 2000. També s'ha passat a la moneda actual.

120. INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA. Equivalència d'una PTA, anys T. Tarragona: Banc d'Espanya.

7. EL PA I LA SEVA PROBLEMÀTICA

7.1 La implantació del *cupo*

La política del racionament va girar bona part a l'entorn del pa. Malgrat la normativa establerta pel SNT, els pagesos —majoria a la Conca— productors de blat van ser obligats per *solidaridad forzosa* a lliurar una quantitat d'aquest cereal, d'acord amb les superfícies sembrades i les garbes recollides, anomenat *cupo*.

En els primers anys de racionament del pa, els pagesos es mostraren submisos a entregar el blat assignat; però més endavant plantaren cara a l'Administració i més d'un fou sancionat per la FPT. Els nombrosos litigis que sostingueren foren una mostra de la importància que va tenir el blat i, en conseqüència, el pa.

Van ser molts els pagesos que als darrers anys de l'estraperlo es negaren a aportar la quota, perquè la consideraven desproporcionada. Algun ajuntament va demanar que se li rebaixés fins a un 60% la quantitat assignada de blat.¹²¹ Els que no el donaven no tenien dret a pa, ni a farina, ni a adobs.¹²²

Precisem alguns casos:

— En la campanya cerealista de 1946-1947, a la província de Tarragona, es van assignar 48.400 q de blat de contingent i només després que els alcaldes protestessin es va poder rebaixar a 30.000 q. A la comarca hi van haver pobles que van tenir dificultats per entregar-lo. Aquest és el cas de Senan, on es fixà la quantitat de 7.500 kg i només va poder pagar-ne 6.976 kg. Doncs bé, per la diferència en la entrega de 524 kg de blat, es deixà el poble quatre dies sense farina de racionament a la vegada que s'instava l'alcalde perquè servís pa cada dia, com si no hagués passat res.¹²³

— El 30 d'octubre de 1947, el governador civil comunica a l'alcalde de Solivella que ha suspès la tramesa de farina per no haver lliurat el blat corresponent de quota.¹²⁴

¹²¹ ACO. FMB, Correspondència, rg. B-53.

¹²² ACO. FMSE, Correspondència, 1946-1947 (rg. SE-11).

¹²³ ACO. FMSE, Correspondència, 1946-1947 (rg. SE-11).

¹²⁴ ACO. FMSO, Correspondència, 1947 (rg. 2619).

— A les Piles, el mateix any, dels 75.000 kg assignats, només se'n va recollir 67.942. Per tant, pels 7.058 kg que faltaven, se li retirà la farina corresponent a aquesta quantitat i, a la vegada, es passà a la FPT la respectiva denuncia "creando una irritante desigualdad entre cumplidores e incumplidores, y por esta Autoridad se impondrán inexorablemente las sanciones [...] a fin de evitar que en lo sucesivo se produzca o amplíe un ambiente de pasividad intolerable".¹²⁵

D'on venia aquesta animadversió dels pagesos envers l'Administració?

Cada pagès podia guardar per al seu consum anyal entre 200 i 250 kg de blat per al cap de casa i 125 kg per a cada membre restant de la família si era de tercera categoria; si era de primera o segona categoria, només 90 kg per persona. El que li sobrava era per sembrar i vendre segons el Decret llei, de 23 d'agost de 1937, d'*ordenación triguera*.¹²⁶ Si el venia a preu oficial, ja sabia del mal que havia morir, preus baixos; si el venia d'estraperlo, s'arriscava, però en treia un preu molt superior. Les mateixes farineres on anava a moldre, moltes vegades al portar l'excedent de blat, li compraven el d'estraperlo a un preu superior.

7.2 Preus, producció i procedència del blat

Per frenar l'acaparament dels pagesos, les autoritats van optar per pagar el blat que no era d'excedent, a un preu més elevat per part del SNT amb una bonificació per kg.

A continuació hi ha la relació ptes./kg segons la qual el SNT pagava el blat amb la bonificació corresponent.¹²⁷

Any 1939	0,66 ptes./kg	Any 1946	1,77 ptes./kg
Any 1940	0,84 ptes./kg	Any 1947	1,92 ptes./kg
Any 1941	0,86 ptes./kg	Any 1948	2,52 ptes./kg
Any 1942	0,96 ptes./kg	Any 1949	2,52 ptes./kg
Any 1943	1,27 ptes./kg	Any 1950	2,51 ptes./kg
Any 1944	1,62 ptes./kg	Any 1951	2,90 ptes./kg
Any 1945	1,81 ptes./kg		

Aquests preus, molt inferiors als del mercat, no van ser un incentiu per millorar el proveïment de l'Estat. Davant els obstacles oficials, els pagesos van desplaçar les seves activitats a organitzar un mercat paral·lel a l'oficial, alimentant una economia submergida. El SNT, que en un principi semblava la solució, va ser el distorsionador de la situació.

Si el Govern trobava dificultat en la recol·lecció del contingent, per què els canals de distribució extraoficials n'anaven plens? Una simple explicació ens ho aclareix, els

125. ACMO, FMP, Correspondència, 1947 (rg. PII-7).

126. BOE, núm. 309 (any 1939).

127. NADAL, J.; MALUQUER, J.; SUDRIÀ, C.; CABANA, F. (eds.). *Història econòmica...*, pàg. 150-170.

anys 1942-1943, el blat d'estraperlo es pagava entre 10 i 12 ptes./kg i ja hem vist al preu que el comprava el SNT.

Quan anys més tard la majoria de pagesos es negaren a entregar la quota, el SNT va emetre, en data del 22 d'abril de 1949, una circular donant instruccions als alcaldes amb el següent to: "Por esa alcaldía se adoptarán todas las medidas persuasivas que le dicte su buen criterio para el logro del fin que se persigue, y si existieran agricultores que no cumplimentan lo dispuesto dentro del plazo señalado, es conveniente que [...] esa Alcaldía agote todos los medios para evitarles las sanciones a que por su pasividad manifiesta se hacen acreedores."¹²⁸

Al no vendre el blat al SNT, les autoritats provincials donaren ordres de no proporcionar farina als pobles que no haguessin facilitat més del 50% de la quota i de no subministrar adobs químics als pagesos.¹²⁹ Respecte als altres cereals, ordi, civada i sègol —que també n'exigien una quantitat—, si algun ajuntament es feia el sord en el lliurament, es comunicava a l'alcalde que n'assumís les conseqüències.¹³⁰

Segons dades recollides per Joan Clavera, en el bienni 1944-1945, anys de l'apogeu de l'estraperlo, tretze milions de quintars de blat, els quals serviren per elaborar pa blanc, circularen com a consum invisible, sense ser declarats oficialment.¹³¹ En el bienni anterior, 1942-1943, la mateixa administració reconeixia que el 38% de la collita total de la nació circulava pels canals del mercat negre.¹³²

Carlos Barciela ens mostra en quintars la relació de blat que recollia el SNT i el que circulava d'estraperlo en l'àmbit nacional.¹³³

<i>Collita</i>	<i>q comprats pel SNT</i>	<i>Percentatge de la collita</i>	<i>Transaccions en q en el mercat negre</i>	<i>Percentatge que representava</i>
1939-1940	11.138.700	35,03	8.882.655	27,93
1940-1941	4.983.618	20,81	7.395.866	30,88
1941-1942	8.424.800	27,37	8.606.985	27,96
1942-1943	8.459.400	23,10	14.011.573	38,26
1943-1944	8.680.000	27,75	10.671.736	34,12
1944-1945	11.585.200	30,74	12.917.116	34,27
1945-1946	4.719.000	20,86	6.550.072	28,95
1946-1947	14.197.700	34,37	12.814.942	31,02
1947-1948	7.492.900	23,56	11.314.292	35,38
1948-1949	7.623.000	23,28	12.129.845	37,04
1949-1950	7.396.400	24,37	9.939.949	32,75
1950-1951	13.016.313	38,58	6.943.057	20,58

128. ACMO. FMP, Correspondència, 1949 (rg. PII-10).

129. ACMO. FMM, Assumptes Generals, rg. 959.

130. ACMO. FMM, Assumptes Generals, rg. 959.

131. MARTÍ GÓMEZ, J. *La España del estraperlo...*, pàg. 271.

132. MARTÍ GÓMEZ, J. *La España del estraperlo...*, pàg. 271.

133. BARCIELA, Carlos, "El «estraperlo» de trigo en la posguerra", *Moneda y Crédito*, 159 (desembre 1981), pàg. 28.

La quantitat de blat que va circular pels canals extraoficials durant anys va ser superior al que recollia el SNT.

Al faltar el blat necessari en l'àmbit provincial, el SNT, amb data del 13 d'octubre de 1947, comunica a l'Ajuntament de Solivella que aquells pagesos que havien d'entregar l'excedent de blat i que ja l'havien mòlt per a les seves necessitats, entregarien 90 kg de farina per cada 100 kg de blat que els correspongués aportar;¹³⁴ més severa fou la FPT amb el poble de les Piles, que els comunica, també el 13 d'octubre del mateix any, que si no entreguen els 85.000 kg de blat que tenen assignats no els expediran cap guia per anar a vendre cereals.¹³⁵

El municipi que es decidia a vendre blat que no era de contingent al SNT, com hem dit, era afavorit amb poder adquirir adobs; aquest és el cas de Sarraí, on, l'any 1942, es distribueixen 100 kg de nitrat de Xile per hectàrea als que havien venut blat a l'organisme oficial. A Solivella es fa el mateix l'any 1950, i els proporcionen 1.234 kg de sulfat amònic al preu de 2,40 ptes./kg.¹³⁶

Com que cada província havia de procurar el seu proveïment, cal saber d'on provenia el blat que faltava. A part del que s'obtenia dels pagesos, Saragossa i Sòria eren les províncies exportadores a Tarragona. A més, vaixells com ara el *Sollube*, *Monte Jarindo*, *Ria de Vigo* i *Gurugú*, entre altres, el portaven d'Argentina al port de Tarragona. El magatzem del carrer Barcelona de la mateixa ciutat era el lloc on es dipositava el cereal. Des d'aquell lloc, els camions carregaven el blat, fins i tot en el mateix port i el portaven a les diverses farineres de la Conca. Un dels comerciants d'aquell temps que transportava el blat a la comarca era l'Albareda de Santa Coloma de Queralt.

7.3 La composició de la farina i l'elaboració del pa

La farina es feia de blat, sègol, ordi, morenc i mandioca; aquests tres darrers eren barrejats en proporcions autoritzades. L'any 1944 es podien combinar 2 kg de farina de patata per cada 25 kg de farina de blat. L'any 1947 s'autoritzava agregar a la farina de blat, la de sègol o d'ordi en la següent proporció: 85% de blat, 15% de sègol o 15% d'ordi,¹³⁷ afegint-hi a més àcid ascòrbic —element que s'utilitzava per blanquejar la farina—; també es podia completar amb farina de morenc. Aquest extrem el confirma Salvador Mateu, propietari de la farinera La Puntual de Montblanc, que el 6 de febrer de 1941 va rebre farina deficient de morenc per barrejar-la amb la de blat.¹³⁸

Les farineres elaboraven farina de primera, de segona i de tercera categories. La de primera categoria era formada per una barreja de blat del país amb blat de l'Argentina

134. ACO. FMSO, Correspondència, 1947 (rg. 2619).

135. ACO. FMP, Correspondència, 1947 (rg. Pil-9).

136. ACO. FMSO, Administració General, 1950 (rg. 2621).

137. ACO. FMM, Correspondència, 1947 (rg. 948).

138. ACO. FMM, Administració General, 1941 (rg. 939).

o del Canadà, ric en gluten, poc midó i gairebé sense segó, era l'anomenada *farina de força*. La de segona categoria també amb blat del país combinat amb blat rus, ric en gluten i midó, però amb bastant segó. La de tercera categoria era formada també amb blat del país i servia per elaborar el pa de racionament.¹³⁹

L'escatiment del blat en l'elaboració de la farina era divers; des d'aquell pagès que anava a portar el blat a la farinera, ja fos de quota o no, on el delegat del SNT que descomptava un percentatge, sempre trobava raons per fer-ho, acollint-se a la norma que el blat havia de ser "seco, sano y limpio", o el moliner, que per humitat, brut (niella, veces, mascaró) feia el mateix, fins que la farina no arribava al pastisser, el pagès havia de sofrir una sèrie de despropòsits, mentre hi guanyaven l'amo de la farinera, el delegat i, a vegades, els mateixos treballadors; també val a dir que el pagès entregava el blat de contingent sense mirar-ne gaire el contingent.

A vegades el delegat se sobrepassava en les seves funcions i, més d'una vegada, va haver de fer retornar el blat que li portaven; aquest és el cas de Llorenç Bonet Almenara, de Conesa, quan el delegat de Santa Coloma de Queralt, Sr. Aymat, li retorna 125 kg de blat, o també de Josep Recasens Tarragó, de la mateixa població, que per posar per un descuit un membre de menys a la família, no li van deixar moldre, després de fer una reclamació al governador civil amb data 15 de novembre de 1946.¹⁴⁰

Per regla general, de 100 kg de blat en sortien uns 93 kg de farina, 5 kg de segó i la resta de purgadores.¹⁴¹

Per elaborar 1 kg de pa es necessitaven uns 740 g de farina, i de 100 kg de farina (saca) en sortien de 120 a 125 kg de pa.

El que no era productor de blat, es trobava en necessitat de buscar pa de racionament i, una vegada exhaurits els cupons de la llibreta, n'havia de cercar al mercat negre o adquirir-lo dels decomisos (pa blanc) quan n'hi havia a preus oficials, encara que els forns en venien; aquests no acabaven les denúncies i més d'un va haver de pagar multes o se li clausurà l'establiment.

Els forners estaven obligats a fer pa de les diferents categories (sempre en peces de 80 g, 120 g, 200 g i 400 g) i a preus oficials, segons normes de la Junta Harino-Panadera.

En un principi (any 1940) es fixava la quantitat màxima (150 g = 1 ració) que es podia comprar amb la cartilla de racionament per persona i dia. Sempre se servia pa de tercera categoria.

Aquest control estricte donava peu a posar més d'una vegada sancions als forners. El 24 d'octubre de 1940 multen els cinc pastissers de Solivella: Josep Ballart Español, Antoni Montseny Palau, Josep Pinent March, Josep Maria Iglésies Sans i Josep Maria Travé Domingo per irregularitats trobades en la inspecció que els van fer.¹⁴²

139. Entrevista realitzada a Joan Marimon Diago (Monthlanc, 2002).

140. ACO, FMC, Correspondència, 1946 (rg. C-27).

141. MARTÍ, Joaquim. "Records de la fàbrica de farina". *La Segarra* (Santa Coloma de Queralt), 266 (2001).

142. ACO, FMSO, Administració General, 1940 (rg. 2614).

El governador civil, el 1946, any d'escassetat de blat, no fa més que advertir els alcaldes que "vigiléis la calidad y la cantidad de pan que fabrican los panaderos y si hubiera alguna novedad o deficiencia por parte de los fabricantes, comunicármelo a los debidos efectos".¹⁴³

Per tenir la gent conformada era imprescindible que hi hagués pa. Amb data del 2 d'agost de 1946, el governador civil, després d'informar els alcaldes que calia que tots els pastissers tinguessin la farina necessària, els recorda una vegada més que "no os durmáis en los laureles y preocuparos de vuestro racionamiento estando en contacto con los fabricantes y exigiendo a los panaderos que planifiquen el abastecimiento con esmero y pulcritud".¹⁴⁴

7.4 El preu de la farina i el suposat negoci d'alguns forners

7.4.1 PREU DE LA FARINA

Per tenir una idea del preu, es detallen alguns exemples il·lustratius. Així, el 15 de juliol de 1943, la Guàrdia Civil de Sarrià de Noya decomissa 2.970 kg de farina i l'alcalde la ven a 1,39 ptes/kg als mateixos flequers del poble.¹⁴⁵

Josep Torné Poblet	1.185 kg
Maria Compte	800 kg
Joaquim Pagès Costa	700 kg
Joan Llobet Cots	285 kg

L'any 1945, les Piles compra la farina al Silvano de Santa Coloma de Queralt als preus següents:¹⁴⁶

1a categoria	380,46 ptes./q
2a categoria	232,31 ptes./q
3a categoria	196,41 ptes./q

El 1946, l'Ajuntament de Solivella compra a Salvador Mateu de Montblanc les quantitats següents:¹⁴⁷

10 kg de 1a categoria a 374,22 ptes./q	37,42 ptes.
220 kg de 2a categoria a 228,07 ptes./q	497,35 ptes.
370 kg de 3a categoria a 181,49 ptes./q	671,41 ptes.
Ports	48,00 ptes.
<i>Total</i>	<i>1.158,18 ptes.</i>

143. ACMO. FMM, Administració General, 1946 (rg. 955).

144. ACMO. FMM, Administració General, 1946 (rg. 955).

145. AMSA, Correspondència, 1943 (rg. 498).

146. ACMO. FMP, Correspondència, 1945 (rg. P11-8).

147. ACMO. FMSO, Administració General, 1946 (rg. 2618).

7.4.2 EL SUPOSAT NEGOCI DELS FORNERS

Els forners, durant el temps de l'estraperlo, van moure molts diners. Un simple càlcul ens ho confirma.

Analitzem 100 kg de farina de tercera categoria dels quals elaboraven regularment l'anomenat *pa blanc*.

*Any 1946*¹⁴⁸

Preu de compra de 100 kg de farina (saca) a 1,8149 ptes./kg	181,49 ptes.
Despeses d'elaboració (40% de 181,49 ptes.)	72,60 ptes.

<i>Preu de cost i elaboració</i>	254,09 ptes.
----------------------------------	--------------

Preu de venda

(de 100 kg de farina en sortien 120 kg de pa)

120 kg de pa a 12 ptes./kg	1.440,00 ptes.
----------------------------	----------------

Suposats beneficis

Preu de venda	1.440,00 ptes.
Preu cost i elaboració	254,09 ptes.

<i>Benefici per saca</i>	1.185,91 ptes.
--------------------------	----------------

L'any 1948, la farina de tercera categoria es comprava a 2,86 ptes./kg amb impostos inclosos.

No tots els forners van participar de vendre pa blanc en quantitats importants, ja que, com que era una comarca agrícola, la majoria de pagesos portaven la farina a canvi de pa.

Per cada 100 kg de farina s'entregaven al pagès 105 kg de pa sense pagar-ne l'elaboració. Com que de cada saca en sortien aproximadament 120 kg, els 15 kg restants se'ls quedava el forner.

Al donar lliure la venda del pa el 1952, perquè no hi hagués un alça desmesurada del preu, el governador civil comunica als alcaldes que pot oferir pa blanc fins a 250 g diaris i a un preu màxim de 6 ptes./kg a tots els pobles que ho demanin. Als municipis que s'acolliren a aquest sistema els podien subministrar la farina corresponent amb la barreja autoritzada i conservant, d'altra banda, la validesa dels cupons de pa ordinari.¹⁴⁹

148. Càlcul teòric sobre 100 kg de farina amb despeses del 40%. S'han consultat diversos forners.

149. ACO. FMSE, Correspondència, 1952 (rg. SE-13).

7.5 El preu del pa

La CGAT, per decret de 9 de maig de 1940, creà a cada poble una junta integrada per l'alcalde, el capellà i el cap local de FET-JONS, per supervisar quines persones tenien dret a racions extraordinàries de pa. La finalitat no era altra que repartir-lo equitativament.

Durant uns quants anys, la climatologia va jugar un paper decisiu; en concret, en aquest any 1940, atès que la producció de blat fou magra i es van haver de controlar les quantitats de pa que se servien cada dia.

Aquest fou un dels motius que el preu fluctués a la baixa; atendre la població va ser una de les preocupacions del Govern, malgrat les importacions de blat de l'Argentina que en un principi foren abundants.

Per tant, el preu del pa de racionament entre els anys 1939 i 1951 varià poc de preu, fent bo l'adagi: "El pa, per dolent que sigui, no mata ningú." I si s'emplenava l'estómac, hi havia molt de guanyat.

Any 1940¹⁵⁰

	3a categoria
150 g	0,20 ptes.
300 g	0,35 ptes.
450 g	0,55 ptes.
600 g	0,70 ptes.

Any 1941¹⁵¹

1a categoria	80 g	0,20 ptes. (una ració)
2a categoria	120 g	0,25 ptes. (una ració)
3a categoria	200 g	0,25 ptes. (una ració)
3a categoria	400 g	0,45 ptes. (dues racions)

Any 1942¹⁵²

1a categoria	80 g	0,25 ptes.
2a categoria	120 g	0,25 ptes.
3a categoria	150 g	0,25 ptes.
3a categoria	300 g (dues racions)	0,45 ptes.
	450 g (tres racions)	0,65 ptes.
	600 g (quatre racions)	0,85 ptes.

El 19 d'abril de 1943 s'estableixen els mateixos preus que l'any anterior, però per a la tercera categoria es disminueix el preu.¹⁵³

150. ACMO. FMSO, Proveïments, 1940 (rg. 2789, 1/9).

151. ACMO. FMC, Administració General, 1941 (rg. C-26).

152. ACMO. FMSO, Proveïments, 1942 (rg. 2788).

153. ACMO. FMSO, Hisenda, 1943 (rg. 2761).

Peça de 300 g (dues racions)	0,40 ptes. unitat
Peça de 450 g (tres racions)	0,60 ptes. unitat
Peça de 600 g (quatre racions)	0,80 ptes. unitat

L'any 1945 es produeix una petita alça de preus.¹⁵⁴

1a categoria	80 g	0,30 ptes.
2a categoria	120 g	0,30 ptes.
3a categoria	150 g	0,30 ptes.
3a categoria	300 g	0,60 ptes.
3a categoria	600 g	1,20 ptes.

El 1946 la quantitat que se subministrava era la següent:¹⁵⁵

1a categoria	150 g
2a categoria	200 g
3a categoria	250 g

Amb motiu d'augmentar la quantitat i la qualitat del pa, el gener de 1947, s'estableix la quantia a repartir amb el preu corresponent.

1a categoria	150 g	0,55 ptes.
2a categoria	200 g	0,55 ptes.
3a categoria	350 g	0,80 ptes.
	400 g	0,90 ptes.
	450 g	1,00 ptes.

Es va permetre mesclar a la farina de blat del 85%, el 15% de farina de sègol, o el 15% de la d'ordi.¹⁵⁶

L'any 1949, a causa dels abusos que els forners duïen a terme, els taxaren la quantitat de farina que es necessitava per elaborar pa.¹⁵⁷

1a categoria	80 g de pa	63 g de farina	0,50 ptes.
2a categoria	100 g de pa	78 g de farina	0,50 ptes.
3a categoria	150 g de pa	115 g de farina	0,55 ptes.
Mares lactants	100 g de pa	78 g de farina	0,35 ptes.

Quan el març de 1952 es deixa lliure el preu del pa i perquè no hi hagi un augment desmesurat de preus, la CGAT fixà el mateix que l'any anterior, i s'autoritza barrejar amb la farina de blat (85%), a més del sègol i l'ordi, el morenc (15%),¹⁵⁸ i s'estableixen els preus següents.¹⁵⁹

154. ACO. FMP, Correspondència, 1945 (rg. PII-8).

155. ACO. FMPI, Proveïments, 1946 (rg. 2181).

156. Aranzadi, Normas elaboración para racionamiento, núm. 41 (any 1947).

157. ACO. FMV, Correspondència, 1949 (rg. 2258).

158. Aranzadi, Racionamiento elaboración pan, núm. 27 (any 1949).

159. ACO. FMM, Correspondència, 1952 (circular núm. 33).

Peces de 500 g i superiors a 4,90 ptes./kg

Peces inferiors de 500 g a 5 ptes./kg

El pa que es proporcionava de racionament, a l'afegir-hi les diferents farines, era molt indigest; per tant, la gent feia vertaders esforços per procurar-se'n de blanc. Aquest varià segons les collites i les importacions de blat.

Com que el pa blanc variava de preu d'un poble a l'altre, s'ha buscat el terme mitjà entre els diferents pobles de la Conca (preus del pa en ptes./kg).

Anys	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
<i>Preu oficial</i>													
<i>3a categoria</i>	1,15	1,15	1,15	1,15	1,20	1,20	1,40	1,40	1,40	3,00	3,50	3,50	3,50
<i>Pa blanc</i>													
<i>(estraperlo)</i>	20	20	15	16	12	15	11	12	15	15	15	17	17

Fonts: Arxiu ACMO. Exp. diversos

El proveïment del pa va ser una preocupació constant del governador civil, que no es cansava d'insistir en l'abast a la població. Una vegada més, el 31 de gener de 1945, tornava a insistir en el seu subministrament: "Haré lo indecible para lograr empalmar el abastecimiento, pero también necesito la ayuda de los Alcaldes."¹⁶⁰

Aquest mateix any, torna a recordar el governador civil, Francisco Labadie, als alcaldes, que té dificultats en l'avituellament del blat perquè han suspès les importacions, fins al punt que el blat que han de portar a vendre el pagesos fora del contingent, els l'han restringit provisionalment, el 50%, a causa de les necessitats per fer pa de racionament.¹⁶¹

160. ACMO. FMM, Correspondència, 1949 (circular núm. 280).

161. ACMO. FMV, Correspondència, 1945 (rg. 976).

8. L'OLI D'OLIVA I LA SEVA IMPORTÀNCIA

8.1 La distribució del conreu de l'olivera

Si el pa era un dels aliments bàsics, l'oli el seguia en importància. La major part de les terres cultivades de la Conca eren productores de blat; el conreu de les oliveres es trobava en uns indrets determinats.

Les oliveres eren ubicades a la part sud-oest de la comarca amb una extensió d'unes 560 ha associades a la vinya i als cereals, que representaven aproximadament l'1% de la seva superfície. Una part minoritària de pagesos s'assortien de la seva collita i la resta necessitaven acudir al racionament o a l'estraperlo.

8.2 Producció d'oli

De la mateixa manera que amb el blat, els pagesos propietaris d'oliveres es veien obligats a fer la declaració anual per conèixer la producció estimada, amb l'excusa que havien de destriar si eren oliveres soles o associades amb la vinya, segons dictava el Servicio Nacional Agronómico¹⁶² per poder aplicar als productors el cànon d'un cèntim per kg.¹⁶³ Per verificar aquest control es traspassà la responsabilitat als ajuntaments. En la campanya 1939-1940, l'Ajuntament de Montblanc va enviar 131,04 ptes. per aquest concepte.¹⁶⁴

A diferència del blat, no hi havia contingent d'oli, però sí que es volia controlar les persones que en tenien per al consum familiar; per aquest motiu, cada any els ajuntaments exigien dades als pagesos productors per saber l'oli que necessitaven les persones que formaven la unitat familiar, i als moliners, les quantitats que en podien vendre.

161. ACO. FMV, Correspondència, 1945 (rg. 976).

162. ACO. FMM, Serveis Agropecuaris, 1939 (rg. 1551).

163. ACO. FMM, Correspondència, 1940 (rg. 939).

164. ACO. FMM, Correspondència, 1940 (rg. 937).

A Montblanc, el 20 de febrer de 1941 es van declarar 27 caps de casa amb un nombre de familiars de 112 persones i la quantitat de 796 kg d'oli per al seu consum.¹⁶⁵

A la declaració jurada que es duia a terme s'havia d'especificar la quantitat aproximada que recollirien d'olives, ja que després no podrien retirar l'oli de racionament, en cas que en necessitessin.¹⁶⁶

8.3 Primeres necessitats

En tot moment es va procurar que hi hagués oli fos com fos. Per una ordre del 3 de març de 1939, finalitzada pràcticament la contesa civil, s'ordena immobilitzar totes les existències que hi havia als trulls de la Conca, unes existències que servirien per abastar les necessitats militars i civils, i si en sobrava seria per a l'exportació.¹⁶⁷ En aquest mateix any, per una ordre del 8 de setembre, es fan declarar les existències d'oli que hi ha als molins i els particulars, portant a terme la classificació entre menys i més de 15 graus d'acidesa. Els alcaldes van ser els responsables que les declaracions es fessin amb tota fiabilitat, autoritzant la denúncia per a tots aquells que tenien oli amagat. En aquest cas, era la Guàrdia Civil l'encarregada d'efectuar el decomís i imposar la multa corresponent. El denunciant rebia la meitat de l'import de la multa.¹⁶⁸

La circulació d'oli sense la guia corresponent era penat d'acord amb la disposició establerta per a aquest fi. Aquesta política se seguí al llarg dels anys quaranta. El control de la producció d'olives i d'oli era objecte cada any de declaracions a mesura que s'anaven movent.¹⁶⁹

La prova d'aquest control fou que el 15 de març de 1940 s'imposà una multa de 75 ptes. per vendre oli a preus abusius a Josep Maria Franquès Palau i a Ramon Palau Dalmau de 100 ptes., ambdós de l'Espluga de Francolí.¹⁷⁰

8.4 Reserva de l'oli

Oficialment els pagesos només podien guardar, en un principi, 24 kg per persona i any; l'any 1950 es va reduir a 20 kg;¹⁷¹ però a la pràctica els proporcionaven la part que els corresponia de les olives portades al molí, deduint-ne la quantitat corresponent per a la moltura, ja que aquesta es pagava amb oli.

165. ACO. FMM, Delegació de Proveïments: Declaració de producció i existències d'oli, 1941 (rg. 788).

166. ACO. FMM, Correspondència, 1941 (rg. 943).

167. Aranzadi, Control existencias de aceite, núm. 274 (any 1939).

168. Aranzadi, Tenencia y consumo de aceite, núm. 1238 (any 1939).

169. ACO. FMV, Correspondència, rg. 2232.

170. BOPT, núm. 64 (any 1940).

171. ACO. FMPI, Correspondència, 1950 (rg. 2076).

Mitjançant la declaració de la collita els ajuntaments preveien la quantitat d'oli que necessitaven de racionament.

Al ser la mòlta gratuïta, els moliners en treien una quantitat que venien als particulars i als magatzems autoritzats per aprovisionar el racionament. Aquests magatzems eren principalment a Reus i la pinyola es venia normalment a l'Espluga de Francolí.

Quan es verificava la moltura, cada quinze dies havien d'enviar la relació d'existències a la CGAT. La no presentació de la documentació era motiu per tenir una inspecció, que podia comportar, en últim extrem, el tancament del trull.

Els moliners, en les seves declaracions d'existències, es veien obligats a guardar-ne una quantitat, d'acord amb les instruccions rebudes de la Comisaría de Recursos de la 5a Zona i de la Junta Local de l'Olivera.

8.5 La Junta de l'Olivera

Aquesta Junta estava formada per l'alcalde, el president del sindicat agrícola, un representant dels venedors, un dels compradors i un dels moliners. Cada any es formava una junta nova. L'any 1940 la de Montblanc la formaven:¹⁷²

Jaume Viñas Buyó, president

Carles Vallbona Sanahuja, president del Sindicat Agrícola

Josep Torres Moix, representant dels venedors

Lluís Vallvé Carulla, representant dels compradors

Lleó Belart Palau, representant dels moliners

La missió de la Junta, que durà fins el 1952, era la següent:¹⁷³

- a. Fixar el preu de les olives.
- b. Comunicar als pagesos l'obligació que tenien de portar-les al molí.
- c. Prohibir de portar les olives sense la guia corresponent.
- d. Obligar els moliners a anotar diàriament la quantitat d'oli que produïen.
- e. Portar la pinyola —la qual no podien tenir més d'un mes— als llocs autoritzats, on es consentia d'extreure'n oli, per trametre la relació d'oli obtingut a la Comisaría de Recursos de Tarragona.

Els preus en què es taxaven les olives, servien de referència per a tota la campanya. A Blancafort, els preus que es fixaren, foren els següents:¹⁷⁴

1940-1941	50 ptes. els 100 kg
1941-1942	55 ptes. els 100 kg
1942-1943	60 ptes. els 100 kg
1943-1944	66 ptes. els 100 kg

172. ACMO. FMM, Serveis Agropecuaris, 1940 (rg. 1556, 7/1).

173. ACMO. FMM, Serveis Agropecuaris, 1940 (rg. 1556, 7/3).

174. ACMO. FMB, Correspondència, 1943 (rg. B-49).

A Solivella, en la campanya 1943-1944, la Junta fixà els preus següents:¹⁷⁵

De 28 a 30 ptes. 50 kg d'olives negres

De 30 a 32 ptes. 50 kg d'olives arbequines

Els moliners, en les seves declaracions d'existències, moltes vegades es veien obligats a guardar l'oli per a quan els el demanessin; per aquest motiu, tenien l'obligació de conservar-lo en bon estat i apte per vendre'l als magatzems permesos.

L'any 1943, el moliner Josep Sans Vallvé, de Montblanc, declara que en aquest any ha verificat el moviment següent:

Olives entrades 97.833 kg

Oli obtingut 20.714 kg

Oli per als pagesos 13.646 kg

La resta, 7.068 kg, se li comunica que l'ha de guardar per al racionament, però atesa l'acidesa que presenta (entre 10 i 11 graus), espera rebre ordres per portar-lo a refinar.¹⁷⁶

Aquest oli era el que sobrava, després de vendre el més bo a qualsevol comprador. Com que de les normes se'n feia de més i de menys, a vegades els molins eren precintats per un temps determinat; en les inspeccions que es portaven regularment a terme es trobaven anomalies; a Montblanc, el 24 de setembre de 1941, van precintar cinc molins, i van ser els següents:¹⁷⁷

Lluís Vallvé Callau, c. Regina, núm. 22

Lleó Belart Palau, c. Font del Vall, núm. 15

Cèsar Montseny Cantó, av. Calvo Sotelo, núm. 14

Josep Guarro Figuerola, av. José Antonio, núm. 6

Bonaventura Sans Viñas, c. Poblet i Teixidó, núm. 1

8.6 Preus de venda

Cada any, al començar la campanya, es fixaven els preus que l'Administració pagaria als distribuïdors autoritzats d'acord amb l'acidesa i la situació econòmica del país. Els repartidors feien arribar als pobles l'oli que havia demanat cada ajuntament per al racionament.

Els preus es regulaven des de l'1 d'octubre al 31 del mateix mes de l'any vinent. L'any 1942 es fixaren els preus següents:¹⁷⁸

- Els 100 kg amb una acidesa màxima de 3 graus a 360 ptes.
- Els superiors de 3 graus a 5 graus a 355 ptes./100 kg
- De 5 graus en endavant a 347,50 ptes./100 kg

175. ACO, FMSO, Correspondència, 1943 (rg. 2616).

176. ACO, FMM, Administración General, 1943 (rg. 943).

177. ACO, FMM, Proveïments: existències d'oli, 1941 (rg. 788, 3/5).

178. Aranzadi, Regulación campaña aceitera, núm. 1868 (any 1941).

Per estimular la qualitat, els inferiors de 3 graus tenien un augment de 10 ptes. per 100 kg i per grau.

— En olis amb una acidesa no superior a 1 grau, el preu era de 415 ptes./100 kg.

Per als venedors s'establí el preu de 385 ptes./100 kg per als olis corrents i filtrats, i de 390 ptes./100 kg per als olis refinats.

L'any 1945 s'establiren les diferents qualitats d'oli:¹⁷⁹

Oli fi	menys d'1 grau d'acidesa
Oli entreffí	d'1 grau a 2 graus d'acidesa
Oli corrent	tots els superiors a 2 graus d'acidesa
Oli per refinar	els que no eren comestibles

En aquest any, el van vendre als preus següents:¹⁸⁰

Fins una acidesa màxima d'1 grau a 460 ptes./100 kg

Fins una acidesa màxima de 3 graus a 450 ptes./100 kg

Fins una acidesa màxima entre 3,1 graus i 5 graus a 435 ptes./100 kg

Els olis superiors de 5,1 graus a 15 graus, entre 395 i 250 ptes./100 kg

Els olis d'acidesa elevada s'extreien de la pinyola i dels *inferns* i, barrejats amb l'oli corrent, es venien per al racionament.

En la collita de l'any 1946, es regularen els preus següents:¹⁸¹

Oli fi, acidesa inferior a 1 grau	485 ptes./100 kg
Oli corrent, acidesa inferior a 5 graus	460 ptes./100 kg
Oli corrent superior a 5 graus	disminuirà 2,50 ptes./100 kg per cada grau d'acidesa excedit

Per vendre oli fi o entreffí era necessari un certificat d'autenticitat expedit per la Jefatura Agronòmica. Aquests olis no eren per al consum, ja que s'exportaven a l'exterior.

A part d'aquests olis, n'hi havia d'altres en els molins que es recollien en el lloc anomenat *els inferns* —com hem dit—, que eren de baixa qualitat. Aquest oli que en teoria havia de servir per fer sabó, encara se li extreia el poc que podia portar. Tant és així que la CAT en data 23 del novembre de 1945 es dirigeix a l'alcalde de Solivella i li ordena que deixi aquest residu d'oli de la forma reglamentada i que el porti als llocs autoritzats per poder fer el sabó corresponent.¹⁸²

Dels olis de racionament solament els distribuïdors oficials en sabien l'acidesa. En teoria no era admès el subministrament d'una acidesa superior a 3 graus.

Si tenim present que aquests repartidors compraven olis de pinyola i altres de vegetals, al barrejar-los amb olis que sortien dels trulls, a vegades també adulterats, la gran majoria de vegades tenien una acidesa superior a 5 graus.

179. ACO. FMM, Regulación campaña aceitera, 1945 (rg. 788).

180. ACO. FMB, Correspondència, 1945 (rg. B-50).

181. Aranzadi, Campaña aceitera 1945-1946, núm. 1277 (any 1945).

182. ACO. FMSO, Administración General, 1945 (rg. 2618).

Per regla general, l'oli racionat no era servit en litres als consumidors, sinó en quantitats inferiors: 50 g, 200 g, 300 g per persona i mes. A Sarra, l'any 1948 els resultava l'oli de racionament a 8 ptes./l.¹⁸³

Tot i l'escassetat, mai no va faltar oli bo. Sovint eren els mateixos pagesos els que el venien; altres eren els moliners i els comerciants, encara que legalment s'havia de vendre a preu oficial segons el Sindicato Nacional del Olivo (ordre 15-2-1941). Els posseïdors d'oli no se'n veien als dits, ja que les persones de fora de la comarca venien a comprar-ne.

8.7 El racionament imposat

La CGT intentava controlar la veracitat de les existències dels pagesos dels productors i dels moliners. A vegades les declaracions eren inexactes i des de Tarragona es contestava que les reserves que es necessitaven per subministrar la demanda, al no reflectir la realitat, distorsionaven el proveïment als pobles, ja que molts pagesos quan en les seves declaracions havien signat que es trobaven servits per a tot l'any, en demanaven de racionament.

Els distribuïdors oficials, afins al règim, rebien les comandes de la CAT, les quals havien fet arribar els alcaldes necessitats.

Els bidons arribaven a l'estació de tren de Montblanc i l'agència Pol els distribuïa amb carro a la majoria de pobles de la comarca; altres l'anaven a buscar en camió al mateix lloc.

Tots els pobles necessitaren oli, fins i tot els mateixos pagesos, perquè l'olivera era un arbre de producció alterna i l'oli no es podia guardar més de dos anys. A tall d'exemple, tenim el que demanaren alguns municipis:

- Solivella l'any 1940 en demana 4.047 kg.¹⁸⁴
- Vilaverd, el mateix any, en necessita 458 kg, que li serveix, des de Reus, Sebastià Pujal a 3,40 ptes./l;¹⁸⁵ l'any 1943, li'n serveix 1.760 l el comerciant Bau de Tortosa a 4 ptes./l.¹⁸⁶
- Montblanc, l'any 1942, rep una partida de 20.140 kg servits per Olis Ballester de Tortosa a 4,65 ptes./l;¹⁸⁷ l'any 1945, són servits per Olis Sabater de Reus 4.125 kg a 5,078 ptes./kg.¹⁸⁸
- Sarra, l'any 1940, n'adquireix 3.000 kg a Olis Bau.¹⁸⁹
- Llorac, l'any 1944, en demana 266 kg, que el serveix Fèlix Gasull SA, de Reus, a 4,46 ptes./l.¹⁹⁰

183. AMSA, Proveïments, 1948 (rg. 550).

184. ACO. FMSO, Correspondència, 1940 (rg. 2614).

185. ACO. FMV, Correspondència, 1940 (rg. 2252).

186. ACO. FMV, Correspondència, 1940 (rg. 2252).

187. ACO. FMM, Correspondència, 1942 (rg. 942).

188. ACO. FMM, Administració General, 1945 (rg. 950).

189. AMSA, Correspondència, 1940 (rg. 497).

190. ACO. FMLL, Correspondència, 1942-1945 (rg. LL-14).

De l'oli que es despatxava, no se'n deia l'acidesa; a Montblanc, l'any 1943 en van proporcionar 7.060 kg entre 9 i 15 graus a 3,31 ptes./kg.¹⁹¹

En aquest mateix any, al ser escassa la collita, l'alcalde de Blancafort demana a la DP de poder racionar els 8.000 kg d'existències que hi ha als molins del poble entre les persones del poble, en lloc d'enviar-los fora.¹⁹² Amb data 18 de juny de 1943, es comunica a la mateixa població que els moliners Sala i Oliveres han de posar al servei de la població 2.886 kg. Per servir-los a la gent, els van distribuir de la següent manera:¹⁹³

Ramon Sala	119 kg
Oliveres i cia.	2.767 kg

8.8 Preu de l'oli

L'oli es comprava a quilos i es venia a litres. Es considerava que un litre equivalia a 916 grams. Un simple exemple aclareix la forma de facturar-lo a la gent:¹⁹⁴

Preu de magatzem	3,60 ptes./kg
Cànon a favor del Centro de Recursos Olivarero	0,03 ptes./kg
Preu de sortida de magatzem: $3,60 + 0,03 = 3,63$ ptes./kg equivalent a	
$\frac{3,63 \times 916}{1.000} = 3,325$ ptes./l	
Benefici del detallista (0,15 ptes./l)	$3,325 \text{ ptes.} + 0,15 \text{ ptes.} = 3,475 \text{ ptes./l}$
Arrodoniment centesimal	0,025 ptes./l
Preu de venda d'1 l d'oli al públic	3,50 ptes.

8.9 El control que es volia exercir

El governador civil, mitjançant les circulars que enviava als ajuntaments, advertia als alcaldes, que al fer les declaracions de la collita, els pagesos diguessin la veritat. En la circular de 4 d'agost del 1944, adverteix:¹⁹⁵

Una posición sistemática de ocultación por parte de los productores de aceite, podría resultar funesta para los mismos; no ya por las sanciones a que estarían expuestos, al falsear unos datos necesarios para una función de interés general, sino porque, al aparecer una situación deficitaria de producción podrían ordenarse [...] importaciones de aceite y otras grasas [...] que hundirían los precios interiores con gravísimo daño de los productores de aceite cuyo interés trata precisamente el Gobierno de defender con una ordenación racional de la política económica de la Nación.

191. ACMO. FMM, Correspondència, 1943 (rg. 945).

192. ACMO. FMB, Correspondència, 1943 (rg. B-48).

193. ACMO. FMB, Correspondència, 1943 (rg. B-48).

194. ACMO. FMM, Correspondència (rg. 948).

195. ACMO. FMV, Correspondència, 1944 (rg. 2254).

I acaba com sempre amenaçant els pagesos:

No creo tener que acudir a la aplicación de sanciones, pero conviene que no olviden aquellos que, por desgracia ni su propio interés, ni su patriotismo, les induzca a declarar la verdad, que se verificarán comprobaciones sistemáticas y los que hayan falseado la realidad, serán sancionados con todo rigor.

El 30 d'abril de 1945, el mateix governador civil es queixa que les declaracions que han enviat els ajuntaments "son tan erróneas que ni aun analizadas meticulosamente ha habido posibilidad de reconstruir un resultado parcial y general con los menores síntomas de veracidad".¹⁹⁶

El mes de maig del mateix any, amb un to amenaçador adverteix: "racionaré a toda la provincia a un litro mensual, sin distinción entre productor y no productor, excepto los pueblos superproductores que se les entregará medio litro mensual o un cuarto de litro por persona. Naturalmente el Alcalde [...] puede dejar de dárselo a los que conste tengan sobrada existencia para poder aumentar todo lo que quieran a los que no tengan nada"; a la vegada carrega tota la responsabilitat als secretaris dels ajuntaments "que son quienes han producido la inflación" i, per tant, "que se atengan a las consecuencias, ya que como dije antes muchas veces, la bondad se puede interpretar como ignorancia o como debilidad por quienes no son dignos de la confianza".¹⁹⁷

Amb tot, cada any, els alcaldes havien de portar a terme la reserva que necessitaven d'oli de racionament, i enviar la relació al Sindicato Provincial del Olivo per poder fer les provisions corresponents; per aquest motiu, amb data del 29 de novembre de 1945, el governador civil exhorta als alcaldes "que deben quejarse menos y andar más vivos y diligentes con el Sindicato del Olivo para procurarse rápidamente la reserva".¹⁹⁸ Així, més d'una vegada va haver de posar sancions per la negligència dels alcaldes i dels secretaris. D'altra banda, a les juntes locals agrícoles, al fixar el preu de les olives, els demana que afavoreixin si és possible els pagesos "estableciendo el precio justo que proceda por las diferentes clases según los rendimientos aprobados y grado de acidez del aceite [...], de lo contrario resultaría infructuoso, y en beneficio único de los almazareros".¹⁹⁹

El racionament de l'oli depenia de la collita i les existències estaven relacionades amb la producció. Quan l'any 1946 es va produir un fort dèficit, el governador, amb data del 22 de febrer, comunica als alcaldes que si no pot recollir els 975.000 kg que necessita "tendremos que mezclarlos con otras grasas y frenar un poco la ambición de los cosecheros. El racionamiento y ración de 750 gramos por persona y mes es escaso. Los Alcaldes debéis de procurar el que en vuestras localidades se hagan las distribuciones lo más justamente posible y frenar un poco la ambición de los que ya tienen

196. ACO. FMV, Correspondència, 1944 (rg. 2254).

197. ACO. FMM, Correspondència, 1945 (rg. 976).

198. ACO. FMM, Correspondència, 1945 (rg. 976).

199. ACO. FMSC, Correspondència (rg. 2876).

reserva, en beneficio de los que nada tienen,"²⁰⁰ i en el mes d'abril del mateix any manifesta que "no den ni una gota a los que por ser reservistas [...] tengan en sus casas existencias de ese producto, y [...] acumulen todo lo que puedan para racionar a los que por ningún concepto tengan existencias, ya que [...] habéis de procurar todos en este instante el que la distribución se haga tan justamente que no haya gentes a quienes todo sobre y otros que nada tengan".²⁰¹ Amb data del 14 de novembre de 1947, es fa càrrec de les queixes dels alcaldes, que no hi ha reserves "porque los productores se las han comido o se las han vendido al mercado negro, lo cual es muy corriente".

Com que molts moliners molien de forma clandestina, no es podia saber la quantitat d'oli que es necessitava per a les necessitats provincials i és per aquest motiu que exhorta els alcaldes una vegada més perquè es preocupin d'aquesta situació.²⁰²

Si els pagesos eren reticents a entregar el contingent de blat entre els anys 1945 i 1950 també ho eren amb l'oli. El governador, davant d'una collita minsa, no té cap més remei que traspassar la responsabilitat als alcaldes. En la circular del 12 de març de 1947 F. Labadie, els diu "sólo sé que tengo la obligación de recoger unas cantidades determinadas de aceite para poder distribuir las entre aquellos que viven de un jornal o un sueldo y su capacidad adquisitiva es limitada". I, altra vegada, amb un to amenaçador, continua: "Cada pueblo tiene que entregar forzosamente el cupo mínimo marcado por la Comisaría de Recursos, de lo contrario lamento anunciar el que menudearán los disgustos a los almazareros y a los mismos productores porque parte de las Inspecciones se les hará justificar debidamente donde tienen el aceite que criminalmente han ocultado o vendido en el mercado negro."²⁰³

Què era el *cupo mínimo*? Era la quantitat d'oli que quedava als moliners, després d'entregar la part corresponent als pagesos productors; de la resta n'havien de fer efectiva una *parte prudente* a l'Administració.

Tots aquests advertiments servien perquè es pogués exportar oli a altres llocs de la nació i, a la vegada, els distribuïdors autoritzats rebessin l'oli que, amb les barreges convenients, arribés als clients de forma adulterada.

Difícilment, en aquests anys, hi va haver bones collites d'olives, ja que la meteorologia va ser adversa i la falta d'adob ho va agreujar. Dels proveïments per al consum familiar i el nombre d'habitants de la província es feia el càlcul del que es necessitava per abastar la població, exceptuant els productors; per tant, no era estrany que la màxima autoritat provincial remarqués als alcaldes que havien de "luchar y siempre luchar por el bienestar de nuestro pueblo".²⁰⁴

200. ACO. FMM, Correspondència, 1946 (rg. 958).

201. ACO. FMP, Correspondència, 1946 (Pil-8).

202. ACO. FMM, Correspondència, 1946 (rg. 958).

203. ACO. FMSO, Correspondència, 1947 (rg. 2619).

204. ACO. FMM, Correspondència, 1948 (rg. 962).

Quan l'octubre de 1947 es troba amb existències mínimes, a causa de la collita dolenta de l'any anterior, adverteix: "En cuanto al racionamiento de este artículo, las reservas que me quedan [...] son escasas y por eso os recomiendo, el de que cuando os envíe los cupos correspondientes los administréis conforme al espíritu de siempre, es decir, no dando ni un gramo a los que tengáis constancia que les sobre en sus casas."²⁰⁵

Amb penes i treballs s'arriba a principis de 1952, quan es declara lliure el preu de l'oli, i per la circular del 4 de març del mateix any, queda suprimida la Junta Provincial de Precios.

Amb tot, les cases repartidores d'oli no van perdre el seu poder i van continuar subministrant-ne, però d'una qualitat millor. Per aquest motiu, es va aconseguir, per mitjà de la circular del 17 d'octubre de 1950, que als infractors els fossin clausurats els establiments i, si es donés el cas, fossin multats.²⁰⁶

205. ACO. FMSO, Correspondència, 1947 (rg. 2619).

206. ACO. FMM, Correspondència, 1950 (rg. 968).

9. EL DESTÍ DELS ARTICLES INTERVINGUTS

9.1 Normes a complir

Els anys forts de l'estraperlo foren entre 1942 i 1947; tota persona que transportava gènere sense la guia corresponent s'arriscava que li fos confiscat i que es notifiqués a la FPT.²⁰⁷

Els locals que es necessitaven per emmagatzemar el gènere confiscat, si l'ajuntament del poble on s'havia realitzat la requisada no en posseïa, el guardava el mateix infractor a casa seva, segons decret de l'11 de juliol de 1941.²⁰⁸

Quan el decomís era de poca quantitat, el mateix ajuntament se'n feia càrrec i el guardava fins a rebre ordres superiors. L'Ajuntament de Montblanc, l'any 1945, tenia al carrer Riber el magatzem per guardar el gènere i pagava de lloguer 60 ptes. mensuals.²⁰⁹

L'any 1939, la Guàrdia Civil participava de l'import que generava la venda d'articles decomissats. Més endavant, aquests ingressos van passar a un fons comú i minvava la capacitat econòmica de les forces d'ordre.

Si tenim present que Franco va ser mesquí —com ja hem dit— amb als seus funcionaris, i que la Guàrdia Civil tenia dificultats econòmiques com les altres persones, s'entén que la majoria de vegades el guàrdia es deixava subornar, encara que adesiara realitzava alguna requisada, principalment a forasters, per cobrir l'expedient.

Respecte als grans estraperlistes, no hi havia més remei que fer els ulls grossos i procurar que no els comprometessin. Tant els uns com els altres vetllaven per tenir bona sintonia, perquè a la llarga tots en sortien beneficiats.

Amb la circular de l'1 de febrer de 1941, la FPT dicta les normes que regulen la circulació de mercaderies i, més endavant, amb data del 30 de desembre, la CAT

207. ACO. FMV, Correspondència, 1945 (rg. 2253).

208. ACO. FMV, Correspondència, 1945 (rg. 2253).

209. ACO. FMM, Delegació de Proveïments, Factures, 1945 (rg. 782).

recorda als alcaldes que "uno de los medios más eficaces y enérgicos que pueden ponerse en práctica contra el mercado negro en todas sus manifestaciones es el escrupuloso cumplimiento de las disposiciones que regulan nuestro servicio" i, en referència als forners, que moltes vegades contravenien les ordres governatives, "las Delegaciones Provinciales y Locales procederán a acentuar hasta el límite que las posibilidades de personal permita el control, comprobación y recuento de las liquidaciones justificativas de las raciones servidas por cada despacho de pan".²¹⁰

9.2 Clases de gèneres decomissats

Entre la varietat de gènere que es decomissava es podia classificar en:

- passables (pa, oli, farina de blat, etc.)
- duradors (cigrons, fesols, tabac, etc.)

Els aliments frescos no es guardaven i, amb el permís previ de la FPT, que sempre donava autorització, es venien com més aviat millor. Els receptors de tots els articles, amb el pagament previ a preu oficial, adquirien el gènere que bonament es distribuïa a criteri dels alcaldes. Val a dir que no sempre n'hi havia. L'import recollit, en un termini màxim de vuit dies, havia de ser liquidat al compte corrent de Multas del Servicio Nacional de Abastecimientos y Transportes de Tarragona, amb el justificant corresponent.

9.3 Destí que es donà als articles decomissats

Segons les normes establertes en la circular de 14 d'abril de 1943, "los géneros procedentes de decomiso solamente pueden ser destinados al racionamiento más escrupuloso entre [...] la población civil, con preferencia a las personas no productoras (centros benéficos, órdenes religiosas, sacerdotes, médicos, maestros, etc., si procede)".²¹¹

Aquests articles que es portaven a l'ajuntament no es notificaven, de moment, a la CGAT, per la qual cosa passaven uns quants dies i els alcaldes els donaven la destinació, sota la seva responsabilitat, que a ells els semblava. Per una circular de 17 d'abril de 1947, que ja era repetitiva, s'adverteix que "dándose con frecuencia el caso de que géneros decomisados y en depósitos de las distintas Alcaldías, son dispuestos por éstas sin previo conocimiento [...], se recuerda a Vd. se abstenga en lo sucesivo de usar los géneros que se hallen en las condiciones mencionadas, hasta tanto no reciba orden expresa de esta Jefatura, ya que en caso contrario incurrirá en falta que será sancionada". Respecte al pa diu que "se entregará inmediatamente de ser decomisado,

210. ACO. FMP, Correspondència, 1941 (rg, P11-8).

211. ACO. FMP, Correspondència, 1941 (rg, P11-8).

previo pago de su importe, a los Centros Benéficos de la localidad, haciendo efectivo el mismo en este Negociado de Decomisos [...]. En caso de existir en depósito géneros que por su cualidad sea fácil su descomposición, se solicitará su distribución por el medio más urgente posible".²¹²

Com que eren moltes les necessitats, també eren moltes les persones i entitats que demanaven comprar els aliments embargats. Aquest és el cas de l'Ajuntament de Montblanc, que proposa avançar diners a canvi que quan hi hagués mercaderies confiscades tingués seguretat de posseir-les. Amb data de 23 d'octubre de 1941, es constata que aquest aspecte no està legislat i no és possible.²¹³

Com que les institucions primaven les persones, a tall d'informació, esmentaré alguns destinataris dels gèneres requisats.

– Auxilio Social de Tarragona, l'11 de novembre de 1942, rep de Jaume Comaposada Vilà, de Llorac, 110 kg de blat requisat.²¹⁴

– Les germanes Carmelites de Montblanc, el 27 d'octubre de 1943, adquireixen 186 kg de farina de blat i 40 kg de segó.²¹⁵

– L'hospital de Santa Coloma de Queralt, el 2 de desembre de 1943, entomen 20 kg de farina de blat i 2 kg de fesols.²¹⁶

– Els monjos del monestir de Poblet, el 29 de setembre de 1944, reben 125 kg de farina de blat i 95 kg de segó.²¹⁷

– Els pares Pauils de l'Espluga de Francolí, el 3 d'octubre de 1945, accepten 40 kg d'arròs.²¹⁸

– A les monges del santuari de la Serra de Montblanc, els proporcionen 10 kg de pa dels 32 kg requisats l'11 de juny de 1946.²¹⁹

– Al sanatori de Sant Joan de Déu de Calafell, el 6 d'octubre de 1946, els comuniquen que es guarden per a ells 900 kg de cigrons dipositats a l'Ajuntament de Conesa.²²⁰

– El bisbat de Tortosa, el 20 de desembre del mateix any, recull 1.000 kg de farina de blat, procedents de Montblanc.²²¹

– Al regiment Ebre núm. 56 de Tarragona, s'envia 400 kg de farina de blat deco-missada altra vegada a Montblanc.²²²

A vegades, l'alcalde i els funcionaris municipals també participaven dels avantatges d'aquests gèneres. El 20 de gener de 1943, la Guàrdia Civil diposita a l'Ajuntament

212. ACO. FMSO, Correspondència, 1947 (rg. 2619).

213. ACO. FMM, Administración General, 1941 (rg. 940).

214. ACO. FMLL, Correspondència, 1942 (rg. LL-15).

215. ACO. FMM, Administración General, 1943 (rg. 946).

216. ACO. FMM, Correspondència, 1943 (rg. 945).

217. ACO. FMM, Correspondència, 1944 (rg. 948).

218. ACO. FMM, Correspondència, 1945 (rg. 951).

219. ACO. FMM, Correspondència, 1945 (rg. 954).

220. ACO. FMC, Administración General, 1946 (rg. C-28).

221. ACO. FMM, Correspondència, 1946 (rg. 958).

222. ACO. FMM, Correspondència, 1946 (rg. 958).

de Blancafort 20 kg d'oli. La FPT comunica a l'alcalde que els vengui, i aquest ho fa de la següent manera:²²³

Secretari ajuntament	6 kg
Alcalde	4 kg
Agutzil	2 kg
Metge	2 kg
Comptable sindicat	2 kg
Baster	2 kg
Ferrer (Sr. Corsà)	2 kg

Les forces d'ordre públic de Montblanc també participaven en el repartiment. Quan el 10 d'octubre de 1944 decomissen 18 barres de pa blanc de 1/2 kg, els les venen a ells mateixos. Això també succeeix amb els 32 kg del mateix gènere que decomissen, dels quals 11 kg els són lliurats;²²⁴ o amb els 2.060 kg d'oli que el 26 de maig de 1943 són destinats a la seva caserna, al preu de 3,65 ptes./kg²²⁵ —tot i que el 29 de gener del mateix any ja n'havien adquirit 1.367 kg.²²⁶

9.4 Decomissos a determinades persones

Malgrat que normalment els decomissos es venien de forma global sense esmentar els noms dels propietaris dels gèneres, altres vegades s'especificava a qui havien embargat.

Aquest és el cas de decomissos d'oli documentats, fets per la Guàrdia Civil de Montblanc a les següents persones:²²⁷

936 kg a Lluís Miró Albert, de Vallbona de les Monges (Urgell), el 9-1-1943

170 kg a Manuel Valle Móra de Reus (Baix Camp), el 20-1-1943

225 kg a Josep Dalmau Puig, de Rocallaura (Urgell), el 23-1-1943

22 kg a Francesc Benages, de Valls (Alt Camp), el 28-1-1943

Com ara, també, els 800 kg de patates a Joan Martí Cortès, de Montblanc, l'any 1942, que al reclamar-los, solament li'n retornaren 100 kg; la resta s'havien venut a l'economat de la Guàrdia Civil de Montblanc.²²⁸

A les pastisseries, també els tocà el torn; a Rafael Andreu Gassol, de Montblanc, li requisen, el 15 de març de 1946, el gènere següent (el qual s'ignora si el va poder recuperar):²²⁹

223. ACO. FMB, Correspondència, 1943 (rg. B-48).

224. ACO. FMV, Correspondència, 1944 (rg. 2255).

225. ACO. FMM, Administración General, 1943 (rg. 943).

226. ACO. FMM, Administración General, 1943 (rg. 943).

227. ACO. FMM, Administración General, 1943 (rg. 943).

228. ACO. FMM, Correspondència, 1942 (rg. 942).

229. ACO. FMM, Correspondència, 1946 (rg. 958).

100 kg de sucre blanc
 8 kg de sucre moreno
 8 kg de farina de blat
 2 kg de pasta de cacauet
 100 kg de farina de plàtan

El gènere confiscat era variat i insuficient. Seguint les normes del racionament, es distribuïa uns dies determinats a la setmana; com que aquests aliments eren els més buscats, hi havia en cada poble una persona encarregada de la seva distribució. A Montblanc, l'any 1946, la persona que el repartia era Magí Iborra Vilalta.²³⁰

Els forners també demanaven poder comprar farina decomissada; és el cas de Sarraí, on Joan Llobet Ballester i Josep Torné Poblet, el 16 d'abril de 1941, compren 100 kg de farina de blat cadascú a 1,137 ptes./kg.²³¹

La Guàrdia Civil de la Conca, establerts a Santa Coloma de Queralt, Sarraí, l'Espluga de Francolí, Montblanc i Vimodrí, exercien un vertader control quan volien i feien la vista grossa quan els convenia. Coneixien tots els estraperlistes importants i confiscaven a vegades el gènere als forasters i als petits. Els comerciants importants transitaven per les rutes de la comarca a qualsevol hora de la nit amb total impunitat o en ple dia, fins al punt que alguns es proveïen de talonaris de guies per poder transitar amb tota llibertat, proporcionades per les autoritats provincials. Això sí, aquests favors es compensaven amb suborns.

Totes les persones que practicaren l'estraperlo tenen coses a dir, des d'aquell que li van intervenir el blat, la farina, les guixes, els fesols... fins a aquell pagès de Forès, Àngel Cervelló Gabarró, que el 22 de desembre de 1943 li requisen tres porcs d'un pes total de 217 kg, que serviren per abastir la vila de Montblanc;²³² o al veí del mateix poble, Joan Rigol Jou, que li precinten el molinet de moldre blat, a més de 86 kg de farina, 82 kg de blat, 40 kg de sègol i 8 caixes de molinets de la marca Elma;²³³ o la multa de 500 ptes. que imposen a Miquel Viñas i al seu soci Felicià Cruixent, ambdós de Montblanc, el 1942 per la venda de pneumàtics;²³⁴ o els 200 kg de blat intervinguts a Josep Pujol, de Vila-seca, i comprats per Josep Pijoan, de Pira, el 29 d'octubre de 1943;²³⁵ així com, el 26 d'octubre de 1940, la requisa de 78 kg d'oli i 200 kg de sabó, dipositats a l'Ajuntament de Llorac i portats al de Santa Coloma de Queralt,²³⁶ i ja no diem res del gènere confiscat a l'estació de tren de Montblanc, que al veure les forces d'ordre era abandonat.

230. ACO. FMM, Correspondència, 1946 (rg. 940).

231. AMSA, Correspondència, 1941 (rg. 497).

232. ACO. FMM, Delegació de Proveïments, 1943 (rg. 781).

233. ACO. FMM, Delegació de Proveïments, 1943 (rg. 781).

234. ACO. FMM, Correspondència, 1942 (rg. 942).

235. ACO. FMM, Correspondència, 1943 (rg. 781).

236. ACO. FMLL, Correspondència, 1940 (rg. LL-15).

237. ACO. FMSE, Correspondència, 1930-1944 (rg. SE-11).

A vegades la mateixa autoritat local és multada per traficar il·legalment, com ara és el cas de l'alcalde de Senan, Ramon Farré Cantó, per tràfic il·lícit d'oli, al qual se li imposà una multa de 1.000 ptes.²³⁷

Molts alcaldes s'hi troben perquè escolten les raons dels botiguers; aquests volien comprar gènere decomissat, però l'autoritat governativa els prohibeix efectuar aquestes operacions. "Este organismo advierte clara y terminantemente que todo hecho que de esta naturaleza se conozca, será puesto en conocimiento de la Fiscalía de Tasas y no será oído pretexto ni excusa algunos encaminados a aminorar las sanciones que pueda corresponder a los infractores."²³⁸

9.5 Anomalies i alteracions dels gèneres confiscats

Al llarg dels anys que durà el control de preus, respecte als articles que es proporcionaven als ajuntaments i que pertanyien al racionament (oli, arròs, etc.), la CGAT adverteix de forma contundent "que serán descontados del cupo que les corresponda en la próxima asignación que se efectúe a esta localidad" si no s'enviava l'import corresponent a la FPT.²³⁹

En la inspecció que es portà a terme a Vallfogona de Riucorb el 17 de juny de 1949, es van detectar irregularitats en l'increment dels preus de racionament del pa als no productors, alhora que no es proporcionava al mestre, al capellà... la quantitat que els corresponia.²⁴⁰

D'altra banda, a Solivella, Ramon Bergadà Muntañola sol·licita a la CAT l'adjudicació de contingents d'articles intervinguts per a la fonda que té al poble. La DP li manifesta que no pot portar a terme la seva petició perquè no té el respectiu permís del govern civil d'obertura d'establiment.²⁴¹

Molt sovint els articles intervinguts sofrien alteracions; aquest és el cas de la requisita al veí de Montblanc Joan Martí Cortès, altra vegada de 800 kg de patates i 678 kg de farina de blat, que, quan ho reclama, només li retornen la farina, ja que les patates ja havien estat consumides.²⁴²

La FPT, al veure les dificultats en què es trobava per controlar la situació, passa la responsabilitat, com sempre, als alcaldes i diu que siguin ells els qui dictaminin.²⁴³ A Jaume Solé Cortès, de Montblanc, al confiscar-li, el 13 de desembre de 1945, 70 kg de blat, 70 kg d'ordi i 100 kg d'erba, es decideix que se li han de retornar perquè els necessita per sembrar;²⁴⁴ també al forner Jaume Gasull Carnicer, del mateix poble,

238. ACO. FMM, Correspondència, 1944 (rg. 948).

239. ACO. FMM, Correspondència, 1948 (rg. 961).

240. ACO. FMVALL, Correspondència, 1867-1949.

241. ACO. FMSO, Correspondència, 1950 (rg. 2621).

242. ACO. FMM, Administración General, 1942 (rg. 942).

243. ACO. FMM, Correspondència, 1943 (rg. 943).

244. ACO. FMM, Correspondència, 1945 (rg. 949).

amb data 14 de març de 1950, li són retornats 300 kg de farina de blat; o a Pere Llobet, de Conesa, que li restitueixen 600 kg de blat;²⁴⁵ o el cas de l'alcalde de Savallà del Comtat, que al posar les forces d'ordre una multa al pare del capellà del poble, l'any 1949, Miquel Vilajuli Picas, demana al governador que la sanció, en lloc de pagar 1.000 ptes., li sigui transformada en arrest domiciliari.²⁴⁶

Els articles que no es feien malbé (blat, ordi, guixes...), els alcaldes els havien de deixar al lloc que deia la FPT que, generalment, eren els dipòsits comarcals del SNT. El 22 de juny de 1945 la Guàrdia Civil de Santa Coloma de Queralt confisca 200 kg de blat a Conesa i, al portar-los al magatzem comarcal, el delegat comunica que només n'ha trobat 185 kg;²⁴⁷ també es donà el cas que els mateixos veïns del poble compraven el gènere confiscat en el mateix lloc, com ara és el cas dels de les Piles, que el 21 de juny de 1944 compren el gènere següent:²⁴⁸

Josep Civit Ramos, 50 kg de guixes i 50 kg d'erb

Josep Compte Cardús, 50 kg de guixes

Jaume Malet Alemany, 40 kg de fesols i 50 kg d'erb

Francesc Güell Figuerola, 50 kg de guixes

Joaquim Guspi Arbolí, 50 kg d'erb

Un cas interessant és el que presenta l'Ajuntament de Blancafort respecte al gènere decomissat: 485 kg d'ordi, 202 kg de guixes i 72 kg d'erb. Tot aquest gènere el comprà la veïna del mateix poble, Mercè Vives Gomà, als següents preus: ordi a 0,60 ptes./kg, guixes a 0,68 ptes./kg i l'erb a 0,66 ptes./kg;²⁴⁹ però a l'anar-lo a buscar, 16 de juny de 1942, es troba que els ratolins s'han menjat l'ordi. Llavors, al veure que la compradora no paga, la FPT comunica a l'alcalde que ho vengui a la gent del poble. L'import total fou de 475,90 ptes.²⁵⁰

A Solivella es va produir un incident curiós. A Jaume Montseny Palau, el 31 de desembre de 1948, se li imposà una multa de 1.000 ptes. i la confiscació de 114 kg d'arròs, juntament amb el carro i la mula; en cas de no satisfer la sanció, seria destinat al camp de treball de Nanclores de Oca;²⁵¹ no ho passà tan malament Josep Domingo Rañé, del mateix poble, que després de fer els tràmits corresponents va aconseguir que se li retornés, el 30 de maig de 1943, els 984 kg de blat i els 2.173 kg d'ordi que tenia guardats a les cases del veïns Josep Domingo i Josep Travé.²⁵²

L'Ajuntament de Montblanc també comunica a les autoritats provincials que té decomissats 813 kg d'ordi, 479 kg de blat, 105 kg d'erb i 54 kg de civada, que es

245. ACO. FMM, Correspondència, 1950 (rg. 968).

246. ACO. FMC, Correspondència, 1950 (rg. C-28); FMSC, Correspondència, 1949.

247. ACO. FMC, Administración General, 1945 (rg. C-28).

248. ACO. FMP, Correspondència, 1944 (rg. Pil-8).

249. ACO. FMB, Correspondència, 1942 (rg. B-47).

250. ACO. FMB, Correspondència, 1942 (rg. B-47).

251. ACO. FMSO, Administración General, 1948 (rg. 2620/2).

252. ACO. FMSO, Correspondència, 1943 (rg. 2616).

troben tots fermentats; la FPT li comunica que se'n faci càrrec el SNT de Montblanc.²⁵³

Molts més casos es podrien considerar que no farien més que allargar el nombre de desencerts, enutjosos per uns i beneficiosos per altres.

9.6 Inspeccions a botiguers i forners

Si es perseguia el gènere que circulava sense guia, els botiguers tampoc s'escapaven de les visites inoportunes dels inspectors que, quan menys els esperaven, es presentaven en visita rutinària o per alguna denúncia rebuda. El tancament de l'establiment sempre es portava a terme per ordre de la FPT.

Per irregularitats en els preus, el 12 de desembre de 1941, es tanquen tres mesos els següents establiments de Montblanc, propietat de:

Agapit Plans Truyàs

Pere Porta Beltran

Maria Sabaté Munné

Mercè Sanahuja Sabaté (no va pagar la multa de 750 ptes. que se li imposà)

A vegades es demanaven informes als ajuntaments per si els tancaments comportaven dificultats en el proveïment als veïns.²⁵⁴

Per no portar guia, el 2 d'agost de 1944, es decomissen a Josep Palau Sanahuja, de Solivella, i Josep Menasanch, de Belltall, 967 kg entre fruita i verdura;²⁵⁵ el mateix succeeix a Maria Sala Iglésies, de Blancafort, que se li imposa una sanció de 1.000 ptes. el 19 de desembre de 1943.²⁵⁶ En aquest darrer cas, si Maria Sala no satisfés la sanció, seria reclosa 100 dies a la presó femenina de les Oblates de Tarragona; per això, l'ajuntament informa que la inculpada no ho pot pagar i demana clemència per a ella. Atent els informes de l'alcaldia, s'anul·la la sanció i la inculpada és advertida que en cas de reincidència no hi haurà clemència.²⁵⁷ A Antoni Masalles Briansó, del mateix poble, se li proposa tancar-li l'establiment o pagar la multa de 3.061,45 ptes, segons l'expedient núm. 4210 de la FPT amb data 13 de juny de 1951.²⁵⁸

Els forners tampoc s'escapaven de les inspeccions, perquè les autoritats provincials pensaven que en els seus establiments es propiciava el mercat negre amb la farina que els proporcionaven de racionament. Amb data 14 de desembre de 1946, el governador civil rep una circular del Ministeri d'Indústria i Comerç que la fa extensiva als alcaldes de la província, on diu entre altres coses:²⁵⁹

253. ACO. FMM, Correspondència, 1941 (rg. 941).

254. ACO. FMM, Correspondència, 1940 (rg. 940).

255. ACO. FMM, Correspondència, 1944 (rg. 948).

256. ACO. FMB, Correspondència, 1943 (rg. B-48).

257. ACO. FMB, Correspondència, 1943 (rg. B-49).

258. ACO. FMB, Correspondència, 1951 (rg. B-57).

259. ACO. FMP, Correspondència, 1946 (rg. Pil-8).

Existe una clase [...] en cuya vigilancia no se debe desmayar en momento alguno, tales son las tahonas y panaderías por el carácter fundamental que para la alimentación tiene el racionamiento de pan y por su valor regulador de la cotización de los demás alimentos. Por consiguiente a partir del día primero de enero y hasta nueva orden, todas las Delegaciones Provinciales [...] procederán a acentuar hasta el límite el control, comprobación y recuento de las liquidaciones de cupones justificativos de las raciones servidas por cada despacho de pan o tahona.

Abans d'aquesta circular ja s'havien dut a terme diverses denúncies. El 10 de juny de 1943 a Jaume Gasull Carnicer, de Montblanc, se li clausura la fleca tres mesos o ha de pagar una multa de 958,64 ptes.,²⁶⁰ i s'obre expedient a Joaquim Parés i a Salvador Roselló, del mateix poble, el 26 d'abril de 1944.²⁶¹ Gil Palau Galindo, de Blancafort, rep ordre de tancament de tres mesos, i si té mercaderies de racionament, les ha de repartir entre els altres forners. L'alcalde, amb data 24 de gener de 1944, comunica al governador civil que el poble quedarà amb un sol flequer de servei i que serà insuficient per als habitants; per tant, li suggereix que s'obri solament per als pagesos que no tenen el pa racionat; amb tot, va obrir, però va pagar la multa de 926,85 ptes., que va fer efectiva el 20 de setembre de 1945.²⁶²

A vegades la solidaritat amb permís governatiu s'estenia al poble del costat; així, el 22 d'abril de 1947, l'Ajuntament de Solivella deixa al de Blancafort 1.000 kg de farina de blat, ja que la CAT no té existències.²⁶³ No sempre passava el mateix; sabem que l'alcalde de Montblanc, anys abans, quan el 8 de juliol de 1943 volia repartir 850 kg de farina decomissada als flequers de la vila, ho va comunicar a la DPT i aquesta no li contestà.²⁶⁴

9.7 Els preus dels articles decomissats

Per fer-nos una idea dels preus dels principals articles, a excepció del pa, que es compraven d'estraperlo, es té una mostra en el següent quadre. Era normal que la gent demanés gènere decomissat, ja que el jornal era escàs i les necessitats moltes.²⁶⁵

Any	Oli	Arròs	Sabó	Sucre
1941	25-34 ptes./l	5 a 8 ptes./kg	10 a 12 ptes./kg	—
1942	15 ptes./l	11 ptes./kg	16 ptes./kg	30 ptes./kg
1943	14 ptes./l	8 ptes./kg	16 ptes./kg	30 ptes./kg
1944	10-12 ptes./l	10 ptes./kg	7-9 ptes./kg	10 ptes./kg
1945	14 ptes./l	8 ptes./kg	16 ptes./kg	—

Font: dades extretes dels diversos exp. de l'ACMO

260. ACMO. FMM, Correspondència, 1943 (rg. 958).

261. ACMO. FMM, Correspondència, 1944 (rg. 946).

262. ACMO. FMB, Correspondència, 1945 (rg. B-50).

263. ACMO. FMSO, Correspondència, 1947 (rg. 2619).

264. ACMO. FMM, Correspondència, 1943 (rg. 943).

265. ACMO. Expedients diversos.

A continuació hi ha la relació dels diferents preus d'articles decomissats i trobats en els diversos expedients dels pobles de la comarca. Els espais en blanc són articles dels quals, de moment, no se n'han trobat els preus. Els preus són en ptes./kg.²⁶⁶

Anys	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
<i>Arròs</i>	—	1,40	—	—	—	2,57	—	—	3,32	—	—	4,32
<i>Cigrons</i>	1,70	1,69	1,90	—	—	—	4,70	—	6,50	—	—	—
<i>Farina de blat</i>	—	1,13	1,45	1,40	1,45	—	1,81	2,84	2,84	—	—	6,60
<i>Fesols</i>	—	1,70	1,90	2,50	—	—	1,68	—	5,50	—	—	—
<i>Oli d'oliva</i>	2,85	3,60	3,60	3,60	4,87	5,08	5,70	5,00	8,24	—	10,76	10,27
<i>Pasta (sopa)</i>	—	2,35	—	—	—	3,13	3,56	4,60	4,60	—	—	7,10
<i>Patates</i>	0,40	0,85	0,85	—	—	1,30	1,30	—	—	—	—	—
<i>Sabó</i>	3,05	—	2,24	3,00	—	—	3,56	—	—	—	—	6,05
<i>Sucre</i>	—	3,25	—	—	—	—	6,50	—	—	—	—	9,40

Font: ACMO. Dades extretes dels fons municipals.

10. EL GOVERNADOR CIVIL, PERSONA VENERADA, TEMUDA I ODIADA

10.1 Origen

La figura del governador civil apareix en la Constitució de Cadis com una peça clau per a la implantació de la revolució liberal. El retorn a l'absolutisme (1814-1820 i 1823-1833) significà la supressió del càrrec, que ressorgiria durant el trienni liberal (1820-1823).

El seu càrrec va rebre en primer lloc el nom de *prefecte* i després el de *governador civil*.²⁶⁷

10.2 Funcions

La seva funció bàsica en aquell moment era la de desplegar a la seva respectiva demarcació el règim constitucional: la formació d'ajuntaments, diputació amb el control de les seves activitats, impuls dels processos electorals i el manteniment de l'ordre públic. Aquest darrer aspecte fou el més conflictiu, ja que significava retallar les competències dels capitans generals.

Amb el temps, les seves funcions s'anaren constrenyent a l'esfera de la governació, fins al punt que a la fi de la Segona República es van suprimir les que es vinculaven amb els altres ministeris. El canvi de règim del 1931 afectà la seva figura, i el 1934 a Catalunya aquest càrrec fou suprimit.

Amb l'establiment del franquisme l'any 1939, els governadors civils es configuraren com a delegats territorials del Ministeri de Governació, i a la vegada representants del Govern a les províncies, la qual cosa significava que havien de vetllar pel compliment de la política autoritària, antidemocràtica i centralista, pròpia del règim establert.²⁶⁸

266. ACMO. Expedients diversos.

267. CAJAL, Arturo. *El gobernador civil y el estado centralizado*. Madrid: Ministerio del Interior.

268. *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1993, pàg. 509.

La seva administració va ser d'autoritat. La seva persona va gaudir d'una important primàcia en el control dels òrgans perifèrics.

Tot i la seva influència —aprovació de la planificació provincial—, l'execució d'obres i serveis anava a càrrec dels ajuntaments i de la Diputació, o sigui, de les institucions representatives. Es deia que "no puede haber en suma paradoja más grande, porque la burocracia aprueba los planes y los elementos representativos los ejecutan".²⁶⁹

En el fons, el seu màxim objectiu era el d'assegurar-se la permanència en el poder, amb un estricte control davant de qualsevol discrepància d'idees.

El concepte que la gent tenia de la seva figura era, segons Pérez Olea, el "representante de una maquinaria coactiva y siniestra, con tentáculos de un centralismo aberrante que asfixiaba a base de sanciones y represión la vida de la sociedad provincial".²⁷⁰ És el cas de Montblanc, el 1939, quan el governador Torres Bestard suspèn la processó que s'havia de celebrar amb motiu de la reposició de la imatge de la Mare de Déu de la Serra al santuari. Com que el permís no es va demanar abans dels vuit dies reglamentaris, la va prohibir. Al demanar-li el plebà i les autoritats, ja que aquesta negativa comportava un disgust a la població, la seva resposta va ser fulminant: "Mandaré la Guardia Civil si intentan celebrar la procesión."²⁷¹

10.3 L'obediència, pilar estructural del sistema

La legislació franquista declarava que el governador civil era la primera autoritat de la província; a més de delegat del poder central era "la representación viva del Gobierno".

Des del punt de vista del ciutadà, la figura del governador inspirava un gran respecte, ja que no existia per a ell cap autoritat superior; fins i tot estava per sobre del capità general.

El governador, dotat d'un ampli camp de maniobra, aplicava de manera arbitrària i discriminada la llei, combinant a la seva manera la tolerància i la repressió de certs delictes. Les amenaces que sovint rebien els alcaldes per notificar-les als ciutadans, n'eren una prova.

La seva capacitat sancionadora podia arribar a imposar multes fins a un màxim de 25.000 ptes. i ordenar detencions preventives de manera arbitrària.

La seva competència s'estenia a l'ordre públic i al comandament de serveis i d'ell en depenia la Guàrdia Civil. Aquest cos exercirà un paper indiscutible i fonamental en la tasca de recerca d'informació per al millor control de la població. En els anys quaranta, en les zones rurals, hi havia un guàrdia civil per cada quatre-cents ciutadans. La seva missió era mantenir les autoritats informades de tots els fets puntuals ocorreguts.

268. CAJAL, Arturo, *El gobernador civil...*, pàg. 340.

270. CAJAL, Arturo, *El gobernador civil...*, pàg. 340.

271. UTRERA MOLINA, J. *Sin cambiar de bandera*. Barcelona: Planeta, 1989, pàg. 259.

D'altra banda, també es va beneficiar de la informació que li subministrava la FET-JONS i els alcaldes sobre tota mena de qüestions. Això permetia que tingués una informació variada del que passava a cada poble, com també fixers amb antecedents personals. Qualsevol incident, per petit que fos, era considerat un signe de desafecció i perill; per aquest motiu, calia controlar tothom i guardar informació sobre tota mena de fets. Així s'explica la gran quantitat d'estadística que generaven les delegacions locals.

Encara que hi va haver governadors apàtics, alguns més que altres, no es van esforçar a exercir l'autoritat; en el fons era la institució la que funcionava i feia surar l'exercici de manar, que moltes vegades no existia més que en potència.

Aquest concepte profà, no tècnic, es va accentuar a mesura que transcorregueren els anys, probablement per l'atenció especial que el governador civil s'havia compromès al manteniment de l'ordre, entès aquest en un sentit material. La vigència real del seu caràcter de primera autoritat fou transcendent i superà, fins i tot, la vida oficial.

Altres vegades va exercir la seva autoritat de forma amable cara a l'exterior; respecte als funcionaris que tenia al seu càrrec, no va tenir cap remordiment de traslladar-los a llocs determinats, interpretant la llei a la seva manera. En canvi, això contrastava amb la docilitat amb què es comportava davant les autoritats centrals i les altes jerarquies dels exèrcits i de l'Església. Actitud comprensible, i fins i tot coherent, ja que l'Exèrcit representava el poder últim en potència, i de l'Església en rebia lleial col·laboració, a canvi de privilegis, ja que "la Iglesia católica estuvo siempre en política y en España de manera muy especial protegida".²⁷² Al llarg de la seva actuació, serà el blanc de les iras, de les intrigues, de les enveges i de les adulacions.

10.4 Nomenament i separació del càrrec

El nomenament i separació dels governadors civils es feia per decret des de la Prefectura de l'Estat, amb la proposta prèvia del ministre de Governació i la deliberació del consell de ministres. Per ser nomenat es requeria ser espanyol, major de vint-i-cinc anys i, si podia ser, tenir un títol acadèmic.

Seguint en part aquest criteri, acabada la Guerra Civil, el nomenament de governador podia recaure tant en civils com en militars. No cal dir que en aquestes persones havien de concórrer circumstàncies d'adhesió política, acreditades amb certa freqüència i a través de l'exercici de funcions amb els òrgans dependents de la Secretaría General del Movimiento o de la Organización Sindical.

Els governadors procedents del cos militar, en general, van ser més respectuosos amb les normes legals que els governadors juristes.²⁷³

272. AA.VV. *El gobernador civil en la política y en la administración de la España contemporánea*, Madrid: Ministerio del Interior, 1997, pàg. 344.

273. AA.VV. *El gobernador civil...*, pàg. 344-346.

El nomenament de governador civil va constituir, per a alguns servidors del règim, el principi de l'activitat política, i més d'una ocasió va servir de trampolí per aconseguir llocs rellevants en el Govern de l'Estat.

Els errors polítics comesos en la seva gestió foren sempre jutjats de manera suau pels òrgans centrals del Ministeri de Governació o de la Secretaría General del Movimiento, principalment en els primers anys de l'acabament de la Guerra Civil.

El cessament solia obeir a petició pròpia o a altres motius. En aquest cas entraven en joc opinions provinents d'altres instàncies, la qual cosa donava lloc al fet que molts governadors civils romanguessin poc temps en els seus càrrecs, sense haver conegut pràcticament ni la província ni la gent. Es complia l'observació que feia el duc d'Alba quan deia que "hay dos caminos para gobernar cómodamente a los españoles, uno es conocerlos muy bien...; otro, no conocerlos y seguir adelante".²⁷⁴

En el cas de la província de Tarragona, a excepció de Francisco Labadie Otermín, la resta de governadors civils van exercir poc temps. No coneixem si llur cessament va ser a petició pròpia o per la pèrdua de confiança del Govern.

10.5 Drets i prerrogatives

Al referir-se a aquests conceptes s'ha de tenir present el que era considerat un dret i el que era una prerrogativa.

Els drets podien ser personals i inherents a la naturalesa del càrrec. Entre aquests hi entrava el temps que prestava al servei, el manteniment en l'escalafó de procedència i la reserva del lloc que tingués en el moment del seu nomenament. Respecte al sou i a les despeses de representació, aquests eren equiparats als directors generals dels ministeris, a excepció dels de Madrid i Barcelona, que tenien categoria de subsecretari.

Les prerrogatives de caràcter honorífic eren variades i també emblemàtiques, tractament d'excel·lència, ús d'uniforme i insígnies, honors militars equiparats als de governador militar i presidència en les recepcions públiques i de tots els actes que es realitzaven a la província.

El lloc preeminent que va tenir el governador i les consideracions socials de les quals va ser objecte en els actes públics van ser un testimoni constant al llarg del temps. La seva persona va ser sol·licitada en actes socials en general: inauguracions, actes culturals, religiosos, esportius o exposicions.

Encara que moltes vegades li era impossible assistir a tot arreu, la seva activitat era intensa, poques vegades delegava a ser representat. La seva presència era signe d'amistat i connivència amb l'alcalde de la població a visitar. En moltes ocasions la seva presència no guardava cap relació amb l'administració municipal, solament obeïa a establir relacions de conveniència per donar suport a l'alcalde o per afalagar-lo.²⁷⁵

274. AA.VV. *El gobernador civil...*, pàg. 348.

275. AA.VV. *El gobernador civil...*, pàg. 350.

10.6 Jefe Provincial del Movimiento

En els estatuts de FET-JONS del 4 d'agost de 1937, ratificats el 31 de juliol de 1939, es va establir que "el Caudillo designará una Jefatura Provincial para cada provincia, encomendada a un solo militante". Es va fer coincidir el càrrec de governador i Jefe Provincial del Movimiento en una mateixa persona perquè estés en contacte directe amb els problemes i aspiracions de la província, i perquè complementaria i perfeccionaria el caràcter i atribucions del governador com a representant del Govern.

La condició de cap provincial del règim no va influir en la població; el que veritablement va influir va ser la de governador, atès que el poble no tenia cap vinculació amb el règim com a partit. Herrero Tejedor puntualitzava que "el Movimiento no debía considerarse como un grupo de monopolio político, como un régimen de partido único, sino como un antipartido, que no era ni un partido ni un sustituto de los partidos, aunque disponía de unos afiliados, pero lo que diferenciaba a éstos de los afiliados a un partido era que no participaban en la política a través de su afiliación".²⁷⁶

Contràriament, però, la situació era molt rendible per al governador, que com a cap provincial es podia servir de l'aparell burocràtic per assessorar-se i imposar a la circumscripció provincial les directrius i les consignes que rebia de la Secretaria General de Madrid.

Com diu Utrera Molina, quan descriu l'intent de modernitzar el règim als finals dels anys seixanta, era com una missió impossible i com el drama d'una il·lusió derrotada.²⁷⁷

El seu nomenament es feia per decret des de la Jefatura del Estado, ratificat pel ministre secretari general, persona que intervenia en bona part en la seva designació.

10.7 Gobernadores civiles a la província de Tarragona en el temps de l'estraperlo

Al llarg dels anys de l'estraperlo passaren per la província els següents governadors civils:²⁷⁸

<i>Nom i cognoms</i>	<i>Nomenament</i>	<i>Professió</i>
Antonio Iturmendi Bañales	5-1-1939	advocat de l'Estat *
Mateo Torres Bestard	1-3-1939	advocat
Ángel B. Sanz Nougués	30-12-1939	enginyer
Juan Selva Margelina	18-10-1941	militar
José Ximénez de Sandoval Riestra	18-10-1943	militar
Francisco Labadie Otermín	10-3-1944	advocat **
José Pagès Costart	16-10-1950	notari
José González-Sama García	9-10-1951	advocat

276. HERRERO TEJEDOR, Fernando. *La figura del gobernador civil y jefe provincial del Movimiento*. Madrid: Nuevo Horizonte, 1962, pàg. 30 i ss.

277. UTRERA MOLINA, J. *Sin cambiar...*

* A. Iturmendi fou el governador que menys temps ocupà el càrrec a Tarragona; després passà a governador de Saragossa. Era una persona molt influent en Franco; a ell se li deu la davallada d'afusellaments a partir de l'any 1940-1941. L'any 1942 fou nomenat secretari de Governació; el 1951 ministre de Justícia i el 1965 president de les Corts. En el seu mandat es començà a patir els efectes de l'estraperlo.²⁷⁹

** F. Labadie fou qui ocupà el càrrec durant més temps i qui realitzà una activitat política més intensa. De tracte liberal, permeté certes manifestacions populars de catalanitat i, fins i tot, va intentar un acostament a vells militants cenetistes.²⁸⁰

10.8 Comunicació amb el poble

Si el seu poder era omnímode, en part era degut al fet que el rebia del Govern de Madrid. Com que era el responsable davant les autoritats estatals, la sèrie de col·laboradors que treballaven al seu voltant, el posaven al dia dels esdeveniments de la província.

L'allau d'informació que rebia dels alcaldes es verificava a través d'unes circulars que periòdicament els assabentaven de la situació provincial, on rebien normes i consignes de la tasca que havien de portar a terme.

Aquestes circulars estaven encapçalades en temps de Labadie, per Falange Española Tradicionalista y de las JONS - Jefatura Provincial; finalitzaven amb la típica expressió d'aquella època: "Por Dios, España y su Revolución Nacional-Sindicalista."

Per premiar la labor local, el governador civil anterior, Ximénez de Sandoval, va instituir provincialment l'anomenat *Cuadro de Honor*, on els delegats locals que s'havien esforçat en la seva feina apareixien en aquesta distinció com exemple per a la resta. A principis de 1946 en aquest quadre hi era el delegat local de Rocafort de Queralt, Miquel Farré Vidal.²⁸¹

No solament anaven al quadre d'honor els alcaldes, també hi podien anar les delegacions locals de les JONS. Aquest és el cas de la delegació de l'Espluga de Francolí en atenció al bon funcionament dels seus serveis i pels brillants actes celebrats al poble amb motiu de l'Aniversari de la Liberación.²⁸²

L'alcalde era la persona nomenada pel governador i difícilment podia refusar el càrrec. La seva missió era fer complir les lleis i disposicions governatives en l'àmbit local.

El nomenament no era per a un temps determinat, sinó per al que li semblava a l'autoritat provincial que havia de plegar; per tant, quan era el moment de renovar-los

278. DUCH, Montserrat. "El s. XX a Tarragona". *Diario Español de Tarragona*, 1995.

279. TUÑÓN DE LARA, Manuel. *España...*

280. OLIVÉ SERRET, Enric; PIQUÉ PADRÓ, Jordi; RICOMÀ VENDRELL, F. Xavier. *La imatge i el temps*. Tarragona: Ajuntament de Tarragona, 1990.

281. AHT. FH, any 1946.

282. AHT. FH, any 1951.

es procurava que els successors fossin addictes al règim i que no presentessin dificultats. El 1948 es va nomenar el de Conesa, Santiago Mundi, i el de Passanant, Joan Martí Morera;²⁸³ el 1949 el de Forès, Ramon Pons Tarragó; el de Pira, Ramon Capdevila Graells, i el de Vallfogona de Riucorb, Rafael Suares Bosch.²⁸⁴

En aquests anys, la majoria de governadors civils visitaren els pobles de la Conca i foren sempre rebuts afectuosament. La visita sempre coincidia amb unes dates assenyalades, fins al punt d'expressar-ho públicament: "Es consolador el entusiasmo y cariño con que he sido recibido tanto por parte del vecindario en general como por las Autoridades."²⁸⁵ Així, el 20 de gener de 1951, el governador civil, Josep Pagès Costart, assisteix a la inauguració del grup escolar de Montblanc Arce Ochotorena.

De la mateixa manera que ensabonava també actuava amb mà de ferro. Si no que ho preguntin a l'alcalde de la vila de Montblanc, Jaume Viñas Buyó, quan anys abans va ser cessat de forma fulminant i el va succeir provisionalment Antoni París Riba (13-8-1943 a 31-8-1943), i a continuació, el capità retirat de la guàrdia civil, amb residència a Tarragona, Gregori Arbizu Elcarte, "a fin de normalizar la marcha administrativa de este municipio". El 2 de novembre del 1943, quan ja havia posat l'ajuntament en ordre, el torna a cessar "considerando la misión que se le confió por ese Gobierno Civil el pasado agosto para la normalización de ese régimen Municipal [...] se ha cumplido".²⁸⁶ El va succeir, altra vegada en funcions provisionals, Antoni París Riba (2-11-1943 a 27-12-1943), i el 27 de desembre del mateix any pren possessió Josep Maria Abelló Barrios, que continuà fins al 27 de juliol del 1955.

Alguns alcaldes, junt amb els secretaris, com és el cas de Solivella, van ser multats amb 100 ptes. per no enviar els fulls resum del blat del mes de juliol de l'any 1939.²⁸⁷

El tracte, segons amb quin sector de la població, es feia difícil, principalment amb els pagesos, que sempre recelaven perquè eren els "rucs de càrrega" quan faltaven aliments i que havien de suportar els famosos contingents. Com que la desconfiança era notòria, més d'una vegada van haver de posar els alcaldes en prevenció d'avís per no passar a mal majors. La circular del 4 d'agost de 1944 sobre la declaració del cens d'oliveres convida que els pagesos declarin el nombre d'arbres que posseeixen, perquè "la ocultación podría resultar funesta para los mismos, no ya por las sanciones a que estarían expuestos de falsear unos datos necesarios para una función de interés general, sino porque, al parecer una situación deficitaria de producción podrían ordenarse con la mayor buena fe, importaciones de aceite y otras grasas..."; continua dient: "Por todo ello apelo al buen sentido y espíritu patriótico de los agricultores para que cooperen con la mayor buena fe..." Acaba com era habitual: "No creo tener que

283. AHT, FH, any 1948.

284. AHT, FH, any 1948.

285. AHT, FH, any 1945.

286. ACHO, FMM, Llibre d'Actes, 1943 (rg. 17, 5).

287. ACHO, FMSO, Correspondència, 1939 (rg. 2610, 5).

acudir a la aplicación de sanciones, pero conviene que no olviden aquellos que por desgracia hayan falseado la realidad, serán sancionados con todo rigor.”

La seva autoritat també s'estenia als nomenaments dels consells locals en els quals havien d'estar representats “los elementos activos de la vida local”; en aquest sentit, puntualitzava: “A los que por desgana o falta de entusiasmo no son constantes en su asistencia a las reuniones [se'n feia una d'obligatòria al mes i el tercer dissabte], debéis advertirles de su obligación, y a las tres faltas consecutivas proponerme su cese y sustitución por otro camarada que posea las necesarias cualidades para colaborar en esta tarea.”

Durant l'any 1947, es van renovar els de Vallfogona de Riucorb, Santa Coloma de Queralt, l'Espluga de Francolí, Pira, Vimbodí, Passanant, Montblanc, Conesa i Solivella.²⁸⁸

10.9 Inflexible amb la llengua

La dictadura franquista, que no va permetre en principi cap altre idioma que no fos el castellà —els mateixos governadors eren generalment de fora de Catalunya—, va procurar en tot moment esborrar el català de soca-rel. Les notícies que rebia el dictador quan s'usava una altra llengua que no fos la castellana el posaven neguitós.

Si tenim present que els capellans de la Conca feien les homilies en català, a causa dels lligams Església-Estat que havien contret, era molt difícil sancionar el clergat per aquesta infracció. Amb tot, no es cansava de repetir als capellans, per mitjà dels alcaldes, que fessin les homilies en castellà. L'any 1939 ho comunica a l'alcalde de Solivella, al de Conesa i a altres.²⁸⁹ La seva obsessió anticatalanista era coneguda, com també la fòbia a les activitats de certs sectors catòlics.

Va ser en aquesta qüestió que els capellans de la Conca no van acatar la seva autoritat, a pesar que els bisbes que va tenir la diòcesi eren castellans. Tot i que en aquest aspecte el règim al final va ser tolerant, no passà el mateix amb els mestres, amb qui els inspectors van ser inflexibles. L'inspector capellà Andreu Castillón en va ser una prova.

Anys més tard, l'abril de 1950, s'autoritza la publicació d'un butlletí a Montblanc, en castellà, amb el títol *Montblanch - Boletín de Cultura e Información Local*, naturalment amb permís del governador civil Labadie.²⁹⁰ Alhora, però, el mateix governador els recorda que el *Diario Español* es l'òrgan provincial i que mereix tota l'atenció i l'ajut necessari.²⁹¹

288. ACO. FMP, Correspondència, 1947 (rg. PII-9).

289. ACO. FMSO, Correspondència, 1939 (rg. 2610, 5).

290. ACO. FMM, *Butlletí Montblanc*, núm. 1-33, any 1950-1951.

291. ACO. FMLL, Correspondència, 1949 (rg. LL-16).

10.10 La por de l'exterior

No sé fins a quin punt els governadors civils sentien i creien el que comunicaven als alcaldes, ja que algunes circulars que enviaven, consultades fredament, conviden a la reflexió. Qualsevol discrepància diferent de la ideologia que proposaven era interpretada de forma extrema. Observem-ne un exemple.

Quan l'any 1945 circulava el rumor d'una altra forma de govern, amb l'aparició d'algunes persones incontrolades —maquis— per la província i en algunes vessants de la Conca, el governador civil emet una circular donant a entendre que no hi ha cap altra forma de govern possible que l'actual i, per damunt de tot, Franco és la persona que tot ho fa bé:²⁹²

Todos nuestros enemigos han desencadenado una campaña de bulos y hojas clandestinas para turbar la paz de nuestra conciencia y sembrar el desasosiego y la duda. La hoja clandestina es una arma eficaz pues la gente tan ingenua y hambrienta de sensacionalismo las acoge con avidez para después chismorrear y con suficiencia interpretar lo que ha leído a su manera. Las últimas lanzadas son de todos los matices y de los más distintos tonos. Desde el más extremista para la izquierda hasta el más extremista reaccionario. Todos intentan minar la unidad de España y la fortaleza de Franco. ¡Parece mentira que unos y otros estén tan ciegos! ¿Qué esperan? ¿Qué es lo que quieren? Franco está prestando a España un gran servicio, por eso quienes intentan mermar su Suprema Jefatura es que son unos inconscientes o unos locos, porque si él cayera, España sería testigo de la más feroz lucha fratricida que conociera nuestra Historia, porque el odio y las pasiones están al vivo y nadie ni nada se respetaría. Da lástima tantos miserables metidos a conspiradores porque ellos han de ser las primeras víctimas, unos y otros, con su obra infernal. Para vosotros que sólo os sirva de consigna, las que recibís de vuestro Jefe Provincial porque él interpreta la verdad que Franco proclamó a pleno pulmón sin necesidad de clandestinidades que sólo sirven para amparar a los cobardes. Por Dios, España y su Revolución Nacional-Sindicalista. Tarragona 8 de junio de 1945. El Jefe Provincial del Movimiento. F. Labadie Otermín.

En les eleccions del referèndum a la Ley de Sucesión que es portà a terme el 6 de juliol de 1947, el governador informa als alcaldes de les normes a seguir, i entre aquestes destaca la següent: "Que si por ser Domingo, tienen intención de ir a la playa o al «Mas» o bien a pasar el día en la montaña, que lo verifiquen después de emitir el voto, en evitación de ser sancionados... Es muy conveniente que se dé la consigna: «Todo por Franco, tras el caos». Que se haga el máximo de propaganda a favor del voto por Franco."²⁹³

Una conseqüència d'aquesta por va ser la imposició de submissió a la seva persona en tota la província, com remarca la circular núm. 71 del 9 de maig de 1945, quan explicita de forma afirmativa: "En todo momento obedeceréis ciegamente mis órdenes

292. ACO. FMP, Correspondència, 1945 (rg. Pil-8).

293. ACO. FMSO, Correspondència, 1947 (rg. 2619, 3).

y ninguna más que lo que yo os mande. Hoy más que nunca es preciso esta disciplina férrea y una confianza ilimitada en quien es vuestro Jefe que a su vez siempre obedecerá al Caudillo de España."²⁹⁴

10.11 Actualització dels càrrecs oficials a la Conca

Per saber de quines persones es podia confiar, l'any 1943 posa al dia els càrrecs oficials als diversos pobles de la comarca. Aquests càrrecs eren l'alcalde, el delegat local de FET-JONS i el delegat de Sindicats. Als pobles petits l'alcalde assumia també el càrrec de delegat de FET-JONS.

El perfil humà d'aquestes persones es pot resumir de la següent manera:

- addictes al règim, que combregaven amb els seus principis (encara que potser no els entenien);
- els que es deixaven portar per un afany de servei, barrejat de protagonisme, i
- d'idees polítiques molt superficials.

ACTUALITZACIÓ DELS CÀRRECS²⁹⁵

<i>Barberà de la Conca</i>	Alcalde: Josep Vallvé Fabregat Delegat local i sindical: Josep Calbet Fabregat
<i>Blancafort</i>	Alcalde i delegat local: Josep Briansó Anglès Delegat sindical: Pau Fort Monné
<i>Conesa</i>	Alcalde: Ramon Farré Moncusí Delegat local i sindical: Josep Martí Pellicer
<i>L'Espluga de Francolí</i>	Alcalde: Pau Carreras Montserrat Delegat local: Joan Altarriba Piñol
<i>Forès</i>	Acalde: Marià Llorach Farré Delegat local: Pere Llorach Moix Delegat sindical: Ramon Puig Pallàs
<i>Llorac</i>	Alcalde: Josep Martí Cunillera Delegat local: Josep Guim Castro Delegat sindical: Enric Ferrera Blavi
<i>Montblanc</i>	Alcalde: Antoni París Riba (provisional) Delegat local: Josep Maria Abelló Barrios Delegat sindical: Xavier Pedrol Sabaté

294. ACO. FMM, Circular, 1945 (rg. 954).

295. ACO. FMM, Correspondència, 1943 (rg. 943).

<i>Montbrió de la Marca</i>	Alcalde: Josep Contijoch Aymerich Delegat local: Alexandre Vila Solé Delegat sindical: Llorenç Amill Tudó
<i>Passanant</i>	Alcalde: Emili Amenós Farré Delegat local: Josep Roca Llobet Delegat sindical: Francesc Amenós Amenós
<i>Les Piles de Gaià</i>	Alcalde: Jaume Sendra Inglès Delegat local: Salvador Malet Boira Delegat sindical: Josep Sans Marqués
<i>Pira</i>	Alcalde: Josep Civit Targa Delegat local: Martí Vallverdú Amorós Delegat sindical: Ricard Poblet Poblet
<i>Rocafort de Queralt</i>	Alcalde: Josep Parés Busquets Delegat local: Roc Ninot Querol Delegat sindical: Ramon Castellà Castellà
<i>Santa Coloma de Queralt</i>	Alcalde: Josep Carreras Pons Delegat local i sindical: Josep Martorell Bori
<i>Santa Perpètua de Gaià</i>	Alcalde: Josep Farré Llorach Delegat local i sindical: Magí Mateu Ulledas
<i>Sarral</i>	Alcalde: Antoni Bonet Bonet Delegat local i sindical: Emili Mateu Mateu
<i>Savallà del Comtat</i>	Alcalde: Lluís Poblet Altimís Delegat local: Agapit Riera Bernat Delegat sindical: Pau Solé Vilà
<i>Senan</i>	Alcalde i delegat local: Pere Escalé Miró
<i>Solivella</i>	Alcalde: Magí Travé Mateu Delegat local: Antoni Espinach Garcia Delegat sindical: Josep Eduard Palomar
<i>Vallclara</i>	Alcalde: Josep Vellet Camps Delegat local: Ramon Nadal Serra Delegat sindical: Josep Roig Alentorn
<i>Vallfogona de Riucorb</i>	Alcalde i delegat local: Josep Corbella Guiu
<i>Vilanova de Prades</i>	Alcalde: Salvador Miró Doménech Delegat local i sindical: Joan Espasa Llaveria

Vilaverd

Alcalde: Lluc Travieso Incògnito
 Delegat local: Sebastià Aguadé Comas
 Delegat sindical: Llorenç Sans Cartaña

Vimbodí

Alcalde i delegat local: Jaume Miquel Huguet
 Delegat sindical: Josep Pàmies Constantí

La influència que aquestes persones van tenir sobre els seus veïns va comportar enfortir les institucions provincials quan més fort era l'estraperlo i potser quan la gent mirava cap a un altre costat. La labor que portaven a terme aquestes persones feia possible poder saber amb qui comptava l'autoritat provincial; per aquest motiu, la influència que van exercir sobre la població fou notable.

10.12 Concessió d'ajuts

Si en el camp polític el seu poder era omnipresent, en el camp cultural no es quedava enrere. Així, doncs, mitjançant el seu vistiplau, atorgava els ajuts (beques) Alejandro Salazar per als estudiants mancats de recursos econòmics, i no cal dir, per a les seves famílies addictes a la doctrina establerta.

Per tenir dret a aquests ajuts, l'interessat havia de fer una petició dirigida al cap provincial del Movimiento, especificant per a quines finalitats el demanava, si era per a matrícula, llibres o pensió.

Aquestes sol·licituds eren controlades pel Frente de Juventudes i per la Sección Femenina. Es van començar a concedir a partir dels cursos següents:

<i>Ajuts</i>	<i>Pessetes</i>	<i>Totals</i>
1944-1945	53	140.000
1945-1946	94	205.500
1946-1947	226	332.000
1947-1948	251	330.000
1948-1949	257	332.000

En el curs 1947-1948 formaven la comissió per a la concessió dels ajuts les persones següents:

Cap provincial del Movimiento: Francisco Labadie Otermín
 Vocals: Carme Dalmau Niubó
 Francesc Aromir Torrellas
 Antoni Arnal Verderol
 Enric Brull Figueras
 Tomàs Arbeloa Garcia
 Salvador Gabriel Centellas
 Ignasi J. Bach Cuchillo
 Secretari: Joan Hugas Francesch

Van obtenir beca les següents persones de la comarca:

<i>Població</i>	<i>Persona</i>
Belltall	Dolors Panadés Menasanch
L'Espluga de Francolí	Josep Maria Espasa Civit
	Montserrat Garrell Rosell
	Dolors Masip Ferré
	Nuri Palau Sicart
Montblanc	Manuel Delgado de Torres
Sarraf	Francesca Martínez Saveria
Vallfogona de Riucorb	Joan Pons Duch

L'import total d'aquests ajuts va ser de 188.500 ptes. per als nois, i de 112.000 ptes. per a les noies.²⁹⁶

Altres ajuts es van estendre al camp de la beneficència i de l'Auxili Social.

296. ACO. FMM, Correspondència, any 1948.

11. LES RUTES DE L'ESTRAPERLO

11.1 Antecedents

Quan una societat es mou en els límits de l'estricta supervivència, el treball no és suficient per aconseguir l'estalvi i la capitalització. Per tant, no és estrany que aquest tipus de societat es basi en un sistema dual de classes, en què mentre uns viuen sense esforçar-se, els altres treballen fins a l'esgotament, a vegades sense millorar gens la seva situació.²⁹⁷

Si s'aplica a l'estraperlo, aquest va ser un recurs inveterat, on el general incompliment de les normes establertes per la classe privilegiada i addicta a la doctrina del nou Estat va topar amb la resta de població, que tenia la sensació que les normes no s'havien fet per seguir-les els "poderosos".

Amb la rigidesa de les lleis establertes, que limitaven la llibertat econòmica per als qui no podien accedir a càrrecs de confiança, era lògic que la gent arriqués al màxim la supervivència i recorregués carregada de gèneres els viaranys de la comarca a despit del que pogués passar. L'enginy per burlar la vigilància dels cossos de seguretat i les diferents activitats dels guàrdies per deixar transitar el gènere segons qui conduís el carro o el camió són dignes de remarcar.

11.2 Vies de comunicació

L'estructura viària de la Conca de Barberà, a excepció de l'autopista i alguna carretera de poca importància, disposava en els anys quaranta de les mateixes comunicacions que hi ha actualment.

No parlem de l'estat de conservació en què es trobaven les carreteres i els camins; era molt difícil transitar-hi.

²⁹⁷ MIGUEL, Amado de, *La vida cotidiana de los españoles del siglo XX*. Barcelona: Planeta, 2001, pàg. 12.

Els mitjans de transport que s'empraven per transitar eren el tren, el camió, el cotxe, el carro, la bicicleta i, fins i tot, s'anava a peu.

La Guàrdia Civil havia de fer complir les normes que tenia assenyalades i carregava el decomís, la majoria de vegades, als no residents a la comarca i als petits estraperlistes locals, quan era capaç d'enxampar-los. En canvi, els grossos eren protegits per la mateixa autoritat, que, a canvi de complimentar-la, la gran majoria de vegades circulaven a plena llum del dia.

Després d'entrevistar a diverses persones que feren estraperlo, fent arribar a la comarca i fora d'aquesta tota classe de productes, es poden establir unes rutes aproximades que seguien, ja sigui des d'aquell pagès que amagava dins del carro carregat de palla tot el que podia, fins a aquells altres que a peu per camins i amb el perill al cos, traficaven el gènere sense la guia corresponent.

Tots els comerciants es coneixien, i la Guàrdia Civil els coneixia a ells. Amb la llibertat que tenien i la vista grossa que feien aquests darrers, portaven les mercaderies a Valls, Reus, Tarragona, Barcelona... sense gaires dificultats. No cal dir que aquesta influència s'havia de recompensar en metàl·lic o bé en espècie.

Els camions eren tots de segona mà: Saurer, Ford, Chevrolet, GMG, Delahage (amb gasogen), Krupp, Scat, Buick, Dodge...; la qual cosa, juntament amb el mal estat de les carreteres, no els permetia fer gaires filigranes amb la velocitat.²⁹⁸ Però evitaven els diversos controls, i després de mostrar la documentació, continuaven fins al lloc de destinació.

Amb tot, de tant en tant, les forces d'ordre havien d'efectuar alguna confiscació per justificar-se davant dels seus superiors. Aquest és el cas que afectà Emili Nogués Bellet, de Montblanc, al qual, a les Borges Blanques, li van intervenir la furgoneta B-49.144 per transportar productes sense el corresponent permís el 10 de juliol de 1948;²⁹⁹ o Miquel Arbós Sanahuja, també de Montblanc, a qui el 27 de setembre del mateix any, la Guàrdia Civil de Vinaixa (Garrigues) decomissà el camió T-4.465 amb 3.000 kg de farina de blat (30 saques),³⁰⁰ després de passar diverses vegades tant l'un com l'altre per aquells indrets.

11.3 Els comerciants

De comerciants, a cada poble n'hi havia, i tothom els coneixia. Eren els que "tallaven el bacallà" i sovint eren envejats per la simplicitat amb què transportaven les mercaderies a qualsevol hora del dia.

Alguns eren coneguts pel cognom i altres pel renom. Heus-ne ací uns quants:

298. ACMO. FMM, Patentes Nacionales. Circulación de vehículos (rg. 730).

299. ACMO. FMM, Correspondència, 1948 (rg. 961).

300. ACMO. FMM, Correspondència, 1948 (rg. 961).

<i>Localitat</i>	<i>Renom o cognom</i>
Barberà de la Conca	<i>El Socu</i>
Belltall	<i>El Maginet, els Llargs</i>
Blancafort	<i>El Galliner</i>
Conesa	<i>El Masip, el Castell, el Xarell</i>
L'Espluga de Francolí	<i>El Cunillera, el Torrents</i>
Forès	<i>El Parellada</i>
La Guàrdia dels Prats	<i>L'Armengol</i>
Lilla	<i>L'Eduard</i>
Passanant	<i>El Marina</i>
Les Piles de Gaià	<i>El Cadens</i>
Rocafort de Queralt	<i>El Pep del Noi</i>
Santa Coloma de Queralt	<i>El Groc, el Coix Valent, el Creuer</i>
Sarral	<i>El Mateu, el Ventureta, el Xurri</i>
Solivella	<i>L'Albert del Terrible</i>

Al ser limítrofa la Conca amb altres comarques, alguns comerciants de fora també s'hi movien:

De l'Alt Camp:	Bràfim	<i>L'Artemi</i>
	Valls	<i>El Batet</i>
De l'Urgell:	Belianes	<i>El Massot</i>
	Guimerà	<i>El Sesplugues, el Ponet</i>
	Maldà	<i>El Noi</i>
	Omells de Na Gaia	<i>L'Amorós</i>
	Rocallaura	<i>El Margarido</i>
	Vallbona de les Monges	<i>El Xerrameco</i>
De les Garrigues:	L'Espluga Calba	<i>El Balsells</i>
	Vilosell	<i>El Delfi</i>

11.4 Les rutes de la Conca

11.4.1 EL TREN

El tren era un dels mitjans més importants; concretament, la línia que anava des de Lleida i Picamoixons fins a Reus, Tarragona o Barcelona.

Per aquesta ruta circulaven grans quantitats de pa i oli, procedents de la comarca de les Garrigues i de l'Aragó. Amb el gènere amagat sota els seients, era un drama veure passar la Guàrdia Civil a mirar els vagons de viatgers (pujava una parella a cada tren). Aquells petits "comerciants" a l'arribar prop de Reus, Tarragona... on el tren

minorava la velocitat, amb increïble rapidesa descarregaven els queviures per la finestra, la majoria de vegades, abans d'arribar a l'estació corresponent. A terra els enllaços els recollien. La passivitat de l'autoritat era determinant en la majoria dels casos.

Altres ho portaven en el compartiment de la màquina de vapor (en el dipòsit de carbó), que, en combinació amb el maquinista, omplien de farina, patates, blat, oli...

Es constata la circulació d'aliments, quan el 6 de juliol de 1948, a l'estació de Montblanc, es decomissen 122 kg de pa blanc, els quals es porten a l'Ajuntament i es venen a 3 ptes./kg (se'n queda 10 kg la Guàrdia Civil).³⁰¹

11.4.2 EL BLAT I LA FARINA

La part nord de la Conca, l'anomenada Baixa Segarra, era el lloc on arribaven grans quantitats de blat des del port de Tarragona, procedent de l'Argentina, Canadà, Austràlia... i dels pagesos dels pobles de l'entorn. Aquest blat, transformat en farina, era portat per la carretera de la Llacuna fins a Sant Sadurn d'Anoia. Des d'allí, la farina era repartida a Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú, Sitges... i arribava fins a Barcelona.

11.4.3 EL PA

Si el pa de racionament era quasi indigest, de pa blanc no en va faltar. Aquest s'anava a comprar dins de la comarca i a fora, els Omells de Na Gaia, Rocallaura, Vallbona de les Monges, en són una mostra. Alguns a peu per les dreceres, altres en bicicleta... el portaven a Montblanc, Reus i Valls. Des de Blancafort, Senan, Pira, Sarra, Solivella..., en combinació amb els forners o sense ells, el portaven per vendre'l fins a Barcelona.

A vegades anaven als pobles esmentats a canviar farina de blat per pa (per 10 kg de farina en donaven 12 kg de pa). S'ha de tenir present que els primers anys (1939-1940) el jornal era entre 6 i 8 ptes. i 1 kg de pa blanc costava unes 20 ptes.

11.4.4 L'OLI

L'oli es portava de les comarques de les Garrigues (Vinaixa, l'Albi, Cervià...) i l'Urgell (Omells de Na Gaia, Vallbona de les Monges, Llorenç de Vallbona, Guimerà, Rocafort de Nalec, Ciutadilla...).

Els llocs de destinació eren Reus, Valls, Tarragona, Barcelona i les diverses cooperatives del Camp de Tarragona.

A tall de curiositat, cal esmentar l'oli que anava a parar a Barberà de la Conca, allí es posava en ampelles de xampany marca Codorniu i arribava fins a Barcelona amb tota tranquil·litat.

301. ACO. FMM, Correspondència, 1948 (rg. 962).

Un altre cas era el que circulava des de Montblanc i l'Espluga de Francolí destinat a comerciants i cooperatives de la província, amb la guia corresponent. Els comerciants n'havien aconseguit en blanc junt amb el segell de cautxú corresponent que autoritzava la circulació. Aquest favor es pagava a certes persones residents a Tarragona.

Aquests mateixos comerciants, a l'acabament de la Segona Guerra Mundial, enviaven oli i altres aliments a França, via Barcelona. Es confirma l'existència d'aquesta mercaderia quan, el 27 de juliol de 1941, se li decomissen a Úrsula Domingo Baliu, de Montblanc, 12 l d'oli a la província de Lleida.³⁰² El 10 de novembre del mateix any, l'Ajuntament de Montblanc rep de la Guàrdia Civil 23 kg d'oli requisats a Alfred Martos Fernández, de Gavà, i 20 kg també del mateix gènere de Joaquim Trigueros Hernández, de Viladecans.³⁰³

El 18 d'agost de 1946, es troben abandonats a l'estació del ferrocarril de Montblanc, que anava de Lleida a Reus, 80 kg de segó, 16 kg d'oli, 9 kg de farina de blat i 7 kg de farina de morenc.³⁰⁴

Els comerciants d'oli van deixar un record a l'Espluga de Francolí, ajudant monetàriament a la construcció de la font que hi havia al passeig Canyelles, i que més tard (any 1955) reformà la Diputació de Tarragona.

11.4.5 EL TABAC

El tabac era un gènere racionat, no tothom podia fumar el que volia; si es tractava de tabac ros, encara era més buscat. Es desembarcava entre Salou i Cambrils i arribava fins a Vimbodí. En aquesta època funcionava en aquesta població la fàbrica Davsa, que extreia dissolvent de la clofolla d'ametlla; els residus servien de combustible per als vehicles que funcionaven amb gasogen. Dins els sarrions plens d'aquests residus, s'hi posava el tabac, que era portat fins a Barcelona.

D'altra banda, expliquen barbaritats que es portaven a terme per poder aconseguir tabac negre (s'elaborava a Tarragona), fins al punt de canviar una saca de farina per un paquet (pastilla) d'1 kg de tabac.

11.4.6 EL CAFÈ

El cafè natural anava buscat. El seu preu era inaccessible per la majoria de butxaques. Aquest procedia de Guinea (via Portugal) i es desembarcava a les costes del Cantàbric. El preu era temptador, a Portugal es venia a 2,50 escuts el kg (1 escut equivalia a unes 0,50 ptes.) i el procedent de la Guinea espanyola, es pagava entre 8 i 10 ptes./kg. No cal dir que tothom preferia el portuguès.

302. ACO. FMM, Correspondència, 1941 (rg. 941).

303. ACO. FMM, Correspondència, 1941 (rg. 948).

304. ACO. FMM, Correspondència, 1946 (rg. 959).

El transport de cafè cru, des d'on es desembarcava fins a Montblanc, es realitzava dins de caixes de peix en mal estat. Al arribar a Montblanc, s'estenia en un magatzem i es remenava cada dia perquè no es florís. El seu destí era Barcelona.

11.4.7 LES PATATES

A part del pa i l'oli, les patates eren un aliment de primera necessitat. Els pagesos moltes vegades es negaven a vendre-les al baix preu que es pagaven. L'autoritat provincial més d'una vegada va haver d'exigir als alcaldes de la Conca que procuressin que els agricultors els en proporcionessin, per poder abastar les ciutats de Reus i Tarragona. L'any 1945, els pagesos de les Piles foren obligats a vendre-les a 1,30 ptes./kg, quan d'estraperlo es venien a 2 ptes./kg.³⁰⁵

Com que mai en van faltar, per conductes no oficials, arribaven a l'Espluga de Francolí, procedents de la Rioja, des d'on, després de fer-ne una selecció, eren portades a Barcelona.

11.4.8 ALTRES

Si per la part sud de la Conca es realitzaven controls amb aprehensions de tant en tant, per la part nord es feia el mateix.

La Benemèrita de Sarraí decomissà a Rocafort de Queralt, l'1 de febrer de 1941, 50 kg d'ordi, 50 kg de civada i 25 kg de guixes; el 4 de març del mateix any, 95 kg d'ordi i 45 kg de guixes.³⁰⁶ La de Santa Coloma de Queralt, el 29 de gener del mateix any, prop de Llorac, fa el mateix amb 140 kg de guixes, 265 kg de civada, 127 kg de farina d'ordi i 327 kg d'ordi. Tot aquest decomís el diposita a l'Ajuntament, amb l'obligació de portar-lo al SNT de Santa Coloma de Queralt el dia 17 de març del mateix any.³⁰⁷

Anys més tard, el 10 de juny de 1944, la FPT de Lleida formula plets de càrrecs contra Lluís Guim Rosell, de Llorac, amb residència a Albió, per haver-li confiscat el camió L-3639 (G. M. C.) per transportar gènere sense guia. Es demanen informes polítics del transportista i se li valora el vehicle en 17.000 ptes.³⁰⁸

El que hem explicat fins ara només és una petita mostra del que va succeir pels diversos indrets de la comarca amb l'anuència de les forces d'ordre.

305. ACO, FMP, Correspondència, 1945 (rg. PII-8).

306. ACO, FMM, Correspondència, 1941 (rg. 947).

307. ACO, FMLL, Correspondència, 1941 (rg. LL-11).

308. ACO, FMLL, Correspondència, 1942-1945 (rg. LL-14).

12. SANCIONS DERIVADES DE L'INCOMPLIMENT LEGISLATIU

12.1 La por no va existir

El mercat negre no es va inventar a Espanya. És un fenomen que es dona en períodes d'escassetat i quan els governs porten un control sobre els preus. Aquest mercat sorgeix sempre després d'un conflicte bèl·lic.

La preocupació per suavitzar l'escassetat d'aliments ha fet, al llarg dels temps, que nombrosos governs intervinguin en el control dels preus per evitar un augment desmesurat o un acaparament exagerat. La compra o la venda de productes a preus no oficials provocà una alça de preus desmesurada i que només fossin a l'abast d'uns quants. Per tant, si es mercadejava amb productes fora de la llei, els estraperlistes, segons quins, en coneixien les conseqüències.

El racionament d'una sèrie de productes, l'escassetat d'uns altres i la fixació d'uns preus oficials no basats en els costos del mercat van provocar l'ocultació i un tràfic de tota mena que comportà la venda fraudulenta, a causa de la tolerància i la complicitat de moltes autoritats. Aquest tipus de mercat s'allargà més enllà del 1951 i foren diverses les formes de fer mercat negre, des d'aquell que acaparava productes (blat, oli...) fins a l'altre que establia empreses fantasma que només existien en el paper per beneficiar-se de les llicències d'importació/exportació o de crèdits oficials concedits per la banca.

12.2 La gestió de l'Administració i les possibles sancions

El 14 de gener de 1929 es va crear el Tribunal de Contraban i Defraudació, que depenia del Ministeri d'Hisenda. Per tal de no duplicar competències, es va establir el criteri que quan la defraudació s'emmarqués dins la Llei de taxes, fos la Fiscalia la que portés a terme les actuacions; en cas contrari, seria el Tribunal Administratiu d'Hisenda qui gestionaria les sancions corresponents.³⁰⁹

309. Aranzadi, *Contrabando y Defraudación*, núm. 484 (any 1944).

Encara que als grans comerciants poques vegades els foren intervingudes les mercaderies, gràcies a les seves influències, foren els pagesos indefensos i els comerciants petits els que hagueren de pagar-ne els plats trencats.

Aquestes sancions es referien a l'ocultació de béns o al contraban i defraudació de mercaderies.

Els tràmits que se seguiren per sancionar la infracció comesa amb l'expedient corresponent foren els següents:

<i>a.</i> Confiscació dels productes	Per la Guàrdia Civil o altres agents: inspectors d'alcohols, carrabiners, funcionaris de la Compañía Arrendataria de Tabacos (CATA).
<i>b.</i> Motius de la sanció	Per regla general, no era el mateix requisar cafè, tabac (aquest no es tornava), alcohol... que altres productes: oli, pa, blat...
<i>c.</i> Raons de l'inculpat	S'escoltava l'infractor amb els arguments que podia aportar en la seva defensa (sovint no assistia a la citació d'Hisenda).
<i>d.</i> Valoració del gènere	El valor sempre es feia a preus oficials. Si era tabac (monopoli), el valoraven els funcionaris de la CATA.
<i>e.</i> Import de la multa	Aquesta podia ser: doble, triple, quàdruple...; depenia del valor de la requisa.
<i>f.</i> Liquidació de la sanció	En cas negatiu, ja sabien el que els esperava; per cada 10 ptes. de multa, les dones purgaven un dia a la presó de les Oblates de Tarragona, i els homes un dia en un batalló de treballadors.

Malgrat que es podia interposar el recurs corresponent, poques persones deixaren de pagar la sanció imposada.

La liquidació de la sanció es desglossava de la forma següent:

- El Tresor Públic se'n quedava un terç.
- El 3% anava destinat a despeses d'oficina.
- El 12% es satisfia per l'impost d'utilitats.
- La resta, a repartir entre les persones encarregades de fer complir les ordres (inspector, Guàrdia Civil...). Aquest import en un principi es cobrà, més tard s'ingressà en el fons del cos respectiu.

El dia de la resolució de l'expedient se citava l'infractor per si volia assistir a l'acte. La no compareixença era normal. Se li comunicava la sanció i se li donaven uns dies per fer-la efectiva.³¹⁰

310. AHT. FH, 1939-1951.

A finals de 1951, l'extensió adquirida pel contraban, ocultació i defraudació, juntament amb l'audàcia amb què es practicava i la impunitat amb què en molts casos es realitzaven actes fraudulents que pertorbaven la normal acció fiscal, el legislador retocà la llei de 1929, ja que les mesures i accions repressives que s'havien implantat no donaren el resultat esperat.

Per aquest motiu, es creà el Tribunal Provincial de Contrabando y Defraudación, per jutjar i resoldre els recursos que poguessin cometre els infractors, tenint en compte les circumstàncies d'aquells moments.

– Com que la situació política començava a canviar, les sancions que es varen implantar foren: supressió de llibertat o substitució d'aquesta llibertat per una sanció econòmica que podia oscil·lar de 1.000 ptes. a més de 50.000 ptes.

– En cas que no es fes efectiva la sanció: un dia de presó subsidiària per cada 10 ptes. de multa, amb una durada màxima de privació de llibertat de 2 a 4 anys.

Si era un menor (fins a 16 anys), l'inculpat era lliurat al Tribunal Tutelar de Menors.³¹¹

12.3 Relació de persones expedientades

A continuació es presenta una relació de persones, a les quals el Tribunal Econòmic Administratiu els va obrir expedient, i la majoria de vegades amb la sanció corresponent. Les anomalies comeses per aquests denunciats foren insignificants comparades amb altres persones que a plena llum del dia transitaven amb tota impunitat el gènere que havia d'estar sota control i vigilància de l'autoritat i que, per circumstàncies alienes, circulava amb el vistiplau dels que havien de fer complir la llei. D'aquests últims, òbviament, no se'n conserven gaires expedients sancionadors.

Nota: Les grafies dels cognoms són les que figuren en els expedients respectius.

BLANCAFORT

Civit Alsó, Ramon

Tipificació del delictes: contraban

Data obertura expedient: 11-8-1951

Motius: a la ciutat de Reus, se li registra un farcell d'aparença sospitosa i se li troben 10 paquets de tabac ros Philip Morris i 6 paquets de picadura Julián Reig.

Import confiscació: 80,98 ptes.

Valoració sanció: 161,96 ptes., més 108,20 ptes.

Liquidació sanció: 17-4-1952

AHT. Fons Hisenda, exp. 49/1951, caps 68

311. Aranzadi, Contrabando y Defraudación, Normas, núm. 1765 (any 1952).

L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ

Arbós Civit, Josep

Tipificació del delict: ocultació

Data obertura expedient: 3-5-1945

Motius: irregularitats en la fabricació d'alcohol

Valoració sanció: 589,19 ptes.

Liquidació sanció: se li van condonar les 2/3 parts de la sanció.

Observacions: es va presentar el recurs corresponent.

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Rodríguez Miró, Mercè

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 5-2-1942

Motius: li van intervenir, a l'estació de tren, 7 paquets de tabac de 0,55 ptes. cada un, que la inculpada revenia perquè no tenia cap més mitjà de vida.

Import confiscació: 3,15 ptes.

Valoració sanció: 9,45 ptes.

Liquidació sanció: 31-3-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 5/1942, capsa 49

FORÈS

Gasol Llort, Josep

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 4-2-1941

Motius: se li van confiscar 40 l entre aiguardent i altres licors. No tenia la llicència corresponent.

Import confiscació: 50 ptes.

Valoració sanció: 150 ptes.

Liquidació sanció: 5-4-1941

Observacions: el 10-5-1945, se li torna obrir expedient perquè torna a vendre licors sense permís. Sanció 93,84 ptes.

AHT. Fons Hisenda, exp. 9/1941, capsa 13

Puig Fàbregas, Jaume

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 8-1-1941

Motius: venda il·legal d'alcohol. Se li trobaren 72 l d'aiguardent. Desconeixia que s'havia de pagar llicència per vendre'n.

Import confiscació: 64,80 ptes.

Valoració sanció: 194,40 ptes.

Liquidació sanció: 5-4-1941

Observacions: la confiscació fou feta pels carrabiners.

AHT. Fons Hisenda, exp. 1/1941, capsa 46

LLORAC (ALBIÓ)

Martí Amenós, Josep

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 12-8-1942

Motius: la Guàrdia Civil li va trobar, a la partida de la Plana del terme de Vallfogona de Riucorb, una plantada de 52 tabaqueres, amb un pes net de 5 kg. Adduí que les havia plantat per al seu consum.

Import confiscació: 60 ptes.

Valoració sanció: 120 ptes.

Liquidació sanció: 30-4-1943

AHT. Fons Hisenda, exp. 54/1942, capsa 49

MONTBLANC

Balañá Iborra, Josep

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 21-5-1951

Motius: se li va trobar una torradora de cafè, propietat de Lluís Civit Poblet, que no feia servir.

Observacions: el 31-1-1952, es va absoldre l'inculpat perquè la denúncia que es va rebre era falsa i no es va poder comprovar.

AHT. Fons Hisenda, exp. 30/1951, capsa 68

Bellmunt Robert, Llorenç

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 8-1-1941

Motius: productor d'alcohol; al fer l'inspector de duanes un recompte de les existències, resulta que segons la comptabilitat de la fàbrica, hi havia 10.740 l i, al realitzar la comprovació, només se'n troben 9.640 l. El propietari ignora què ha passat; creu que potser els hi han pres.

Import confiscació: se li valora el que falta en 603 ptes.

Valoració sanció: 1.809 ptes.

Liquidació sanció: 5-4-1941

AHT. Fons Hisenda, exp. 319/1940, capsa 45

Bordell Folch, Jaume

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 4-11-1940

Motius: se li van trobar 14 paquets de caliquenyos i 17 paquets de picadura i cigarretes.

El tabac l'havia comprat a l'estanc i el donava al seu fill que tenia un bar, per repartir-lo als clients.

Import confiscació: 73,65 ptes.

Valoració sanció: 220,95 ptes.

Liquidació sanció: no es diu quan la va fer efectiva.

Observacions: el 9-11-1940, torna a tenir una altra inspecció i se li troba tabac per valor de 34,50 ptes.; se li imposa la sanció de 103,50 ptes.

AHT. Fons Hisenda, exp. 308/1940; 312/1940, capsa 45

Bordell Serra, Jaume

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 4-11-1940

Motius: se li presenten els carrabiners a casa seva, i l'esposa del propietari, Francesca Cervelló, en absència del seu marit, diu que el tabac trobat al bar, 24 paquets de "senyories", el va comprar abans d'establir-se el racionament i que no es dedica a vendre'l.

Import confiscació: 59,75 ptes.

Valoració sanció: 179,25 ptes.

Liquidació sanció: 25-1-1941

Observacions: el 19-9-1949, torna a tenir una inspecció i se li confisca tabac per valor de 28,41 ptes. Manifesta que el va comprar a una persona que en venia. La sanció fou de 106,75 ptes.; la va liquidar el 4-1-1950.

AHT. Fons Hisenda, exp. 305/1940, capsa 45; 85/1949, capsa 64

Civit Poblet, Lluís

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 19-9-1949

Motius: se li requisen 70 paquets de tabac, 184 fàries i 16 paquets de caliquenyos.

Manifesta que unes dones li van portar a domicili, i una altra quantitat la va comprar a Reus.

Import confiscació: 319,25 ptes.

Valoració sanció: 957,75 ptes.

Liquidació sanció: 28-12-1949

Observacions: el 17-8-1950, li tornen a requisar tabac per valor de 592 ptes. Fa el recurs corresponent i, atès que era tabac nacional, li condonen la meitat de la sanció, però paga 577,70 ptes. El 28-12-1950 fa un altre recurs exposant que per dificultats econòmiques no ho pot pagar. El 22-2-1951, se li condona la multa.

El 29-5-1951, per defraudació, l'inspector Regod li requisa una torradora de cafè. Al no poder comprovar la seva utilitat, l'absolen. Tenia el cafè del Centro al c. River.

AHT. Fons Hisenda, exp. 86/1949, capsa 64; 104/1950, capsa 67; 31/1951, capsa 68

Fort Pallás, Ramon

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 4-11-1940

Motius: es van tenir notícies que venia tabac a preus abusius. Es personaren al domicili de l'inculpat i li trobaren 9 paquets de caliquenyos i 18 paquets de tabac.

Manifesta que ho havia comprat per regalar-ho.

Import confiscació: 59,84 ptes.

Valoració sanció: 119,68 ptes.

Liquidació sanció: 25-1-1941

AHT. Fons Hisenda, exp. 306/1940, capsa 45

Gómez Gómez, Juan

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 25-5-1944

Motius: a l'estació de Tarragona, a l'arribar el tren de Lleida, se li confisquen 30 paquets de tabac i 4 paquets de cigars.

Import confiscació: 21,60 ptes.

Valoració sanció: 43,20 ptes.

Liquidació sanció: 28-11-1944

Observacions: el 5-10-1944, li requisen tabac per valor de 10,80 ptes. i se li imposa una sanció de 32,40 ptes.; la va fer efectiva el 7-3-1945. El 6-11-1944, li tornen a requisar tabac per valor de 16,20 ptes. i se li imposa una sanció de 64,80 ptes.; la va fer efectiva el 12-12-1945. El 15-12-1945 el tornen a agafar amb un import de tabac de 34 ptes. i li imposen una multa de 136 ptes., que va fer efectiva el 21-9-1946, i el 4 de gener de 1947, se li torna a aixecar acta per valor de 238 ptes., amb una sanció de 952 ptes.; no la va fer efectiva perquè va desaparèixer de Montblanc.

Era natural d'Arboleas (Almeria) i vivia al c. Elionor d'Urgell, 17. Per regla general, comprava el tabac a Lleida. Ja el 25-10-1943, la FPT de Lleida demana informes a l'Ajuntament de Montblanc sobre qui és aquesta persona. L'Ajuntament informa que no té mitjans econòmics per viure i, per aquest motiu, es dedica al tràfic de tabac.

AHT. Fons Hisenda, exp. 37/1944, capsa 52; 63/1944, capsa 53; 80/1945, capsa 53; 90/1945, capsa 55; 1/1947, capsa 58

Josa Balcells, Lluís

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 4-11-1940

Motius: havent rebut els carrabiners la denúncia que el propietari venia tabac a preus abusius, es van presentar al seu bar i li van trobar 88 fàries, 12 breves, 20 caliquenyos, 32 paquets de tabac Hebra i 123 paquets d'Elegants de Canàries.

El propietari va al·legar que ho tenia per als clients, ja que feia poc que havia obert l'establiment.

Import confiscació: 75,60 ptes.

Valoració sanció: 226,80 ptes.

Liquidació sanció: 25-1-1941

Observacions: el 28-8-1950, se li torna a obrir expedient, perquè se li troben 555 fàries, 10 paquets de Lucky Strike i 10 paquets de Chesterfield. Valorat tot en 698,80 ptes. El denunciat diu que feia temps que ho tenia i pensava que les fàries no eren contraban.

El 20-10-1950, va fer el recurs i li van valorar el tabac en 347,50 ptes. Se li imposà la sanció de 857 ptes. Les va fer efectives el 30-5-1951.

AHT. Fons Hisenda, exp. 307/1940, capsa 45; 102/1950, capsa 63

Jové Blavi, Joan

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 21-5-1951

Motius: es va trobar, a la terrassa de l'edifici de casa seva, una torradora clandestina de cafè.

L'inspector Regod manifesta que la va confiscar perquè va rebre una denúncia. No es va poder comprovar que es dediqués a torrar cafè. Es va acordar absoldre'l, amb l'obligació de tornar-li la torradora, que s'havia portat a l'Ajuntament.

AHT. Fons Hisenda, exp. 28/1951, capsa 68

Molina Ruiz, Pau

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 11-10-1939

Motius: els carrabiners li van requisar 55 encenedors de metall i 102 pedres d'encenedor. No tenia autorització.

Import confiscació: 560,20 ptes.

Valoració sanció: 1.120,40 ptes.

Liquidació sanció: 11-11-1939

AHT. Fons Hisenda, exp. 100/1939, capsa 39

Panadés Calvet, Francesc

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 9-11-1940

Motius: se li van trobar 240 paquets de caliquenyos. Per por que no els trobessin els carrabiners, els portava a un altre lloc per amagar-los. Diu que els va adquirir de racionament i els tenia per al seu consum.

Import confiscació: 34,50 ptes.

Valoració sanció: 69 ptes.

Liquidació sanció: 25-1-1941

AHT. Fons Hisenda, exp. 312/1940, capsa 45

Pubill Salvador, Joan

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 5-11-1940

Motius: els carrabiners li troben plantades 400 tabaqueres a la finca propietat de Josep Bordell; en total són 200 kg de tabac en rama. L'inculpat ignora que es necessita autorització per al seu cultiu.

Import confiscació: 240 ptes.

Valoració sanció: 720 ptes.

Liquidació sanció: 22-2-1941

Observacions: l'amo de la finca ignorava el que havia plantat.

AHT. Fons Hisenda, exp. 304/1940, capsa 45

Sánchez Pallás, Faustí

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 11-11-1939

Motius: els carrabiners van observar que el dia de mercat venia encenedors i pedres d'encenedor. Se li va requisar el gènere. L'inculpat va al·legar que no sabia que es necessita autorització per vendre aquest gènere.

Import confiscació: 104 ptes.

Valoració sanció: 208 ptes.

Liquidació sanció: 19-6-1940

AHT. Fons Hisenda, exp. 99/1939, capsa 44

Sans Llort, Miquel

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 21-5-1951

Motius: l'inspector Regod es va presentar a l'hort de l'inculpat, que tenia a la carretera de Valls, i li va trobar una torradora de cafè amb senyals que s'havia utilitzat; al no trobar existències, la va requisar i la va portar a l'Ajuntament.

Observacions: al no poder provar-ne la utilització, va ser absolt i se li retornà la torradora.

AHT. Fons Hisenda, exp. 29/1951, capsa 68

Sendra Gomà, Pere

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 27-4-1945

Motius: al fer una visita a la fàbrica, se li van trobar irregularitats en la fabricació d'alcohol.

Valoració sanció: se li posa una sanció de 2.310 ptes.

Observacions: al recórrer l'expedient, el 28-5-1945, se li condonen les 2/3 parts. El 2-11-1950, una altra inspecció troba una diferència de 850 l d'alcohol.

Es valora la sanció en 5.100 ptes.; la qual queda liquidada el 12-12-1951.

AHT, Fons Hisenda, capsa 13; exp. 137/1959, capsa 67

PIRA

(Les persones que vénen a continuació van ser denunciades per tenir tabaques als horts del costat del riu Anguera. Els agents de la Cia. Arrendatària de Tabacs les van requisar; el tabac es valorà a 12 ptes./kg.)

Alfonso Chies, Josep

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: li troben plantades 35 tabaques amb un pes brut de 10 kg, i net, de 2 kg. El motiu que dóna l'inculpat és que li van sortir d'una llavor dolenta que hi havia a l'hort.

Import confiscació: es valora a 12 ptes./kg.

Valoració sanció: 24 ptes.

Liquidació sanció: 21-11-1942

AHT, Fons Hisenda, exp. 51/1942, capsa 49

Amenós Amenós, Pius

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: a l'hort tocant al riu Anguera, propietat de Maria Amill Martí, els agents de la CAT troben plantades 17 tabaques, amb un pes net de 2 kg. Segons l'infractor, el motiu va ser que van néixer d'una llavor dolenta, i no les va arrencar.

Import confiscació: 24 ptes.

Valoració sanció: 48 ptes.

Liquidació sanció: 9-12-1942

AHT, Fons Hisenda, exp. 47/1942, capsa 49

Amill Amill, Àlvar

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: a l'hort que mena d'Ignasi Sarró de Barberà de la Conca, hi tenia plantades 50 tabaqueres, que donaren un pes net de 4,50 kg de tabac. Les va plantar per provar el cultiu i, en cas que donés resultat, ho hauria comunicat a les autoritats.

Import confiscació: 54 ptes.

Valoració sanció: 108 ptes.

Liquidació sanció: 6-11-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 45/1942, capsa 49

Amill Huguet, Teresa

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: se li va trobar que cultivava tabac a la finca de Josep Capdevila de Barberà de la Conca. Hi havia 22 tabaqueres. El motiu que va donar l'inculpat era que les tenia a l'hort com a adorn.

Import confiscació: 1,50 kg a 12 ptes./kg

Valoració sanció: 36 ptes.

Liquidació sanció: 21-11-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 44/1942, capsa 49

Calvet Jordana, Joan

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: a l'hort que tenia arrendat al veí del poble Antoni Amorós, li van trobar 26 tabaqueres. Les va plantar per veure si anava bé la plantació en aquell lloc.

Import confiscació: 12 ptes.

Valoració sanció: 24 ptes.

Observacions: no va voler pagar la sanció. D'acord amb la Llei de contraban i defraudació, va quedar arrestat 5 dies a casa seva. Amb tot, el 10-5-1943, per despeses de l'expedient, va haver de pagar 13,66 ptes.

AHT. Fons Hisenda, exp. 49/1942, capsa 49

Cantó Batet, Josep

Tipificació del delictes: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: a l'hort, propietat de Rossend Orpinell del mateix poble, se li trobaren plantades 8 tabaqueres. Al·lega que les va plantar el seu cunyat per veure com era el tabac.

Import confiscació: 12 ptes.

Valoració sanció: 24 ptes.

Liquidació sanció: 21-11-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 43/1942, caps 49

Capdevila Sabaté, Josep

Tipificació del delictes: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: li trobaren al seu hort 36 tabaqueres. Diu el propietari que van sortir unes llavors dolentes entre les tomaqueres i resultà ser tabac.

Import confiscació: 30 ptes.

Valoració sanció: 60 ptes.

Liquidació sanció: 21-11-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 52/1942, caps 49

Civit Amill, Joan

Tipificació del delictes: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: se li van trobar 11 tabaqueres. Va dir que les conservava com a adorn de l'hort.

Import confiscació: 18 ptes.

Valoració sanció: 36 ptes.

Liquidació sanció: 21-11-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 46/1942, caps 49

Mateu Amorós, Magí

Tipificació del delictes: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: al·lega que tenia les 12 tabaqueres per a adorn.

Import confiscació: 18 ptes.

Valoració sanció: 36 ptes.

Liquidació sanció: 9-12-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 50/1942, caps 49

Mateu Romeu, Josep

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 6-8-1942

Motius: se li trobaren a l'hort 60 tabaqueres. A l'adobar el terreny, li van sortir les tabaqueres; no les va arrancar perquè no destorbaven.

Import confiscació: 36 ptes.

Valoració sanció: 72 ptes.

Liquidació sanció: 2-11-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 48/1942, capsa 49

ROCAFORT DE QUERALT

Aluja Segura, Enric

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 19-12-1940

Motius: tenia l'estanc del poble. Se li trobà més tabac de l'autoritzat. Va dir que el tenia per obsequiar als amics el dia de Nadal.

Import confiscació: se li requisà per un import de 224,80 ptes.

Valoració sanció: 899,20 ptes.

Liquidació sanció: 8-1-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 242/1941, capsa 48

Gasull Badia, Josep

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 30-1-1940

Motius: tinença il·lícita de 195 l de licors. Manifestà que l'havia comprat a Josep Via de Vilafranca del Penedès i en mostrà la factura, però no la guia.

Valoració sanció: 526,50 ptes.

Liquidació sanció: 12-7-1940

Observacions: era el cafeter del poble, però no pagava matrícula industrial i, per tant, no en podia vendre.

AHT. Fons Hisenda, exp. 18/1940, capsa 41

Miró Bonet, Joan

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 30-1-1940

Motius: tenia una botiga en què venia roba; li van trobar 40 l d'aiguardent i no en va poder mostrar la guia.

Import confiscació: 36 ptes. (L'aiguardent es valorà a 0,90 ptes./l.)

Valoració sanció: 108 ptes.

Observacions: se li retornaria el gènere quan estès donat d'alta de matrícula industrial.

AHT. Fons Hisenda, exp. 19/1940, capsa 41

SANTA COLOMA DE QUERALT

Albareda Martí, Francesc

Tipificació del delict: ocultació

Data obertura expedient: 6-11-1940

Motius: irregularitat en el transport

Liquidació sanció: absolt

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Canosa Vallbona, Marià

Tipificació del delict: ocultació

Data obertura expedient: 26-4-1940

Motius: irregularitat en el transport

Liquidació sanció: 396,50 ptes.

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Carol Prats, Magí

Tipificació del delict: ocultació

Data obertura expedient: 6-11-1940

Motius: irregularitat en el transport

Liquidació sanció: absolt

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Corselles Prats, Joan

Tipificació del delict: ocultació
Data obertura expedient: 6-11-1940
Motius: irregularitat en el transport
Liquidació sanció: absolt

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Costa Aubernia, Francesc

Tipificació del delict: ocultació
Data obertura expedient: 29-11-1940
Motius: irregularitat en el transport
Liquidació sanció: absolt

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Farré Puig, Joan

Tipificació del delict: defraudació
Data obertura expedient: 14-10-1952
Motius: els agents de la FPT li van trobar, a la botiga de queviures, 6 paquets de cafè de procedència francesa. L'inculpat va dir que els hi va oferir una persona desconeguda a 136 ptes./kg i solament en va vendre 1 kg a 150 ptes./kg.
Observacions: no es va considerar delict perquè la venda no va arribar a 5 kg. El 1952 ja s'havien suavitzat les lleis de defraudació. Amb tot, el cafè fou requisat.

AHT. Fons Hisenda, exp. 56/1952, capsa 71

Ferrando Sancho, Magí

Tipificació del delict: defraudació
Data obertura expedient: 29-1-1940
Motius: tenia un establiment de begudes i no pagava matrícula industrial per vendre'n. Se li van intervenir 47 l d'anís d'una compra que va fer a Josep Via, de la qual en mostrà la factura corresponent.
Import confiscació: 43,20 ptes.
Valoració sanció: 126,90 ptes.
Liquidació sanció: 12-7-1940

Observacions: se li retornà el licor al pagar la sanció. Al mateix inculpat, el 19-8-1941, se li torna a obrir expedient també per defraudació al requisar-li 33 l d'aiguardent. A pesar d'exhibir l'alta de contribució industrial, li requisen el licor per no tenir el permís de manipulador. El valor del gènere confiscat va ser de 15,65 ptes. i la sanció de 46,95 ptes. Al fer-la efectiva el 6-5-1942, se li retornà la mercaderia.

AHT. Fons Hisenda, exp. 15/1940, capsa 41; 109/1941, capsa 47

Franquesa Querol, Jaume

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 28-1-1944

Motius: li troben una quantitat d'oli industrial. L'oli que tenia era producte del fet que es dedicava a reparar pneumàtics de camions i cotxes. Segons ell, el posseeix des de l'any 1938.

Valoració sanció: 387,60 ptes.

Liquidació sanció: va presentar el recurs corresponent i fou absolt.

Observacions: el 19-12-1945, se li requisa tabac, amb la sanció de 775,20 ptes. Va fer efectiva la multa el 21-4-1947.

AHT. Fons Hisenda, exp. 76/1945, capsa 55

Mensa Badia, Josep

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 29-1-1940

Motius: tenia una cansaladeria. Li van trobar 38 l d'aiguardent. Manifestà que el va adquirir al fabricant de Vilafranca del Penedès, Josep Via, i en mostrà la factura corresponent, però no el permís per poder-ne vendre.

Import confiscació: 34,20 ptes.

Valoració sanció: 102,60 ptes.

Liquidació sanció: 12-7-1940

Observacions: se li retornà el gènere.

AHT. Fons Hisenda, exp. 16/1940, capsa 41

Santacana, Amadeu

Tipificació del delict: ocultació

Data obertura expedient: 26-4-1940

Motius: irregularitat en el transport

Valoració sanció: 396,50 ptes.

Observacions: féu el recurs corresponent i quedà absolt.

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Segura Travé, Genari

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 29-1-1940

Motius: tinença de 20 l d'aiguardent, sense la corresponent documentació

Import confiscació: 50,40 ptes.

Valoració sanció: 151,20 ptes.

Liquidació sanció: 12-7-1940

Observacions: se li retornà el gènere. El 17-11-1941, se li va requisar tabac per valor de 110,35 ptes. i, el 8-1-1942, pagà la multa de 441,40 ptes.

AHT. Fons Hisenda, exp. 17/1940, capsa 41; 322/1941, capsa 48

SARRAL

Bonet Carbonell, Benvingut

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 30-1-1940

Motius: se li requisen 27 l d'aiguardent. Pagava com a adrogueria, però ignorava que s'havia de pagar per vendre licors.

Import confiscació: 24,30 ptes.

Valoració sanció: 72,90 ptes.

Liquidació sanció: 8-8-1940

Observacions: se li retornà el gènere confiscat.

AHT. Fons Hisenda, exp. 21/1940, capsa 41

Cantó Roset, Salvador

Tipificació del delict: ocultació

Data obertura expedient: 6-11-1940

Motius: irregularitat en el transport

Observacions: va ser absolt.

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Duch Torres, Joana

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 15-11-1947

Motius: li troben una quantitat important de tabac i cerilles. Segons ella, era la ració del seu marit i la feia servir per tornar canvi als clients. Tenia una botiga.

Import confiscació: 232,60 ptes.

Valoració sanció: 957,75 ptes.

Liquidació sanció: 30-11-1948

Observacions: se li requisà la mercaderia.

AHT. Fons Hisenda, exp. 83/1947, caps 59

Mateu Bonet, Isidre

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 10-10-1939

Motius: venia tabac en el bar cafè a un preu superior.

Valoració sanció: 139,60 ptes.

Liquidació sanció: 5-7-1940.

Observacions: se li va requisar.

AHT. Fons Hisenda, exp. 79/1939

Miró Padreny, Valentí

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 30-1-1940

Motius: se li requisen 32 l d'aiguardent, per no tenir el permís corresponent. La seva intenció era pagar la matrícula industrial per dedicar-se a la venda. El secretari de l'Ajuntament li va dir que no calia permís; per aquest motiu donà d'alta l'establiment com a adrogueria. Tenia una botiga.

Import confiscació: 28,80 ptes.

Valoració sanció: 86,40 ptes.

Liquidació sanció: 5-9-1940

Observacions: se li retornà el licor.

AHT. Fons Hisenda, exp. 20/1940, caps 41

Rosanes Roselló, Damià

Tipificació del delict: ocultació

Data obertura expedient: 29-11-1940

Motius: tractar amb fruita.

Observacions: presentà el recurs corresponent i fou absolt.

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

SOLIVELLA

Bergadá Muntañola, Ramon

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 21-5-1942

Motius: tinença il·legal de 48 paquets de tabac i de 64 cigars. Li van fer el registre quan ell no era a casa, i la seva muller, Mercè Iglésies Sans, els va dir que pertanyien al seu marit, ja que feia molt de temps que no fumava. Era el de racionament que guardava.

Import confiscació: 46,78 ptes.

Valoració sanció: 93,56 ptes.

Liquidació sanció: 9-12-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 27/1942, capsa 45

Cortés Ventura, Maria

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 4-12-1945

Motius: al veure la Guàrdia Civil a Montblanc, es va posar a córrer; la van agafar i li van trobar 94 paquets de tabac. Va dir que els portava per canviar-los per arròs a Reus. Manifestà que els hi havien donat.

Import confiscació: 65,80 ptes.

Valoració sanció: 131,60 ptes.

Observacions: es declarà insolvent. Se li va recordar que per cada 10 ptes. de multa era 1 dia de presó. Va pagar la sanció el 2-6-1947.

AHT. Fons Hisenda, exp. 88, capsa 55

Pinent March, Antoni

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 17-8-1950

Motius: li trobaren a casa seva 83 paquets de cigarretes i 20 cigars; els revenia als seus clients. Tenia el bar cafè anomenat La Parra.

Import confiscació: 60,59 ptes.

Valoració sanció: 121,18 ptes.

Liquidació sanció: 15-3-1951

AHT. Fons Hisenda, exp. 105/1951, capsa 67

Sindicat de Vinaters

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 5-2-1940

Motius: els carrabiners van requisar 57 l d'aiguardent al comprovar que no posseïen el permís de detallistes.

Import confiscació: 51,30 ptes.

Valoració sanció: 153,90 ptes.

Liquidació sanció: 5-9-1940

Observacions: es retornà la mercaderia.

AHT. Fons Hisenda, exp. 25/1940, capsa 41

Travé Anglés, Josep Maria

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 17-8-1950

Motius: li van requisar 180 cigars. Va dir que els comprà a uns desconeguts i els revenia per obtenir uns guanys. Tenia el bar Club.

Import confiscació: 80 ptes.

Valoració sanció: 160 ptes.

Liquidació sanció: 23-11-1950

AHT. Fons Hisenda, exp. 100/1950, capsa 63

VALLCLARA

Solé Vellet, Martí

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 18-7-1940

Motius: tinença il·legal de 96 l d'aiguardent. El permís que posseïa no li servia per vendre alcohol. Manifesta que el gènere el va comprar a Gabriel Macip, de Montblanc.

Import confiscació: 86,40 ptes.

Valoració sanció: 259,20 ptes.

Liquidació sanció: 25-1-1941

Observacions: se li retornà el gènere.

AHT. Fons Hisenda, exp. 173/1940, capsa 43

VALLFOGONA DE RIUCORB

Bofarull Capdevila, Miquel

Tipificació del delict: ocultació

Data obertura expedient: 22-8-1942

Motius: vendre la llet de 5 cabres sense el permís corresponent.

Valoració sanció: 50 ptes.

Observacions: va presentar el recurs i, el 5-11-1942, li van condonar les 2/3 parts.

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Bofarull Just, Pere

Tipificació del delict: ocultació

Data obertura expedient: 22-8-1942

Motius: vendre llet de 7 cabres sense el permís corresponent.

Valoració sanció: 70 ptes.

Observacions: se li condonen les 2/3 parts al fer el corresponent recurs.

AHT. Fons Hisenda, capsa 13

Tomás Ferran, Joana

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 5-2-1940

Motius: tinença il·legal de 48 l d'aiguardent. L'establiment que tenia pagava impostos com a adrogueria. Pensava que en podria vendre.

Import confiscació: 43,20 ptes.

Valoració sanció: 129,60 ptes.

Liquidació sanció: 5-9-1940

Observacions: se li tornarà el licor quan es doni d'alta per vendre'n.

AHT. Fons Hisenda, exp. 24/1940, caps 41

VILAVERD

Francesch Cartañá, Teresa

Tipificació del delict: defraudació

Motius: portava 20 l d'oli de les Garrigues; la Guàrdia Civil els hi va requisar al tren.

Observacions: l'1-7-1942, la FPT de Lleida li posa una multa de 150 ptes.; el 19-10-1942, se li torna a posar una altra sanció de 1.000 ptes. per reincident. Al no pagar, és portada a la presó de dones de Tarragona (les Oblates). Surt en llibertat el 26-1-1943.

AHT. Fons Hisenda, exp. núm. 5704

Ódena Rosell, Antoni

Tipificació del delict: defraudació

Data obertura expedient: 26-11-1939

Motius: portava 400 paquets de cafè torrat i mòlt. L'havia comprat a Francesc Rosell, de Tarragona. Se li va requisar perquè no portava la guia corresponent.

Import confiscació: 333,90 ptes.

Valoració sanció: 1.001,60 ptes.

Liquidació sanció: 8-8-1940

Observacions: tenia el cafè bar del poble. Se li tornà el gènere.

AHT. Fons Hisenda, exp. 106/1939

Sanz Cardona, Florenci

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 28-8-1940

Motius: se li troben a la seva finca 18 tabaqueres, amb un pes net d'1,90 kg.

Import confiscació: 22,80 ptes.

Valoració sanció: 45,60 ptes.

Liquidació sanció: 2-12-1941

AHT. Fons Hisenda, exp. 150/1941, capsa 47

VIMBODÍ

Dalmau Ódena, Joan

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 5-4-1945

Motius: feia de factor de tren a Tarragona; per una delació, la Guàrdia Civil es va assabentar que guardava tabac a la caixa forta de l'estació. Li van trobar 15 paquets Flor de Habana i 1,50 kg procedents del Marroc. L'inculpat diu que el va comprar a un home que se li presentà a 10 ptes. el paquet i el va guardar a la caixa forta; es declara fumador.

Import confiscació: 16,20 ptes.

Valoració sanció: 32,40 ptes.

Liquidació sanció: 5-4-1946

AHT. Fons Hisenda, exp. 24/1945, capsa 54

Millares Berenguer, Ramon

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 12-8-1942

Motius: A la finca Corrons Nous, propietat de Pere Gil Moreno de Mora, de Riudabella, hi tenia 60 tabaqueres que cultivava. Manifesta que li van néixer desperdigades pel seu hort, segurament d'alguna llavor dolenta.

Import confiscació: 48 ptes.

Valoració sanció: 96 ptes.

Liquidació sanció: 23-12-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 68/1942, capsa 49

Ódena Vives, Miquel

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 10-9-1940

Motius: tenia 64 tabaqueres a la finca que portava en arrendament de Josep Torres Guasch, de Montblanc. Confessa que eren per fumar, ja que viu lluny del poble.

Import confiscació: 12 ptes.

Valoració sanció: 24 ptes.

Observacions: Vivia al mas de Baix. Al no tenir béns per embargar, s'acorda posar-li 5 dies d'arrest domiciliari.

AHT. Fons Hisenda, exp. 273/1940, capsa 45

Poblet Calvet, Silvestre

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 11-8-1942

Motius: en la finca de Poblet, anomenada La Granja, propietat de Maria Girona, que la portava en arrendament, se li troben 50 tabaqueres. Va al·legar que les tenia per a remei.

Import confiscació: 24 ptes.

Valoració sanció: 48 ptes.

Liquidació sanció: 30-4-1943

AHT. Fons Hisenda, exp. 69/1942, capsa 49

Sagués Julià, Pere

Tipificació del delict: contraban

Data obertura expedient: 8-11-1940

Motius: a la finca del Miracle, tenia plantades 250 tabaqueres.

Import confiscació: 156 ptes.

Valoració sanció: 468 ptes.

Liquidació sanció: 14-3-1942

AHT. Fons Hisenda, exp. 231/1941, capsa 48

Page 1 of 1

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the integrity of the financial system and for the ability to detect and prevent fraud. The document also outlines the responsibilities of the accounting department in ensuring that all transactions are properly recorded and reported.

The second part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the integrity of the financial system and for the ability to detect and prevent fraud. The document also outlines the responsibilities of the accounting department in ensuring that all transactions are properly recorded and reported.

The third part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the integrity of the financial system and for the ability to detect and prevent fraud. The document also outlines the responsibilities of the accounting department in ensuring that all transactions are properly recorded and reported.

The fourth part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the integrity of the financial system and for the ability to detect and prevent fraud. The document also outlines the responsibilities of the accounting department in ensuring that all transactions are properly recorded and reported.

The fifth part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the integrity of the financial system and for the ability to detect and prevent fraud. The document also outlines the responsibilities of the accounting department in ensuring that all transactions are properly recorded and reported.

The sixth part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the integrity of the financial system and for the ability to detect and prevent fraud. The document also outlines the responsibilities of the accounting department in ensuring that all transactions are properly recorded and reported.

13. LA VIDA QUOTIDIANA DE LES PERSONES DE LA COMARCA EN AQUEST PERÍODE

No es pot finalitzar aquesta època sense parlar de les vivències de la seva gent. Si van tenir treballs per sobreviure i sortir del tràngol de la Guerra Civil, el seu comportament va estar marcat en part per les normes que es van establir des del Govern, obeïdes a contracor per una part dels seus habitants.

Malgrat que l'estraperlo era una forma de vida, alterada a vegades per les necessitats, la vida als pobles es desenvolupava de forma pacífica durant el dia, i era a la nit quan es portaven a terme els fets que donaven vida a aquella societat.

La població de la comarca es trobava subjecta a uns aspectes que donaven lloc a la manera i forma de ser.

13.1 Aspecte polític: el pensament únic

La contesa civil va ser un esdeveniment que marcà de forma definitiva el tarannà social de la gent. Les seves conseqüències foren moltes i de molt divers caràcter. No és cap disbarat afirmar que la societat va experimentar nombrosos canvis i que la pèrdua efectiva de llibertats imposada pel franquisme, suposà una sotragada de la qual encara ara en patim les seqüeles. L'Espanya dels guanyadors era l'Espanya exclusivista, motllurada segons un projecte que es volia imposar fins a anul·lar el darrer signe de qualsevol identitat que no fos la de la doctrina nacionalcatòlica, gens respectuosa amb els vençuts.

Si bé és cert que el Govern franquista no aconseguí exercir sobre la majoria de la població una influència ideològica, malgrat els esforços que hi va posar el governador civil i els seus acòlits, sí que aconseguiren fomentar una passivitat política i social que amb el temps provocà una despolitització popular extrema. Exercien l'autoritat als pobles un nombre reduït de persones que extremaven el seu entusiasme franquista davant la indiferència dels seus convilatans, tot acomodant-se als interessos dels seus superiors, i vetllant només pels interessos del seu bàndol.

S'ha de tenir en compte que a la comarca, amb una població de 23.086 habitants l'any 1940, van haver-hi 730 processats i, d'aquests, 126 afusellats. Per tant, la repressió, molt desafortunada, representava el 2,82 per cent d'empresonats respecte als habitants de 1936 (25.089 persones) i el 4,8 per mil si comptem els afusellats. Moltes famílies van patir la repressió en alguna de les seves formes (presó, camp de concentració...).³¹²

El franquisme, després de la seva victòria militar, no va cercar la reconciliació amb els vençuts, no va estar interessat en integrar en el seu cercle polític i social gent de diferents tendències. Els exclouia, justament, quan aquests més solidaritat necessitaven.

La repressió portada a terme no abastava únicament els protagonistes del conflicte, sinó que anava més enllà; intentava anorrear qualsevol intent de supervivència d'una ideologia contrària a la seva. L'eradicació dels enemics fou el punt de partida per configurar el nou Estat. El caràcter repressiu es feia extensiu a tota la societat, però incidia en uns factors determinats.

A quasi tots els municipis de la comarca, la majoria de la gent va voler oblidar la minoria represaliada i pujà al carro dels guanyadors, encara que reprovessin les orientacions del Govern —no de forma manifesta, però sí dissimuladament.

S'ha de constatar que si l'Església en un principi no va estar a l'altura de les circumstàncies, més tard es va implicar acostant-se als feligresos amb cursets, aplecs i altres activitats, per trencar el gel de la passivitat i fer veure que no hi havia problemes.

L'atonia de la gent es va voler despertar l'any 1947 amb la Llei del referèndum, on aparegueren pintades pels diversos pobles de la Conca amb l'eslògan "Vota sí", vot que comportava la reflexió afirmativa següent sortida de l'autoritat provincial: "Si quieres que Franco continúe rigiendo los destinos de España. Si eres católico. Si no deseas ver a tu patria en manos del comunismo. Si rechazas toda suerte de injerencia extranjera. Ya sabes lo que tienes que votar." No cal dir que l'afirmació va tenir un percentatge inusual; el vot afirmatiu va ser prop del 100 per 100.³¹³

Les commemoracions les utilitzà el nou Estat per legitimar el seu poder sobre la societat. La parafernàlia de la seva escenografia arribà a tots els racons de la comarca. Les manifestacions als "Caídos por Dios y por España" eren motiu d'actes patriòtics (les grafies de les parets de les esglésies n'eren una mostra), i es recordaven la Fiesta de la Liberación de l'entrada de les Fuerzas Nacionales, el Día de la Victoria (1 d'abril), el 18 de Julio, el Día del Caudillo (1 d'octubre) i la mort de José Antonio (20 de novembre). Es volia així influir en l'ànim de la població que per patriotisme, religiositat o mimetisme —és difícil d'esbrinar— seguia el compàs que marcaven les normes dels guanyadors. En un principi, aquestes dates eren celebrades amb desfilades pels carrers dels pobles i grups de persones uniformades, amb camisa blava i boina

312. RECASENS, Josep. *L'anomenat "Año de la Victoria"...*

313. A.C.M.O. F.M.M., Correspondència, 1947 (rg. 942).

vermella, seguia el compàs d'una aparent adhesió al règim. El Dia del Caudillo, durant els primers anys, es festejava amb actes de carrer, missa i tedèum per a la persona de Franco, amb el repartiment de pensions a les vídues, orfes de guerra i donatius als necessitats. També era el dia que el governador civil, mitjançant una circular, aprofitava per recordar els favors deguts al dictador.

Amb el temps, aquest fervor patriòtic s'anà refredant, fins al punt que se suprimiren les desfilades i en quedaren només les manifestacions vulgarment festives, malgrat que els alcaldes no es cansaven d'insuflar les idees de victòria i benestar, que arribaven des de la capital de la província.

Quan l'any 1946 s'intenta tributar un homenatge al Caudillo per iniciativa del governador civil, aquest manifesta als alcaldes la satisfacció que té, ja que s'ha posat en pràctica la idea que ell pensava feia temps; per aquest motiu els comunica que "hacer una comedia sería ridículo y no estamos para estos títeres. Yo sé que el momento es bastante difícil por la incomprensión, aparte de las dificultades".³¹⁴ Més tard, es van poder mobilitzar conques en la visita que va portar a terme Franco el juny de 1949 a Tarragona,³¹⁵ en la qual l'assistència fou massiva; va sortir un tren des de Vimbodí a les ordres del camarada Altarriba de l'Espluga de Francolí.³¹⁶

La creació del Frente de Juventudes va tenir com a finalitat la perpetuació del règim, amb una "educación política, física, premilitar [...] y la colaboración en la formación cultural, moral y social [...] secundando la educación propia de la Iglesia"; però a la majoria de joves no els va il·lusionar aquest projecte polític i els *hogares rurales* van ser un altre fracàs.³¹⁷ La causa d'aquest fet fou que es partia de la base que l'adoctrinament de la joventut era "la obra predilecta del régimen y será esfuerzo inútil y peligroso el de aquellos que pretenden entorpecerla", i continuava dient: "La formación de las juventudes es algo verdaderamente indispensable para la cabal estructuración y eficacia de las nuevas ideas que surgen arrolladoras." A pesar de les adversitats, el Govern va dedicar vertaders esforços, tant humans com econòmics, perquè el Frente de Juventudes i la Sección Femenina arrellessin en els joves.³¹⁸ Per aquest motiu es volia que en les activitats lúdiques portades a terme, es dediqués un temps a comentar les consignes i portar a terme la formació dels *flechas* i *cadetes*.

Malgrat aquest fracàs, les consignes de FET-JONS proclamaven constantment que els joves havien de ser els protagonistes del nou Estat. Van ser subjectes passius d'una política retòrica imperial, imitadora del feixisme i dictada pel difícil equilibri mantingut entre els diferents sectors que controlaven el règim franquista.³¹⁹

314. ACO. FMM, Correspondència, 1946 (rg. 959).

315. ACO. FMLL, Correspondència, 1949 (rg. LL-16).

316. DET, juny 1949.

317. VIZCAÍNO CASAS, Fernando. *La España...*, pàg. 91-101.

318. ARNABAT, Ramon; MARÍN, Martí (eds.). *Franquisme i transició...*, pàg. 677-800.

319. ARNABAT, Ramon; MARÍN, Martí (eds.). *Franquisme i transició...*, pàg. 677-800.

Demandar que la gent de la comarca tinguessin inquietuds era bastant absurd, ja que la seva veu no es va fer sentir durant el decenni dels quaranta, atès que alguns només eren trobats a l'hora de pagar impostos. Són molt simptomàtiques les paraules d'un alcalde de la Conca, a l'establir el diàleg amb els seus veïns, quan deia que s'entenia més bé amb les persones d'esquerres que amb les de dretes. Aquest fet fa pensar que la ideologia franquista va ser dominant, però no resolutiva, ja que no va ser acceptada per una part de la població i aquesta va optar per la inhibició, l'aïllament i el silenci perquè la repressió no permetia actuar de cap altra forma. Encara que s'aconseguí la victòria militar, no es va aconseguir el somni que tota la societat fes seva la ideologia d'aquells moments.

Quan finí la Segona Guerra Mundial, i alguns maquis es volien establir a les muntanyes de la comarca, no tingueren èxit perquè els nadius es conformaven com vivien i la majoria no tenia cap il·lusió política. Amb tot, per tenir assegurada la situació, el governador civil (F. Labadie) va enviar als alcaldes, el 9 de maig de 1945, una circular on els recordava: "En todo momento obedeceréis ciegamente mis órdenes y ninguna más que lo que yo mande. Hoy más que nunca es preciso esta disciplina férrea y una confianza ilimitada en quien es vuestro Jefe que a su vez siempre obedecerá al Caudillo de España."³²⁰

Per adobar-ho, el maig de 1951, en la IV Asambleta de Hermandades de Labradores y Ganaderos, Franco va proclamar que "la huelga es delito".

13.2 La influència religiosa

El nou règim, al declarar-se oficialment catòlic, va tenir l'Església al seu costat. A canvi d'aquest favor, se li va exigir que no qüestionés la bondat del franquisme. Franco va fomentar el culte a la seva figura i es va servir d'un ritual cerimoniós que pretenia ser una forma de reconeixement de la dimensió providencial. De retruc, l'Església es va fer forta en la figura del capellà, que exercia la seva influència en l'ensenyament de la religió a les escoles. Només cal recordar-lo explicant la religió i tenir present l'assistència dels mestres junt amb els deixebles als oficis i pràctiques religioses.

Si afegim que el discurs de l'Església era d'un anticomunisme exultant, no era estrany que la majoria dels capellans fessin elogis del nou règim i de la figura del dictador.

Enmig d'aquesta eufòria, una part de la població, que tenia algun familiar a la presó i que no combregava amb aquestes idees, es veia arrossegada pel dir de la gent a seguir de forma dissimulada els esdeveniments que es portaven a terme.

El capellà va ser una de les persones més influents del poble, fins al punt que els avals per als presoners, si portaven la seva signatura, eren tinguts en consideració. La

320. ACO. FMM, Correspondència, 1945 (rg. 954).

seva influència es va fer forta entre els feligresos. Els sermons de moral, bons costums... no faltaven cada diumenge en les homilies. D'altra banda, l'alcalde no deixava sortir cap veí els dies festius a treballar al camp, de manera que els obligava moralment a assistir als actes religiosos.

Les celebracions de Setmana Santa sempre presentaven un programa atapeït. Festa el Dijous i el Divendres Sant, celebracions litúrgiques, viacrucis, processons..., en els quals el capellà controlava la religiositat dels feligresos amb el compliment pasqual i vigilava la moral puritana en la idea del sexe i tot el que portava associat: balls, vestits (mitges i mantellina), relacions de parella. Es negava l'autorealització i lliure autonomia en la vida privada, a la vegada que s'obligava la imposició per via d'adoctrinament i de censura d'una moral en lluita permanent contra els costums privats i públics,³²¹ emprant moltes vegades mitjans coercitius i d'ostentació. Així, encara que l'assistència als actes religiosos no era obligatòria, l'absència era mal vista i considerada d'esquerres.

Econòmicament, tampoc el rector se sentia desemparat, ja que la majoria d'ajuntaments li van atorgar una assignació mensual per subvenir les seves necessitats, a banda que els feligresos no el deixaven tocar de peus a terra.

Seguint les directrius dels superiors, els exercicis espirituals i la santa missió, omplien les esglésies i els locals de la comarca, amb la plena referència a l'infern, fent del creient mitjà un ésser dominat per la por i pel remordiment espiritual. Per poder regular la seva conducta, es volia que la religió fos assumida com un simple mitjà de salvació. Es recorda, per exemple, l'escenografia de les rogatives per demanar la pluja, amb la figura del capellà com a fil conductor en cada poble.

Tota aquesta influència de l'Església semblava respondre a una mena d'esperit de revenja pels anys viscuts anteriorment. Pensem que alguns capellans s'hagueren d'amaragar en el període 1936-1939, altres hi deixaren la vida, i ara es volia influir d'una manera directa sobre la població.

Si l'actitud valenta del cardenal Vidal i Barraquer li comportà el desterrament a causa de la seva discrepància, no passà el mateix amb els seus successors que, gràcies a l'exercici del dret de presentació per Franco, foren nomenats bisbes a la diòcesi de Tarragona persones que no hi havien tingut cap contacte: Arce Ochotorena (navarrès) i Arriba y Castro (gallec) en són un testimoni.

El binomi Església-Estat va servir perquè aquest es proclamés guardià de la religió, a canvi que beneís la *cruzada*, fins al punt que *español* i *católico* semblaven termes inseparables i sinònims.

A canvi d'entrar Franco *bajo palio*, els bisbes van exercir ple poder sobre els seus feligresos i mostraren una excessiva preocupació per la moral, deixant de costat les necessitats més dramàtiques d'aquells primers anys. Les visites pastorals als respectius pobles de la comarca eren un signe extern de religiositat; les entrevistes amb les autoritats i les associacions locals no hi podien faltar.

321. ARNABAT, Ramon; MARÍN, Martí (eds.), *Franquisme i transició...*, pàg. 76.

Encara que la gent es movia per mimetisme i amb la por al cos, en el fons no s'acceptava la total submissió a les normes establertes. Ens ho confirmen les paraules dites per Franco a Montserrat el 26 de gener de 1942, "sólo existe una nación cuando tiene un Jefe, un Ejército que la guarde y un pueblo que la asiste [...]. Ahora nos hace falta el pueblo y éste no existe más que cuando logra tener unidad y disciplina".³²²

En aquells moments s'implantà l'Acció Catòlica i la Congregació Mariana. Els militants d'Acció Catòlica, d'acord amb les directrius marcades en la revista *Ecclesia*, van ser gent amb un gran sentit moral, situats als pols oposats dels estraperlistes. Persones portadores d'una espiritualitat que donava sentit a la vida. Es pot constatar a la capital de la Conca, el seu funcionament, on es reunien i portaven a terme activitats espirituals, que els feien ser guardians de la moral.

Quant a la Congregació Mariana, destacava la seva fervorosa activitat beneficosocial. Fou un element funcional per posar un pegat al buit no cobert per la paupèrrima xarxa assistencial del Govern; omplí l'espai que deixaven les autoritats en matèria assistencial, ja que arribaven a proporcionar els ajuts —pocs— que per principi pertanyien a les autoritats provincials. La seva missió fou ben vista com a benefactors.³²³

Aquests dos grups contribuïren o volien donar sentit a una mena de diàleg social interpretador de la realitat i a mantenir un tot cultural que anava d'acord amb la construcció social de la realitat.

13.3 L'aspecte cultural

Fins a la dècada dels seixanta, la dinàmica social i cultural que es respirava a la Conca era de postguerra, de simbologia falangista, de repressió, de por, de misèria i d'estraperlo.

La victòria franquista significà el trencament més absolut amb el passat, ja que desaparegueren les persones i també els espais i les activitats que les representaven. Les entitats que subsistiren i que s'implantaren de nou, eren totes de caire conservador i controlades des de l'autoritat política i moral de cada poble: alcalde i rector.³²⁴

Els inicis de la vida cultural de la postguerra estigueren plens de tensions polítiques, perquè la victòria franquista aspirava a l'eliminació dels signes d'identitat catalana. Es va imposar la llengua castellana, a contracor, com una obligació.

Per a la gent gran, va ser un entrebanc; per això els capellans adoptaren una actitud positivista (homilies en català), malgrat les insinuacions del governador civil de voler-los multar. Amb tot, l'ús públic de la llengua catalana fou tolerada en determinades situacions, principalment en les representacions nadalenques vinculades a l'Església, i d'una forma més general a partir de 1946.

322. SOBREQUÉS, Jaume. *Catalunya durant el règim franquista*. Barcelona: Edicions d'Ara, 1984, pàg. 117.

323. ARNABAT, Ramon; MARÍN, Martí (eds.). *Franquisme i transició...*, pàg. 73.

324. ARNABAT, Ramon; MARÍN, Martí (eds.). *Franquisme i transició...*, pàg. 85.

Si el català fou arraconat i posat *fuera de la ley*, el castellà s'imposà a l'escola i a la vida pública, en periòdics, revistes, mitjans de comunicació, retolació de carrers i places (*avenida del General Franco, plaza de José Antonio, calle del General Mola, avenida 11 de Enero...*); tot en la *lengua del imperio*.

La mainada amb els seus còmics, el Guerrero del Antifaz i Roberto Alcázar y Pedrín, s'emmirallaven en l'ambient d'aquell temps i en el triomf d'aquells éssers imaginaris sobre la maldat d'una societat que els feia créure en forces exteriors que els assetjaven; altres preferien el pol oposat en l'insaciable Carpana.

Quant al teatre, era una activitat que tant permetia ser actor com espectador. A cada poble hi havia els seus grups estables, els quals tenien una acceptació força notable. Predominava la posada en escena de les obres de l'influent Pemán, entre les quals sobresortia *El divino impaciente*, entre altres. Aviat, però, es donà entrada a les representacions en català. Les obres de Pitarra (*El ferrer de tall, Les joies de la Roser...*), de Josep Maria Folch i Torres (*Els pastorets, Rosalinda...*), de Santiago Rusiñol (*L'hereu escampa, La mare...*), entre altres, foren representades amb moltes reserves i amb el permís previ de l'autoritat governativa pels diversos pobles de la comarca.

La major part d'aquestes obres no plantejaven temes d'actualitat, sinó que feien gala d'un historicisme rabiós. En les obres representades en català, el nom dels personatges i el títol de l'obra apareixien en els cartells de propaganda en català, però el nom dels intèrprets es castellanitzaven, fins al punt que alguns títols i subtítols generaven equívocs sobre la llengua en què es portava a terme la representació.

A la Festa Major de Montblanc, eren permeses les sarsueles *Los gavilanes*, amb Marcos Redondo, i *La dolorosa*, entre altres, com també la comèdia *Amàlia, Amèlia i Emília*, en català. En aquestes representacions, s'era ben lluny de veure als envelats sessions de "cuixa i pantorrilla", perquè prevalia la moralitat per damunt de les exhibicions de "sense roba". Al marge de la censura oficial, cal no oblidar l'impacte d'autocensura que persones i grups imposaren a les seves activitats en aquest període.

13.4 El lleure

La vida quotidiana dels pobles havia de comportar alguna forma d'evasió com a necessitat psicològica. Calia oblidar les preocupacions i les tensions provocades per records anteriors i les dures condicions de vida i de treball. La vida rural no tenia gaire sortida i els dies festius s'omplien amb futbol, cinema, ràdio, ball i esporàdicament amb teatre, com ja hem esmentat.

13.4.1 EL FUTBOL

Els ideòlegs del règim, conscients de l'impacte social de l'esport, li donaren a aquest una gran importància per modificar els esquemes de la filosofia popular. No és estrany que la Falange volgués i aconseguís controlar-lo. Davant un esdeveniment

esportiu es posava en marxa la parafernàlia existent, per conduir-la a una uniformitat de pensament i comportament.

Educación y Descanso va aglutinar un ampli ventall d'opcions i indicacions en relació amb l'oci; inicià les seves activitats a través de la secció esportiva i, més concretament, a través del futbol.

El món del futbol fou l'esbargiment més popular per als homes. Els dies festius es portaven a terme competicions amb els pobles veïns a "tornar partit" i transportant l'afecció en camió, on els accidents no hi tenien cabuda.

L'enfrontament futbolístic en l'àmbit nacional es va polaritzar entre el Madrid i el Barcelona (es recorden els gols del barcelonista César), i la veu de Matías Prats a Radio Nacional ens refregava quin era l'equip del règim. El català també hi era menyspreat i les seves transmissions arribaven a tots el racons de la comarca. La gent feia rotllana als cafès per escoltar aquestes transmissions. La ràdio particular era solament en mans privilegiades.

Els partits de Festa Major eren el punt àlgid de les competicions, i no hi podia faltar el *trofeo* cedit per l'ajuntament o per algun particular o entitat.

Els jugadors es prestaven a entretenir els espectadors de forma gratuïta per, després del partit, poder entrar a l'envelat o a la sala de ball de cada poble.

El futbol, per tant, al ser la teràpia dissenyada per les autoritats, més que un esport va ser un espectacle on es mobilitzà la gran majoria de persones de cada municipi, encara que l'equip rival no despertés discussions apassionades; la finalitat era fer oblidar moltes coses, la "vàlvula d'escapament" per no pensar.

13.4.2 EL CINEMA

El cinema ocupà un lloc de privilegi en el lleure popular. Un conjunt d'elements l'afavorien: preus baixos, llargues sessions i confort a l'hivern (hi havia calefacció quan moltes cases eren fredes i inhòspites). Fou la forma d'esbarjo més popular, on hi assistia des de l'infant fins al més gran. Les llargues sessions amb dues pel·lícules i No-Do foren la distracció preferida dels pobles; per regla general, es portaven a terme en la mateixa sala de ball els diumenges a la tarda.

No cal dir que la programació era sotmesa a una rígida selecció i censura; era obligat d'incloure en el repertori films espanyols. El cinema produït a Espanya va tenir clares intencions didacticopolítiques. Els temes que sobresortien eren els referents a la Guerra Civil, recreacions històriques amb continguts patriòtics i imperials; *Raza*, *Locura de amor*, *La leona de Castilla*, en són un exemple. A més, també trobem comèdies moralistes i musicals d'escàs valor artístic. Els galans Alfredo Mayo, Jorge Mistral i Robert Taylor eren els preferits de les noies, encara que l'activa tasca de la tísora portava a terme retallades de consideració, principalment en els films americans, just quan es feien el petó.

El No-Do era de programació obligatòria, de caràcter informatiu, i hi lluïa una total identificació amb el règim.

Amb el temps, els costums es relaxaren i la gent van fer el sord a certes imposicions. Quan l'any 1948-1949 s'estrena la pel·lícula *Gilda*, sembla que els instints reprimits comencen a despertar-se. La moral de l'època creia que portaria l'escàndol, però no fou així. Bé que se'n cuidaren els dirigents de posar les coses al seu lloc i no permetre que es veiés cap escena "obscena". Els nois van començar a classificar les noies en *carques* i *guapes*, i segons la forma de vestir i la bellesa exhibida les anomenaven *gildes*, en record de la guapa Rita Hayworth, malgrat la bufetada que rebia de Gleen Ford.

La censura en el cinema va fer de les seves en una època on la unitat política i religiosa era monolítica i la moralitat sexual molt estreta. Si la tisora arribava als llocs més impensats, el llapis vermell feia estralls als llibres, ja fossin artístics o clàssics.

Finalment, cal esmentar que sovint el capellà volia captar la mainada posant-los cinema, encara que fos en alguna dependència parroquial.

13.4.3 LA RÀDIO

La ràdio va ser un importantíssim canal de difusió de cançons i popularització d'artistes, entre els quals la *copla* assumí un paper fonamental.

La seva creixent importància social va determinar que fos objecte d'un absolut control del poder. La majoria d'emissores es trobaven en poder de l'Estat —la Cadena Popular— i la informació estava totalment intervinguda. Només Radio Nacional de España podia difondre notícies en el *Diario hablado* —conegut popularment com el *Parte*—, el qual havien d'emetre obligatòriament totes les altres emissores.

El seu èxit no va venir de la funció informativa, sinó de la capacitat per fer companyia i distreure. La música, els consultoris, els concursos es van fer presents en la vida quotidiana i la ràdio capitalitzà en aquells moments l'atenció de famílies, veïns i grups de treballadors, que, a l'entorn de l'aparell receptor, escoltaven els famosos serials.

La gent amb inquietuds polítiques buscaven al principi altres emissores, fos la Pirenaica, la BBC o, de forma desinteressada, Ràdio Andorra.

13.4.4 LES FESTES POPULARS

A la Conca de Barberà, al ser una comarca eminentment agrícola, la gent jove no disposava de recursos econòmics per a les diversions. En alguns poblets, si no es feia cinema, es feia ball amb gramola; i en altres, aquest es portava a terme després del cinema.

A les festes commemoratives (Fiesta de la Liberación, Sant Isidre, Nadal...) s'acostumava a llogar una orquestra. Alguns dies era *de pago* i, altres, se'n feien càrrec les entitats locals.

Amb tot, els joves esperaven la Festa Major per poder-se divertir uns quants dies, generalment tres, i oblidar-se de les cabòries. Normalment, s'esqueia en el temps que els pagesos ja havien batut el cereal i amb la collita a la butxaca estaven més disposats a la festa.

Per norma general la Festa Major transcorria de la forma següent:

Al matí no podia faltar l'ofici religiós, amb l'assistència de les autoritats i amb l'acompanyament de l'orquestra, que tarda i nit actuava a la sala de ball o envelat. Amb el temps, la mateixa orquestra, no era permès que actués en els dos llocs, se'n llogava una per al ball i una altra per a la funció religiosa.

A la tarda, després de les competicions esportives, seguia l'actuació de l'orquestra, i el mateix a la nit; a l'envelat posava al corrent els balls de moda: els foxs, els boleros, els pasdobles... formaven part del repertori. Més tard, aparegué el mambo, el bugui, el *cha-cha-chá* i el *bayón*. "La vaca lechera" es va fer famosa durant uns anys junt amb "Se va el caimán".

En un principi van ser el conjunts musicals de la Conca els que actuaven, principalment, España i Amorós, de Montblanc; i més tard, es llogaren conjunts de més ressonància: Torres, Luis Duque, Luis Rovira, Seysson, Casa Augé, Glony's King, Florida, Tropicana, Els Verds, Sensación..., de fora, que interpretaven les cançons dels ídols del moment, Antonio Machín ("Angelitos negros", "Mira que eres linda", "Dos gardenias"...), Jorge Sepúlveda ("Mirando al mar", "Campanitas"...), Bonet de San Pedro ("Carita de ángel", "Rascayú"...), Juanito Segarra ("Camino verde"...), eren els més coneguts.³²⁵

Les noies amb els seus vestits cenyits, moda *avispa* i sabata blanca, es comprometien amb uns dies d'antelació els balls. La toia i el ramellet no podien faltar en cap sessió.

Molts pobles, en els programes que enviaven al governador per a la seva aprovació, no deixaven de recordar que durant els dies que es portava a terme la Festa Major, el darrer dia hi hauria "Misa de Requiem en sufragio de los Caídos por Dios y por España". A vegades també hi afegien algun escrit per donar-li un sentit polític. Aquest fou el cas del de Montblanc de l'any 1941; referint-se a Falange, deia: ³²⁶

Os harán creer que la Falange es un batallón infantil que propugna la violencia. ¡No importa! Dentro de diez años se nos combatirá igual y dirán las mismas sandeces. ¡No importa! Seguiremos adelante sin preocuparnos de lo que digan. Muchos caerán. ¡No importa! Cada uno de su tumba, habrá un día que sienta retremblar sus huesos bajo el paso triunfal de las legiones nuevas. ¡Arriba España! José Antonio.

Exemple d'un programa de la Festa Major de Solivella, del 14 al 18 d'agost de 1942, enviat al governador civil per a la seva aprovació: ³²⁷

325. VIZCAÍNO CASAS, Fernando. *La España...*

326. ACO. FMM, Programa Festa Major, 1941.

327. ACO. FMSO, 1942 (rg. 2615).

Ayuntamiento de Solivella

Programa de los actos que proyecta celebrar el Municipio de Solivella, en los días 14 al 18 del actual, Fiesta Mayor de la localidad.

Día 14

A las 12 y a las 19 horas.- Repique general de campanas anunciando la fiesta.

Día 15

A las 12.- Solemne Oficio en la Iglesia Parroquial en honor de la Excelsa Patrona, la Santísima Virgen María, con asistencia de Autoridades y Jerarquías; predicando el panegírico de la Santa un elocuente orador sagrado.

A las 14.- Reparto de donativos a los pobres de la localidad.

A las 16.- Gran partido de fútbol entre el once local y un potente equipo reusense.

A las 18 y a las 23.- Lucido baile en el local del Sindicato de Viñateros, a cargo de la renombrada Orquesta Torres de Barcelona, con obsequio de vistosos ramilletes a las señoritas.

Día 16

A las 12.- Con asistencia de Autoridades y Jerarquías, solemne Oficio en la Iglesia Parroquial.

A las 18 y a las 23.- Gran baile de gala en el referido local, por la Orquesta expresada.

Día 17

A las 18.- Baile de fin de fiesta en el propio local antes expresado.

Día 18

Las campanas de la Iglesia Parroquial tocarán a difuntos, invitando a los fieles a la oración y recogimiento.

A las 12.- Solemne Misa de Requiem por el alma de los Caídos por Dios y por España, en esta Iglesia Parroquial.

A las 18.- Piadoso responso ante la Tumba de los mártires locales, en el Cementerio general.

Solivella, 1º de agosto de 1942.

El alcalde, Magín Travé.

Podríem resumir-ho dient que el ball i el cinema es van trobar sotmesos a l'atenta inspecció de l'Església, que hi veia atemptats cap a la moral i amenaces cap a l'ordre catòlic. El poder polític va ser molt sensible a l'acció eclesiàstica i a les pressions prohibicionistes i condemnatòries de la jerarquia i de moviments de defensa de la moral, però sense arribar als extrems desitjats pels fonamentalistes catòlics.

14. CONCLUSIONS

Amb la victòria franquista, no només es va restablir el vell ordre conservador i la consolidació dels propietaris, sinó que també s'inicià una política ultranacionalista i totalitària que condicionà el funcionament de la vida econòmica i laboral de la postguerra fins als anys cinquanta.

La política autàrquica que es va imposar va repercutir greument no solament en el comerç exterior, sinó també en la mateixa producció i distribució dels productes. L'acció estatal es caracteritzà per un intervencionisme massiu en tots els aspectes de la vida econòmica, des de la producció fins a la distribució dels productes finals. El resultat fou un sistema polític totalitari, que, volent cercar la independència econòmica, va caure en el pol oposat, de manera que sublimà l'aïllament i la malfiança envers l'economia liberal i les influències econòmiques exteriors.

En matèria social, aquest sistema es féu càrrec de la regulació de les relacions laborals i de la fixació dels salaris dels treballadors; amb jornals baixos i aliments racionats, pensava controlar la majoria de la gent, però aquests perderen la por i burlaren les lleis establertes.

La intervenció estatal en els diversos àmbits donà com a conseqüència una profunda depressió econòmica caracteritzada pel col·lapse quasi total del comerç, per la baixada substancial dels nivells de producció i consum, pel retrocés de la capacitat adquisitiva, pel descens del nivell de la població i per l'ampliació del distanciament en matèria política i econòmica dels països de l'Europa occidental. Al refusar l'ajut de l'exterior, aquest entossudiment va comportar situacions extremes fins al punt que l'estraperlo es va fer necessari per sortir d'aquella situació. Les diverses postures entre comerciants i forces d'ordre en foren un clar exemple.

Tot plegat provocà la burocratització de l'activitat econòmica. Van ocupar llocs de responsabilitat persones afectes al règim i desconexades del que convenia en aquells moments als ciutadans. La corrupció es va imposar en els diversos sectors oficials i, com era d'esperar, fracassà en l'objectiu de promoure la producció i la productivitat, i fracassà també en el sentit d'evitar l'encariment dels productes agrícoles; la qual cosa limità la possibilitat de desenvolupar la resta dels sectors productius i perjudicà

tot el sistema econòmic. Els pagesos, els menys afavorits, hagueren de suportar el pes de la societat amb el *cupò*.

L'extensió del mercat negre afectà no solament les economies familiars, sinó també les petites i mitjanes empreses que no estaven relacionades amb els anomenats *centres de poder*. La impossibilitat d'obtenir llicències d'importació va obligar a practicar l'estraperlo per obtenir els recursos necessaris. Solament una bona política d'obertura haguera comportat una situació distinta. Si els capdavaners no s'haguessin entestat amb tossuderia a defugir de l'assistència alimentària, quan altres nacions d'Europa obtingueren ajuts per sortir d'una situació extrema, la situació hauria estat diferent. En el fons, els sectors autoritaris, els que manaven, trobaven normal aquella situació.

Els més beneficiats van ser els que, aprofitant-se de l'intervencionisme estatal i de l'escassetat dels productes, van especular de forma fraudulenta amb el consentiment i participació de molts dirigents, amassant grans fortunes, amb els tripijocs de l'Administració.

L'escassetat generada i l'encariment dels productes agrícoles en mans dels acaparadors foren fets irrefutables que van possibilitar l'acumulació de capital en mans dels que pogueren eludir els canals de comercialització oficials, amb l'aquiescència de funcionaris, agents d'ordre públic i autoritats. Moltes persones influents van estar més atentes al que podien rebre que al que havien de controlar. Els suborns afavorien un mercat on els "grossos" circulaven amb tota impunitat i els "petits" no es podien ni moure de casa.

Aquestes febleses estructurals minaven el sistema des de 1939 per mantenir una situació inalterable i, a finals de 1945, es trobava plenament esgotat. A la vegada provocaren que la majoria d'assalariats patissin un descens brutal del seu poder adquisitiu i que el mercat negre acaparés la gran majoria de productes. Quan l'Administració va reconèixer que, pels canals de distribució ordinaris, circulaven més mercaderies il·legals que oficials, va començar la desarticulació de l'aparell intervencionista.

L'any 1951, amb crisis governamentals en forma de canvis ministerials, es va donar per acabada i finalitzada la política econòmica autàrquica; llavors es desplaçaren del seu lloc els falangistes i es feren càrrec del poder els tecnòcrates.

Amb l'increment dels preus dels cereals es donà pas a un progressiu creixement de la productivitat agrícola, així com a la progressiva desaparició del mercat negre. Anys més tard, a causa de l'obertura de l'economia estatal, s'incentivà la transformació de l'estructura econòmica.

Un dels artífexs d'aquest gir va ser el ministre Arburúa, que qüestionava explícitament la viabilitat del model autàrquic i proposava un viratge en la política que assegurés les transformacions estructurals que el país reclamava. Per aquest motiu, un dels primers passos fou la liberalització de les activitats econòmiques, la desaparició del famós *cupò* i el subministrament d'adobs als pagesos; la qual cosa va comportar treure el sector agrari de la letargia en què estava sumit, afavorint la liberalització de preus i la mecanització del camp, a la vegada que es promovia un relleu del sector industrial.

Encara que damunt de la societat pesava com una llosa el sentit de llibertat malmena per la Guerra Civil, la gent de la comarca s'anà adaptant a una situació que, a poc a poc, superà els ressentiments; donava la impressió que els conques volien oblidar temps difícils, encara que l'afiliació a la doctrina del Govern no quallés a la comarca.

La influència de l'Església es va fer sentir al voler controlar la ciutadania amb les manifestacions religioses. Només cal recordar la santa missió per comprovar com va insuflar ànims de salvació i condemna als feligresos.

Al ser una comarca rural i allunyada dels centres de poder, la passivitat de la gent va comportar que mantingués el record dels fets succeïts i, per aquest motiu, els seus habitants es van fer refractaris a oblidar. Actualment, en alguns municipis encara es recorda aquella situació.

Una majoria de gent de la Conca no ha viscut aquests anys d'angoixa i de necessitats.

Encara que la història serveix per recordar, s'ha de fer tot l'esforç possible per no retornar a aquella època on es van frustrar molts ideals. Hem de tenir cura i seny en les nostres accions per a un esdevenidor millor.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

Fonts

ARXIU

Arxiu Comarcal de Montblanc (ACMO)
Fons Municipal de Blancafort (FMB)
Fons Municipal de Conesa (FMC)
Fons Municipal de Llorac (FMLL)
Fons Municipal de Montblanc (FMM)
Fons Municipal de les Piles (FMP)
Fons Municipal de Pira (FMPI)
Fons Municipal de Savallà del Comtat (FMSC)
Fons Municipal de Senan (FMSE)
Fons Municipal de Solivella (FMSO)
Fons Municipal de Vallfogona de Riucorb (FMVALLF)
Fons Municipal de Vilaverd (FMV)
Arxiu Històric de Tarragona. Fons d'Hisenda (AHT. FH)
Arxiu Municipal de Sarraí (AMSA)

HEMEROTECA

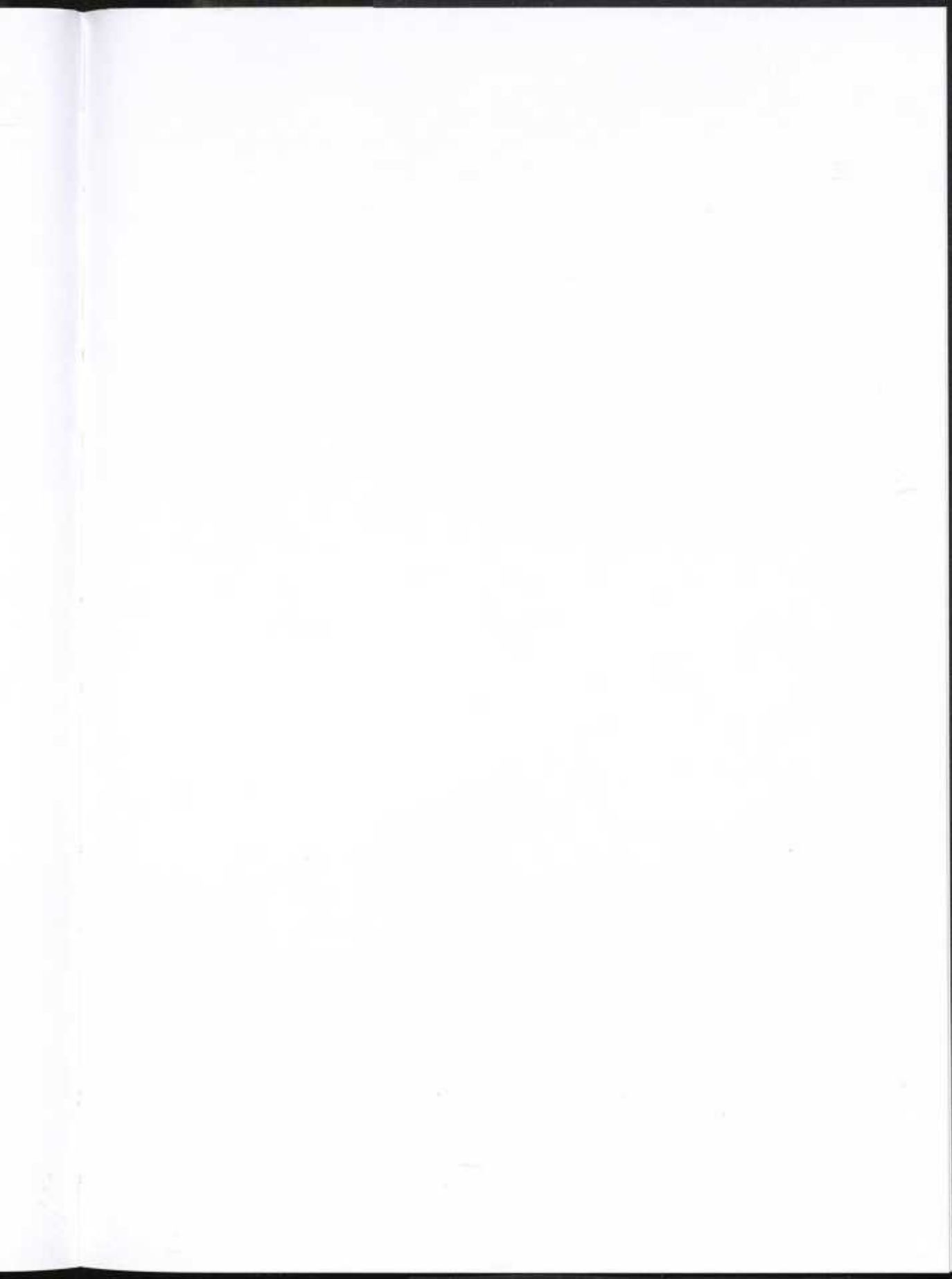
Aranzadi: 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1949, 1950, 1952
Boletín Oficial del Estado: 1939, 1944
Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona: 1939, 1940
Diario Español de Tarragona: 1949

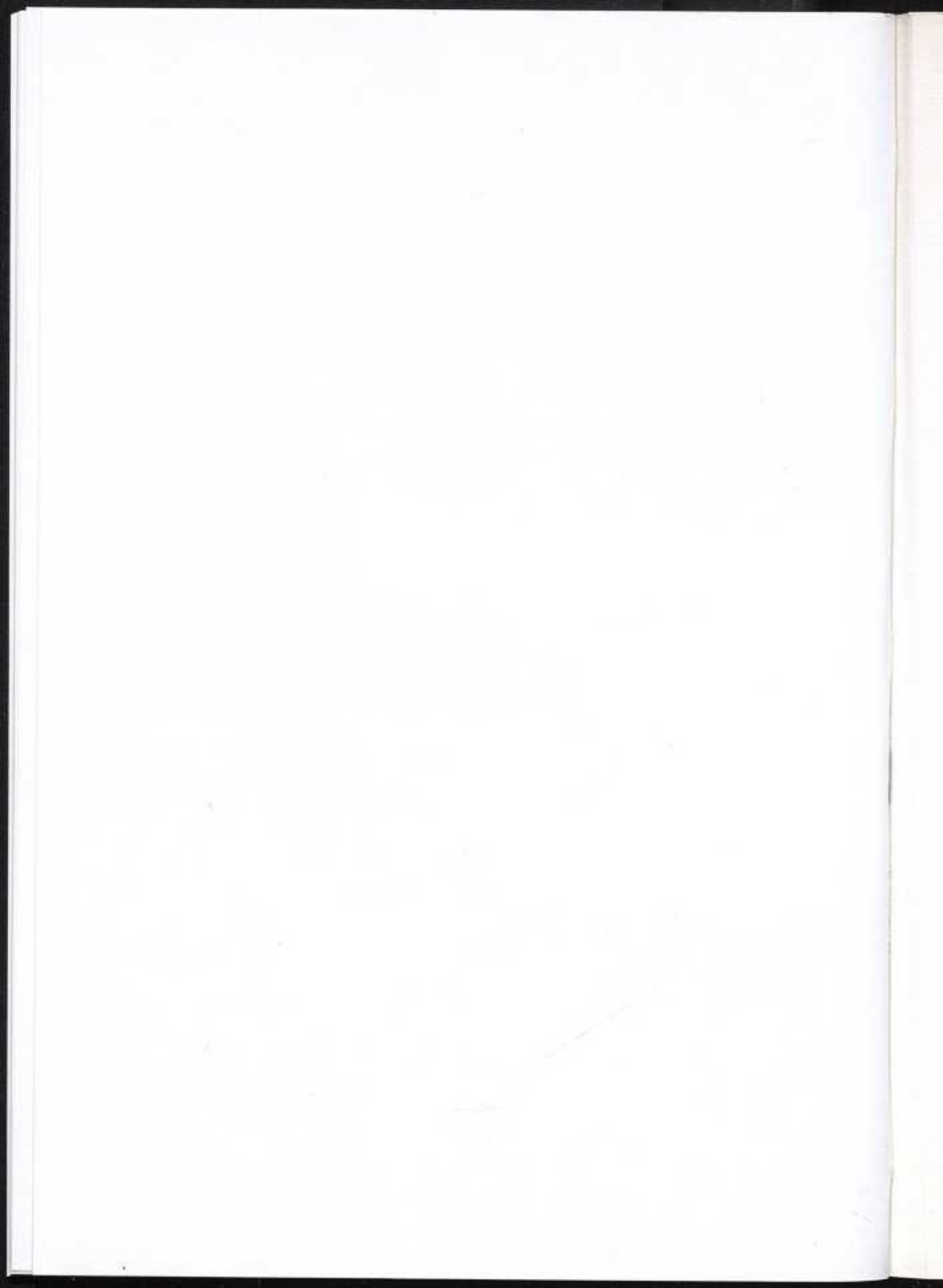
Bibliografia

- AA.VV. *El gobernador civil en la política y en la administración de la España contemporánea*. Madrid: Ministerio del Interior, 1997.
- ABELLA, Rafael. *Por el imperio hacia Dios. Crónica de una posguerra (1939-1955)*. Barcelona: Planeta, 1978.
- ALONSO DE TEJADA, Luis. "La represión sexual en la España de Franco". *Historia* 16, 9 i 10, 1997.
- ARNABAT, Ramon; MARÍN, Martí (eds.). *Franquisme i transició democràtica a les terres de parla catalana. Actes del 2n Congrés de la CCEPC*. Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana / Institut d'Estudis Balearics / Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs / Cossetània Edicions, 2001.
- BARCIELA, Carlos. *Esperanza bajo el franquismo*. Barcelona: Crítica, 2000.
- . "El «estraperlo» de trigo en la posguerra". *Moneda y Crédito*, 159 (diciembre 1981), pàg. 17-37.
- BARRAL, Carlos. *Años de penitencia*. Barcelona, 1977.
- BATLLE, Joan. "L'Acció Catòlica, als anys cinquanta a Barcelona". *Serra d'Or*, 338 (diciembre 1987), pàg. 84.
- CAJAL, Arturo. *El gobernador civil y el estado centralizado*. Madrid: Nuevo Horizonte, 1962.
- CARBONELL, Jaume. "Marco legal y política educativa". *Cuadernos Pedagógicos* (septiembre 1976).
- CARR, Raymond. *España 1808-1975*. Barcelona: Ariel, 1982, pàg. 703-707.
- CHAO, José. *La Iglesia del franquismo*. Madrid: Felmar, 1976.
- DUCH, Montserrat. "El s. XX a Tarragona". *Diari de Tarragona*, 1995.
- GARCÍA DELGADO, José Luis (cur.). *El primer franquismo. España durante la Segunda Guerra Mundial. V Coloquio sobre Historia Contemporánea de España*. Madrid: Siglo XXI, 1989.
- GONZÁLEZ, Manuel Jesús. *La economía política del franquismo (1940-1970)*. Madrid: Tecnos, 1979.
- GUILLAMET, Joan. *Tots hem fet l'estraperlo*. Barcelona: Dima Ed., 1968, pàg. 16.
- HERRERO TEJEDOR, Fernando. *La figura del gobernador civil y jefe provincial del Movimiento*. Madrid: Nuevo Horizonte, 1962.
- Història de Catalunya*. Vol. VIII. Barcelona: Edicions 62, 1992.
- IGLÉSIES, Josep. "La població de la Conca de Barberà a través de la història". A: *VIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Montblanc*. Montblanc/Granollers: Montblanc, 1966.

- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA. Equivalència d'una PTA, anys T. Tarragona: Banc d'Espanya.
- LAÍN ENTRALGO, Pedro. *Descargo de conciencia (1930-1960)*. Barcelona: Barral Editores, 1976.
- LÓPEZ, D. *Los climas de Tarragona y sus repercusiones agrícolas*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1988.
- MAINER, José Carlos. *Falange y Literatura*. Barcelona: Labor, 1971.
- MARSAL, Juan F. *Pensar bajo el franquismo*. Barcelona: Península, 1979.
- MARTÍ, Joaquim. "Records de la fàbrica de farina". *La Segarra* (Santa Coloma de Queralt), 266 (2001).
- MARTÍ GÓMEZ, José. *La España del estraperlo (1936-1952)*. Barcelona: Planeta, 1995.
- MARTÍN, Ricardo (dir.). *Historia de España. Vol. XIV: La guerra civil y el régimen del general Franco*. Barcelona: Salvat, 1988, pàg. 2745.
- MASALLES, R. M.; MESTRES, J. M.; PUJADAS, J. *El paisatge vegetal de la Conca de Barberà*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1987.
- MIGUEL, Amando de. *La vida cotidiana de los españoles del siglo XX*. Barcelona: Planeta, 2001.
- . *Sociología del franquismo*. Barcelona: Planeta, 1975.
- MINISTERI D'AGRICULTURA I DARP. *Superficies ocupadas por los cultivos agrícolas*. Barcelona. Anys agrícoles 1977, 1979, 1981, 1986.
- MINISTERIO DE TRABAJO Y SEGURIDAD SOCIAL. *Historia de la acción social pública de España. Beneficencia y previsión. Informes*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1990.
- MINISTERIO PARA LAS ADMINISTRACIONES PÚBLICAS. *Historia y evolución de la colonización agraria en España. Vol. VII: Política administrativa y económica de la colonización agraria. Análisis institucional y financiero (1936-1977)*. Madrid: Ministerio para las Administraciones Públicas, 1990, pàg. 63-64.
- MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere. "La població catalana de la postguerra, creixement i concentració, 1939-1950". *L'Avenç*, 102 (1987).
- . "Patria, justicia y pan". *Nivell de vida i condicions de treball a Catalunya, 1939-1951*. Barcelona: La Magrana, 1985.
- MONMANY, Josep. "Projecció futura de la Conca de Barberà". *Aplec de Treballs*, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1983.
- MONTERO DÍAZ, Julio. *Historia contemporánea de España (siglo XX)*. Barcelona: Ariel, 2000.
- MONTOLIU, Miquel; SANTACANA, Joan. *Els anys grisos, 1939-1959: Entre la por i l'estraperlo*. Calafell, 2000.

- MOYA, Carlos. *El poder económico en España (1939-1970): un análisis sociológico*. Madrid: Tucur, 1975.
- NADAL, J.; MALUQUER, J.; SUDRIÀ, C.; CABANA, F. (eds.). *Història econòmica de la Catalunya contemporània*. S. XX. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1988.
- OLIVÉ SERRET, Enric; PIQUÉ PADRÓ, Jordi; RICOMÀ VENDRELL, F. Xavier. *La imatge i el temps*. Tarragona: Ajuntament de Tarragona, 1990.
- PESTCHEN, Santiago. "Bisbes i castellanització a Catalunya als segles XIX i XX". *Revista de Catalunya*, 10 (1987).
- PRADES, M. *La producció artesanal de l'oli d'oliva a Tivenys en temps de l'estraperlo*. Tivenys: Ajuntament de Tivenys, 2001.
- RECASENS, Josep. *L'anomenat "Año de la Victoria" a la Conca de Barberà en l'aspecte polític, sociocultural i econòmic*. Montblanc: Consell Comarcal de la Conca de Barberà, 2001.
- . *La represión franquista a la Conca de Barberà (1939-1975). Documents per al seu estudi*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2000.
- RIBAS, Albert. *L'economia catalana sota el franquisme, 1939-1953*. Barcelona: Edicions 62, 1978.
- RIDRUEJO, Dionisio. "La vida intelectual española en el primer decenio de la posguerra". *Triunfo*, 507 (1972).
- SERRANO SUÑER, Ramon. *Memorias*. Barcelona, 1977.
- SOBREQUÉS, Jaume. *Catalunya durant el règim franquista*. Barcelona: Edicions d'Ara, 1984.
- SOLÉ-TURA, Jordi. *Introducción al régimen político español*. Madrid, 1972.
- TUÑÓN DE LARA, Manuel. *España bajo la dictadura franquista (1939-1974)*. Vol. X. Barcelona: Salvat, 1985.
- UTRERA MOLINA, J. *Sin cambiar de bandera*. Barcelona: Planeta, 1989.
- VILAR, Sergio. *La naturaleza del franquismo*. Barcelona: Península, 1977.
- VIZCAÍNO CASAS, Fernando. *La España de la posguerra, 1939-1953*. Barcelona: Planeta, 1975.

Premis Aires de la Conca

I

Joan CARTAÑÀ I MARTÍ
*Els fòssils de la
Conca de Barberà*

II

Francesca ESPAÑOL I BERTRAN
*Guillem Seguer
de Montblanc*

III

Joan Josep MENCHON I BES
*Arqueologia
funerària medieval
a la Conca de Barberà*

IV

Geràrd CARCELLER I BARRABEIG
*La baronia de Queralt
al segle XV*

V

Josep RECASENS I LLORT
*L'anomenat "Año de la Victoria"
a la Conca de Barberà
en l'aspecte polític,
sociocultural i econòmic*

VI

Josep M. SANS I TRAVÉ
*La colonització de la
Conca de Barberà després
de la conquesta feudal:
El cas de Vimbodí
(1149?/1151 - 1200)*

VII

Josep RECASENS I LLORT
*Els anys de l'estraperlo
a la Conca de Barberà
(1940-1951)
Política i societat*

Al llarg d'aquest llibre, s'intenta donar una visió de l'anomenat *estraperlo* i de les vivències de la gent a la Conca de Barberà entre els anys 1940 i 1951. Algunes persones, contravenint la legislació d'aquell temps, pagaren les conseqüències la majoria de vegades amb la confiscació dels gèneres i altres amb les sancions econòmiques corresponents. Tant en uns casos com en els altres, era la supervivència d'una època plena de dificultats el que estava en joc.

CONSELL COMARCAL
DE LA CONCA DE BARBERÀ

Cossetània
EDICIONS

ISBN 84-9791-015-X

9 788497 910156